

STJØRNA

HEIMBYGDA VÅR

Øyriket – Stjørnfjorden med alle sine øyer

Stjørna heimbygdslag

Årshefte nr. 13 - 2017

Gammelt stoff er godt stoff

Det er et uttrykk at «de mytti som kjem fram når snøn fersvinn». Sånn er det og med gamle papirer.

Gamle aviser er nå tilgjengelig på internett på «Bokhylla» under Nasjonalbiblioteket. Søker en på Stjørna kommer det opp mange gode historier. Noen har vi allerede brukt og fleire er på lager.

Gamle papirer er også en god kilde til historier om det som har hendt i Stjørna. I historiene om skolene i Stjørna har vi tatt kopi av 4 protokoller fra skolestyret fra 1899 til 1964. De forteller hvordan det var, hva som opptok folk og hva de gjorde for å få ting til å bli slik de mente var rett.

Alt dette er fakta som gjør det mulig å grave fram og skrive ned historier om heimbygda vår på en god måte. Har du gamle papirer eller bilder, vil vi gjerne få kopiert dem for å fortelle mer om historia til Stjørna og de som har bodd her..

Alle kan derfor bidra til at vi får laget et årshäfte også neste år med variert innhold og gode historier fra Stjørna heimbygda vår.

En riktig god jul til våre lesere

STJØRNA HEIMBYGDSLAG

Per Husby
Ansvarlig redaktør
per.husby@online.no

Trykt hos Skipnes AS desember 2017

ISSN 1893-1928

Takk

Det flotte bildet på forsida er også i år tatt av John Arthur Winsjansen. Takk til alle som har bidratt med historier og bilder. Uten disse har det ikke blitt et årshäfte.

Innhold

Tittel	Forfatter/referent	Side
Erik og møllesteinen	Bjarne J. M. Selnes	3
Kuhandel i Stjørna	Fosens Blad	4
Førjulstid i gamle dager	Tone Alseth Larsen	5
Mikkelholmen	Astrid Marit Bjørkvik	6
Skolehistorie for Stjørna	Per Husby	10
Skolen i Eide krets	Tor Stallvik	13
Skolene i Søtvik/Stallvik/Gjølga krets	Tor Stallvik	14
Skolen i Elveng krets	Tor Stallvik	15
Skolen i Rødsjø krets	Per Husby	16
Skolen i Mælan krets	Per Husby	17
Skolen i Råk krets	Eilert Bjørkvik	20
Skolen i Øerne krets	Eilert Bjørkvik	22
Skolen i Fessdalen krets	Per Husby	25
Skolen på Selnes krets	Bjarne J. M. Selnes	27
Skolen i Fevåg krets	Didrik Frengen	30
Kåre Bromstad	Eilert Bjørkvik	31
Bygdaslakteren	Torstein Hårsaker	32
Helmer Ludvig Hybertsen	Inger-Lisa Lillemo	33
Silda, folket og boplassene	Harald Sommerseth	34
Slåttonn	Per Husby	37
Steinras i Gangstøa	Bjarne J. M. Selnes	39
Eventyret om han Enok	Dagbladet 1. Mai	40
Et billig næringsmiddel	Dagsposten	41
Rim, regler og gåter	Inger-Lisa Lillemo	42
Gården Stranda og setra Stampen	Lars Bromstad	43
Et liv før stillongsen	Øystein Syrstad	44
Meiersker ved Sørfjord meieri	Flere bidragsytere	45
MonRadio	E. Stormo/R. Enebakk	48
Vaskemaskin fra Stjørna	Nordlands avis	49
Kullseiling på Stjørnfjorden	Alf Worpvik	49
Bjugn sognekall	Trondhjems Adresseavis	50
Drukningssulykke ved Frengen Slip	Dagbladet 1. mai	51
Laksefiske i 2017	Per Husby	51
Aktiviteter i Heimbygdslaget		52

Kjøp Erindringer av Mathias Sommerseth som julegave

Mathias er notbasen som skrev ned sine opplevelser fra først på 1900-tallet til 1965. Det er fortellinger om oppvekst i Lødingen og livet som fisker i en mannsalder. Han var notbas på flere båter fra Rogaland til Finnmark med mange spennende hendelser. Han forteller også om sitt familieliv og arbeidet i fiskernes organisasjoner. Han fikk Kongens fortjenestemedalje for sitt verdifulle arbeid for fiskerne.

Boken koster kr. 285,- fraktfritt levert.

Send melding nå til per.husby@online.no med din postadresse så kommer boken til jul.

Erik og møllesteinen

Av Bjarne J. M. Selnes

Møllesteinen i myra, hvor kom den fra og hva den var brukt til. Det er gåten som det fortelles om i denne historien.

“Edvindstua”. Til venstre for husene sto møllesteinen ved en furu i sin tid. Foto: Johan W. Selnes, 2017.

Husker fra den gang jeg var gutt, at det sto en rund stein med hull ved siden av en furu nord for husene der Edvind Larsen bodde nede ved sjøen. Jeg lurte ofte på hva dette var for en stein, og en gang spurte jeg Edvind (1902-1984) om han visste noe om denne steinen.

Vi ser torvmyra nederst til høyre og torvbuene. Foto: Johan A. N. Selnes, ca. 1935. (Arkiv nr. 404.)

Og han fortalte meg denne historien: En gang for lenge siden var Erik Larsen (1848-1933) med og tok torv i teigen til Ove Hagen i Gangstøveien. (I dag nedafor husene til Julius Dahle). Mens de tok opp torv fra torvdammen fant de denne steinen i myra. De gravde fram steinen, og Erik fikk ta den med seg hjem. Omsider ble den plassert ved denne furua.

Etter Edvind sin tid, oppdaget jeg at steinen var borte ved furua, og spurte Sverre Hårberg, som overtok husene etter Edvind, om han visste noe. Han fortalte at han hadde tatt inn steinen og plassert den i gruva i huset som en kuriositet.

Møllesteinen foran gruva i “Edvindstua”. Foto: Bj. Selnes, 28/3-2002.

Jeg fortalte han historien som Edvind hadde fortalt meg, og jeg fikk anledning til å fotografere steinen. Den er ca. 50 cm. i diameter med hull i midten, og er tæret av tidens tann.

Kunne steinen i sin tid ha blitt brukt til en hånddrevet kvern? Men hvordan havnet den i myra, det er en gåte. De nærmeste møllene som ble drevet av vannkraft var vel i Dalen og kanskje også i Hafella i sin tid.

Erik, Kjersten og datteren Laura ved “Edvindstua”. Foto: Johan A. N. Selnes, ca. 1930. (Arkiv nr. 410.)

Erik var fra Børse og kom til Selnes i sin ungdom. Ved folketellingen 1865 var han tjenestekar i Kvernhusdalen. Da var han 17 år gammel. Det er mulig at han kom tidligere, for han er ikke å finne som konfirmant i Børse. Mulig at han ble konfirmert i Stjørna (ca. 1863), men her er kirkebøkene gått tapt ved brann. Ved folketellingen 1875, var han hos Johan Henriksen på Selnes, og er notert som fisker. Senere var han også på gården Refsnes. Han giftet seg i 1881

med Kjersten Endresdatter (1857-1935) fra Sørfjorden, og fikk bygselkontrakt i 1884 fra Refsnes på et jordstykke med tomt, samt endel sjøretter på deres livstid. Sverre Hårberg sier at husene ble flyttet fra Børsa og satt opp her på Gangstø-stranda.

Kjersten og Erik fikk to sønner og en datter. Den første sønnen fikk navnet Edvard Kristian, men døde bare noen år gammel. Sønn nummer to fikk samme navn, men også han døde som barn. Datteren, Laura (1890-1977), vokste opp.

- Karl Edvind, som han var døpt, var sønn til Dora (1869-1944), søster til Kjersten. Han vokste også opp her, og han var en av fadderne til meg. - Senere flyttet han opp til Laura på Åsen. Edvin hadde en yngre halvbror på Ørlandet som het Hans Jensen Elvengen.

Tilslutt vil jeg fortelle noe som John Selnes nevnte i "Stjørna-hefte", nr.2. 2006, side 8. John nevner her en grav i teigen vestafor der hvor møllesteinen ble funnet. Han husker at det var satt opp en slags kant rundt av to lange steinheller på sidene, og to korte i tverrenden. Hvor langt tilbake i tiden dette kan skrive seg fra, er ikke godt å vite, skriver John.

*Edvind Larsen, ved trappa på Åsen.
Foto: Bj. Selnes, 1975.*

Kuhandel i Stjørna

Fra Fosens Blad 25.4.1930

En emissær og småbruker kjøpte under sin foredragsreise ei slakteku av en gårdbruker i Stjørna; men da avhentingens skulle finne sted av noen motorbåtfolk, nektet selgeren å sende kua med en slik farkost, som han betegnet som uskikket til kubefordring.

Han ville absolutt ikke utsette et dyr for slikt dyrplageri, derfor tok han kua tilbake. Derimot lovet han å sende den til bestemmelsesstedet i kjøperens bygd med første ruteskip.

Dette løftet brøt selgeren imidlertid, og i stedet for å sende kua til kjøperen, sendte han den til Trondheim, hvor den ankom i forgårs. Handlingen har ført til anmeldelse og beslagleggelse av salgssummen hos salgsgentene her.

Antagelig ble resultatet et elendig oppgjør til selgeren enn om han hadde latt kjøper disponere kuskaltet etter avtalen.

Illustrasjonsbilde som viser kutransport slik den skjedde på rutebåtene som gikk på Stjørnfjorden i gamle dager.

Førjulstid i gamle dager

Intervju med Egil Aune

Dette er et utdrag fra et intervju som Tone Alseth Larsen hadde med Egil Aune og som stod i Menighetsbladet nr. 6 2012. Egil Aune ble født 1. januar 1914 på Aune i Sørfjorden. Foreldrene var Eline Stormo og Alfred Aune.

Foreldrene ble gift på hver sin kant og Egil vokste opp hos farmora Anna Aune som bodde alene med Egil i ei lita stua på Aune med noen få mål jord og et lite fjøs. Egil ble gift med Signe og de fikk 3 barn. Han var ansatt i kommunen i mange år og var i en periode herredskasserer. Han døde 17. april 2015, 101 år gammel.

Egil Aune 98 år foto Tone Alseth Larsen

Egil Aune forteller:

Han husker godt han skulle hjelpe bestemor å skrive handleliste til jul engang. Egil var såpass stor at han kunne skrive og regne. Først ble lista satt opp etter hva som trengtes. Men ettersom det var 20 kroner å handle for, måtte innkjøp på lista strykes etter at streken ble satt og summeringen gjort. Men det ble til det aller viktigste, det var pengene som bestemte.

Heldigvis hadde familien ei ku, noen sauer og geiter, samt høns. På høsten ble det slaktning. Kjøttet ble saltet ned i trestamper til oppbevaring utover vinteren. Og det ble laget blodpølse og hakkpølse av innmaten. Geitene familien hadde, ble leid bort på sommeren. For noe av

melka fikk familien geitost tilbake. Det var runde fine oster til godt pålegg på brødskiva.

På juletreet var det mest hjemmelaget julepynt. Det ble brukt farget glanspapir for å lage flettede kurver. Og det var levende lys i blanke holdere for å klippe på treet. Det var ikke mange juletrekuler på treet.

Men Egil husker en mann i bygda som hadde solgt en del melk og geitost, hadde tatt seg råd til å kjøpe juletrekuler og noe annen julepynt. Ungdommene i bygda hørte om dette og kikket på juletreet gjennom vinduet og syntes at det var et veldig pent juletre. På en gård i bygda husker han av halm ble hakket opp og tredd på en kjede for å henge på treet.

I sengene ble det skiftet til ny halm til jul. Det var jutesekker som var sydd sammen til madrastrekk, og halm ble fylt inn. Dette ble en «bonster» for å ligge på. Det var stort å få ny halm i senga, og den ble frisk og god å ligge i. Og julehalmen var spesiell.

Bestemora vevde vadmel. En mann i bygda som het Jo, tok dampen inn til byen med vadmelet. Egil husker Jo hivde stoffet over skuldra for å dra videre til byen. Der ble vadmelet perset slik at det ble pent og glatt. Til jul kunne det bli noen nye klær av stoffet.

På juleaften husker Egil at familien spiste risengrynsgrot. Til saltmat/grøtpinne hadde de salta og tørka geitekjøtt. Ofte var det geitelåret som ble brukt til dette.

Det var ikke mange gaver på juleaften. Om det var noen gaver, var det nyttige ting som ungene kunne få. Han husket en gang han fikk et par «pinna-sko». Det var en type lærsko. Disse ble han veldig glad over. Likevel ble han bløt på beina etter å ha vært ut i vått føre. Egil var uheldig og tørka skoene for hardt på ovnen slik at de brente. Da fikk han skjenn, og skoene måtte han fortsatt bruke.

Vedovnen ble fyrte med torv fra Haugamyra. På våren var det arbeidslag med karer som tok opp torv til tørking. Ungene var med og brukte torvspaden for å dele torva i stykker. Etter at torv var tørka ble den lagt i torvbuer og kjørt heim på vinteren med slede og hest etter gammelveien gjennom Aunmarka. Torva varma godt og var fint brenne på kalde dager.

Egil husker godt Julematskrinet. Det var et avlangt skrin i tre med lokk på. Inne i skrinet var det noen små rom, «leddiker». Der ble det lagt appelsin, epler, og fiken. Når det kom besøk i jula, ble det bydd på julegodt fra Julematskrinet. Det var ganske vanlig at folk rundt omkring hadde et slikt skrin å spandere fra i jula.

Mikkelholmen

Ei eldgammel laksvorpe i Fevåg

Av Astrid Marit Bjørkvik

Mikkelholmen sett fra Brettingen. Foto Lars Arnt Nordseth 2016

Sommeren 2016 ble det sist satt ut kilnøter ved Mikkelholmen. Det var Leif Karlsen som fisket. Kilnøter ble tatt i bruk i vårt fylke i 1865, før den tid fisket de fra vorper. Ordet vorpe har sammenheng med det gammelnorske ordet verpa som betyr kaste. Laksvorpe var et særprega fangstredskap som opprinnelig besto av et oppbygd stillas med et utkikkspatå der det også var et lite hus. Ei småmaska not var festa til land og skråstilt utover slik at den danna en spiss vinkel, og nådde fra botnen til overflata. Nota måtte være tilstrekkelig nedtynga så den holdt botnen hele tida. På botnen hadde de kvit sand (som ved Mikkelholmen), eller en kvit platt for lettere å se laksen. På signal fra utkikken ble nota dratt mot land. Det var en arbeidskrevende fangstmåte som krevde at det minst var 2 mann i vorpa samtidig, en på utkikken og en med endetauet. Opprinnelig lå vorpene til gårdene. Vorpene som ikke hadde noen jordvei, kunne bli særskilt skyldsatt. I middelalderen var det ofte kirkelige institusjoner som helt eller delvis eide vorpene rundt ytre Trondheimsfjorden. Laksvorpene var av økonomisk verdi. De ga kontanter. Første gang vi hører om ei vorpe i området er i 1311, da et kongebrev forteller at det var trette mellom korbrødrene i Nidaros og «Østråts menn» om Skarberget vorpe i Hasselvika.

*Stavøyvorpa i Agdenes viser hvordan ei vorpe ble drevet.
Fra prospektkortet «Stavøens Laksevorpe i Agdenes».*

Navnet på holmen

Det eldste navnet på Mikkelholmen finner vi i et dokument fra 1572, da kalles vorpa Grønningsholmen. Navnet finner vi en forklaring på i dette saksdokumentet: Da bekreftet gamle troverdige menn at de ikke hadde hørt annet enn at det enget som vorpa ligger ved, kalles Grytting eller Grønning. Enget må være Fevågaunet. Her har det trolig vært en gård før Svartedauen. Navnet Grytting viser til steinet jordbunn, Grønning betyr grønn eng. Grønningsholmen er holmen

ved Grønningen (Fevågaunet). Det er interessant at en bekk nær Fevågaunet fortsatt kalles Grønningsbekken. Mikkolholmen har trolig navn etter Mikkel Torbersen Fevåg, eller Peng-Mikkol (ca 1663-1731) som han er blitt kalt. I 1701 er han nevnt som velbeholden bondemann. Det er mange fortellinger om han.

Hvem eide Mikkolholmen?

Vorpa lå til Øvergården i Fevåg. Før 1844, da Mikkel Jenssen Fevåg ble sjøleier, var bøndene her leilendinger. Den eldste opplysning vi har om eiendomsforholdet, finner vi i Diplomatarium Norvegicum i 1345, altså før Svartedauen (1349-1350). Da skiftet erkebiskop Pål i Nidaros og domkapitlet mellom seg det jordegodset som hittil var uskiftet. Domkapitlet fikk 3 spans leie i Øvre Fevåg. I 1542 er Øvre Fevåg oppført i domkapitlets jordebok med 4 øre (1 ½ spann) i avgift til domkapitlets kommune. I 1572 var det sak om eiendomsforholdet til Grønningsholmen, mellom Reins kloster og domkapitlet. Fru Inger hadde Reins kloster i forlening fra 1532 til sin død i 1555. Fru Inger hadde nok gode forbindelser til domkapitlet der stesønnen hennes, Henrik Nilsson, var kannik.

Grønningsholmen hadde tilhørt domkapitlet sida vorpa ble satt opp. Det var herr Knut Pederssønn, som var kannik i Trondheim og sokneprest på Ørlandet, som sammen med Oluf Jonssønn på Hovde satte opp vorpa og brukte den. Etter han var det mester Peder, kantor i Trondheim og sokneprest på Ørlandet, inntil så lenge at vorpa med kapitlets samtykke ble forlent fru Inger Ottesdatter, som den tid hadde Reins kloster i forlening. Etter hennes død hadde vorpa blitt værende under Reins kloster fordi kapitlet ikke hadde gjort krav på vorpa. I 1572 var det tredje gang man ville ha en endelig dom i saken om eiendomsretten til vorpa. Andre gang saken var oppe møttes partene i Fevåg i 1571. Det var erke- degnen herr Laurits Nilssønn og kanniken herr Hans Sigurdssønn på den ene side og fogden Nils Lunding på den annen side. Den sistnevnte var lite villig til å godta vitneprov som gikk Reins kloster imot. Særlig gikk det hardt utover Oluf Knutssønn på Uthaug da han skulle vitne. Nils Lunding slo til han med handa, og siden dro han ut daggerten sin, men ble forhindret fra å gjøre ytterligere skade på mannen. Dommen i 1572 ble at Grønningsholmen skulle komme tilbake til domkapitlet igjen. Domkapitlet eide Øvergården og dermed Holmen til 1844 da Mikkel Jenssen Fevåg ble sjøleier.

Hvem brukte holmen?

Det var leilendingene eller brukerne på Øvergården som brukte vorpa. I 1647 betalte Hans Fevåg avgift av 1 ½ spann til herr Mikkel i Trondheim. I 1661 var Hans Fevåg fortsatt leilending og betalte landskyld av 1 ½ spann til Domkirkens kapellan. Da er vorpa ikke nevnt. I 1668 var det Torber Mikkelsen som betalte landskylda til kapellanen i Domkirka. Da er det nevnt ei laksvorpe under gården. I 1691 var det skifte etter Torber

Mikkelsens avdøde kone, Ane Nilsdatter. I skiftet er det nevnt mange laksnøter, deriblant ei lita gammel kastenot vurdert til 2 riksdaler. Ved vorpa var det 3 buer under ett tak, vurdert til 2 daler og 1 ort. I 1701 var Mikkel Torbersen bruker på Øvergården. Manntallet opplyser at han var 38 år, var velbeholden bondemann, og hadde sønnene Jakob 10 år, Ole 7 år og Jens 3 år.

I 1709 gjorde Mikkel Torbersen Fevåg (ca 1663-1731) krav på halvparten i Brettingsvorpa (som ligger ikke langt fra Mikkolholmen) på vegne av sin hustru Maren Olsdatter Hårberg. Det var nær forbindelse mellom Fevåg og Hårberg ved slekt og geografisk nærhet. I 1728 ble Brettingsvorpa solgt på krongodsauksjon til Jakob With. Året etter solgte enka hans, Gidske With, vorpa til Jakob Mikkelsen Fevåg (1691-1769) og Jon Steffensen Hårberg (ca 1680-1742). Peng-Mikkol og sønnen Jakob skaffet seg nok kontanter ved laksfiske. Ved skifte etter Jakob i 1769 var nettoformuen 6000 daler, et stort beløp den gang. Fevågdelen av Brettingsvorpa tilhørte Øvergården til 1796 da vordelen ble solgt på auksjon til Eilert Hagerup Holtermann på Austrått.

Brettingsvorpa med Ole Olsen Hårberg fremst og Anders Refsnes. Fra Hasselvikaboka s 126.

På Øvergården i Fevåg var Mikkel og Jakob oppsittere i 1723. Da er det nevnt 2 laksvorper, hvorav den ene har ligget øde i mange år. Kan det ha vært 2 vorper på Mikkolholmen? Ja, den som er nevnt som øde, kan enten ha vært på Holmen eller på grensa mot Brettningen, Av den som ble brukt, ble det årlig levert 3 våger laks til kapellanen i Domkirka.

Den 25. juni 1770 fikk ungar Enok Jensen, som skulle gifte seg med enka etter Jakob Mikkelsen Fevåg, bygselbrev på 2 øre og 6 marklag i gården Fevåg samt halvdel i vorpa under gården fra Marcus Bang, diakon til Trondheims domkirke. I landslott for hans del i vorpa måtte han levere den første ferske laks som fanges, og 2 våger (36 kg) røkt laks som årlig skulle leveres i Trondheim til St. Hans markeds tid, godt og forsvarlig laget. Samme dag fikk Jens Jakobsen festeseddel på den andre halvparten av gården, 2 øre og 6 marklag samt halvparten i vorpa. I landslott av vorpa måtte han levere det samme som stefaren. Den 20. juni 1776 fikk Jens Jakobsen Fevåg festebrev på 2 øre og 6

marklag i Fevåg samt halvdelen i vorpa under gården, denne gang fra Jonas Angell, kapellan i Domkirka. Det var Enok Fevåg som nå avsto sin halvdel i gården og halvparten i laksvorpa til stesønnen, som dermed ble bruker av hele gården og hele vorpa. Landslotten av vorpa var, som før, første ferske laks som fanges, og siden 4 våger røkt laks, godt og forsvarlig laget, og levert i Trondheim årlig til hver St. Hans markeds tid. I 1801 brukte Jens Jakobsen Øvergården der han bodde. Vi får vite at laksvorpa under gården var god. I 1808, da det er nevnt 14 vorper rundt Stjørnfjorden, betalte Jens Fevåg 24 skilling i vorpskatt av Mikkolholmen. Bare Sivert Hegvik betalte like mye av Heggvikvorpa.

Det gikk ikke så bra med Jens Jakobsen på Øvergården. I november 1810 ville han avstå gården fordi han ikke hadde krefter til å drive gården lenger. På denne tida var det nødsår i landet. Det ble satt opp en avtale av Krag i Domkirka, men avtalen ble annullert da Jens Fevåg ble syk. Et nytt dokument der han sa fra seg gården og vorpa mot å få et passende kår til seg og kona, ble satt opp på Rosenhaug den 16. oktober 1814. Fem dager seinere overtok Christen Steffensen Eide gården på 1 ½ spann med vorpa, og et årlig kår til Jens Jakobsen og kona. Christen Eide skulle drive gården og vorpa for året 1815.

Forholdet mellom Christen Fevåg og kårmannen og sønnene hans var ikke enkelt. Christen ble dårlig behandlet av dem. De bemektiget seg laksvorpa uten hans tillatelse. En dag kom Jens Fevåg heim til Christen og overfalt han med slag i hodet, uten at Christen hadde fornærmet han. I juli 1816 var det besiktigelses- og taksasjonsforretning på gården som var blitt utnevnt til sorenskrivergård i 1813. Nevnt i denne forretningen: «Blant Herlighederne paa Fævog ligger ogsaa en Laxevorpe, som henregnes blant de Gode i Præstegjeldet». Den 20.4.1816 inngikk Krag ny kontrakt med Christen Eide, men ved et forlik i Trondheim 23.10.1816 skrev Krag kontrakt for 4 år, fra 14.4.1817 til faredag 1821, med Mikkol og Jakob Jenssønner. Ett av punktene i avtalen var at de skulle vedlikeholde vorphuset, båtnøstet og høylåven på Aunet.

Johan Øvergård og nothenget på Mikkolholmen.
Foto Peder Mauseth i Adresseavisen 11.7.1966.

Den 17. april 1844 ble Mikkol Jenssen Fevåg sjøleier da han fikk skjøte på 1 spann 1 øre 12 marklag i Øvergården i Fevåg med laksvorpe fra kong Oscar. Men sjøl om Mikkol Jenssen ble sjøleier, måtte han fortsatt betale jordavgift, kalt løs landskyld, til kapellanen i Domkirka.

Seinere ble gården delt i flere bruk som fikk del i vorpa. I 1867 var det Anton Brodersen, Johan Mikkelsen, Josef Mikkelsen og Jens Mikkelsen som hver betalte 4 spesidaler og 4 ort i avgift av vorpa. I 1878 betalte Josef Mikkelsen avgift for 2 våger, Jens Fredrik Mikkelsen for 1 våg, Johan Johannessen for ½ våg og Ole Svebak for ½ våg røkt laks. Den ferske laksen ble ettergitt. I 1952 var det 5 deleiere: Johan Øvergård, Eivind Øvergård, Ole A. Rabben, Ludvig Karlsen Fevåg og Martin Johansen. Nå i 2017 er det fortsatt 5 deleiere av laksretten på Holmen.

Litt om landslotten eller avgifta av vorpa og fisket

Vi har sett at avgifta var 4 våger (72 kg) røkt laks og 1 fersk laks. Det forteller oss at det må ha vært et betydelig fiske ved Mikkolholmen. Men fisket har nok variert før som seinere. Ved å se på det som ble betalt i noen av nødsåra, finner vi at det gikk dårlig med laksfisket også. I 1808 betalte de 3 våger, 1 våg ble ettergitt, og ingen fersk laks er nevnt. I 1811 ble den ferske laksen levert, men bare 1 våg røkt laks. "Videre blev ikke at faae". Året etter ble det levert 1 liten fersk laks og 1 våg røkt laks." Heller ikke videre dette Aar". Siste innførsel begge år var 15. juli. I 1815 skyldte de 384 daler som ble betalt i avdrag. Avgifta ble etter hvert betalt med penger. Johan Øvergård forteller i et avisintervju i Adresseavisen 11. juli 1966 at pengeavgifta som skulle betales til kapellanen i I lens menighet i Trondheim, først i 1936 ble innfridd en gang for alle.

Vorpbua på Mikkolholmen og bunkeren i bergene nede ved sjøen. På det grønne området og mot venstre i klova som går over holmen, sto de gamle sjøbuene og røykbua, og der hadde tyskerne sine anlegg. Foto Astrid Marit Bjørkvik 2017.

Inntekta av fisket varierte. Utover 1800-tallet skal fisket ha blitt dårligere, men det bedret seg da kilnota ble tatt i bruk. Fiskeriinspektør Landmark skriver at i

1875 var det ca 120 kilnøter og 2-4 laksvorper i Ørland prestegjeld. Laksfangsten ble anslått til en sum av ca 6000 spesidaler. I Bjugn prestegjeld, som Stjørna tilhørte, var det ca 60 kilnøter. Laksfangsten der ble anslått til 4000 spesidaler. Vorpfishet som var en tidkrevende fiskemåte, ser ut til å være over i Bjugn da. I vorpa på Mikkolholmen trengtes det 3 mann får vi vite i 1813. Johan Øvergård fortalte i 1966 at foran vorphuset gikk det ei laksbru der det satt en mann klar til å stenge når en annen mann i båt på den andre sida av nota så laks som kom sigende inn. Under krigen var tyskerne på Holmen, men eierne fisket laks der. I 1942 og 1943 fisket Ole Rabben med flere der med 5 nøter, som de vanligvis gjorde. De ble liknet for laksskatt til Fosen fiskeristyre for henholdsvis 2000 kr og 2500 kr netto i året. I avisintervjuet i Adresseavisen i 1966 forteller Eivind Øvergård at et sesongutbytte på 30000 kroner til deling (på 4) ikke er uvanlig. Leif Karlsen forteller at han i 1998 fikk 165 lakser i ei not på en dag. Om omsetninga av laksen vet vi at i eldre tid rodde fiskerne til Ravnkloa i Trondheim der de solgte laksen. Seinere kom det oppkjøpere som kjøpte laksen fersk der den ble fanget.

*Fra Mikkolholmen. Vorphua og nothenget.
Maleri av Hilde Karlsen 2009. Foto og eier Robert Karlsen.*

Den 28. august 1952 eksproprieterte Staten ved Forsvarsdepartementet sjølve Mikkolholmen som består av 15 dekar, derav 3 mål dårlig beitemark, resten er fjell. Den er omflødd bare ved springflo. Holmen var sameie mellom eierne av gårdsnummer 74, bnr. 31 Johan Øvergård, bnr. 32 Eivind Øvergård, bnr. 59 Ole Antonsen Rabben, bnr. 28 og 34 Ludvig Karlsen Fevåg og bnr. 35 Martin Johansen. Grunneierne skulle få beholde retten sin til å sette ut laksnøter ved Holmen og til å feste nøtene i land. Den nåværende tørkeplassen og det nåværende båttopprekket skulle de også få beholde. Hytta som de hadde, skulle få bli stående, men

ytterligere bebyggelse var ikke tillatt uten samtykke av de militære myndigheter. I erstatning fikk de nevnte eierne av Øvergården 6000 kr. fra Staten. I ekspropriasjonsskjønnet nevnes det at tyskerne satte opp en maskinbygning der grunneierne hadde et sjøhus før. Det var i klova midt på holmen. Det var nok der de 3 buene var i 1691. Der har røykbua også vært og ei bu tyskerne bodde i. At grunneierne mistet sjøhuset sitt, medførte at de måtte ha lagringsplass et annet sted enn på Holmen. Tyskerne satte opp en lyskaster oppe på Holmen. En bunker vises nede ved fjæra. Det som er kalt hytte, er vorphuset som har årstallet 1718 innskåret over døra på innsida. Johan Øvergård har fortalt at det sto lenger nede før, over klova som går gjennom svaberget. I nærheta har det vært tørkeplass for nøter. Grunneierne har forgivevs forsøkt å kjøpe Holmen tilbake, men Forsvarsbygg er eier. Eierne av Øvergården har laksretten.

Mikkolholmen er en idyllisk plass i godvær, men her har det vært mye slit og farefullt arbeid gjennom tidene.

Kilder og litteratur.

I Statsarkivet i Trondheim: Domkapitlets arkiv; saken om Grønningsholmen 1572 i Fosen lokalia, skifteprotokoller, panteregister og pantebøker, ekspropriasjonsskjønn i Fosen sorenskriverarkiv.

I Digitalarkivet: Matrikkel 1668, prøvematrikkel 1723, manntall 1701, folketelling 1801.

Trykte utgaver: Diplomatarium norvegicum, Skattematrikkelen 1647, Landkommisjonens jordebok 1661.

Astrid Marit Bjørkvik: Gårds- og slekts-historie for Hasselvika. Trondheim 1988.

Astrid Marit Bjørkvik: Laksvorper i Hasselvika. Årbok for Fosen 1973;

Astrid Marit Bjørkvik: Laksvorper i Agdenes. Årbok for Fosen 1976.

Eilert Bjørkvik: Peng-Mikkel. Den rike bonde i Fevåg. Årshäfte for Stjørna heimbygdslag 2006.

Håkon Andersen og Terje Bratberg: Austrått. Trondheim 2011.

Audun Dybdahl: Reins kloster – kirkelig gods-kompleks og verdslig len. Svorkmo 1970.

Norsk stadnamnleksikon. Oslo 1976

Trygve Solhaug: De norske fiskeriers historie 1815-1880. Bergen 1983.

Jeg takker Leif Karlsen, Reidar Øvergård, Lisbeth og Torger Øvergård for opplysninger, og Hilde Karlsen og Robert Karlsen for bruk av bilde.

Skolehistorie for Stjørna

Av Per Husby

Historien om skolene i Stjørna viser at Norge var et fattig land og en utkantbygd som Stjørna kom sist med tiltak for bedre skoler. Det var likevel stor oppslutning om skolen og folk ville ha sin egen nærskole da som nå.

For 150 år siden var det dårlig med skolegang for folk på bygdene. Opplæringen bestod i å lære og lese og skrive. Dette var det kirka som i stor grad tok seg av. Konfirmasjonen var en kunnskapsprøve og bestod du ikke den, kunne presten nekte å konfirmere deg. Det kunne få følger senere da konfirmasjonen var tegnet på at du var klar for voksenlivet.

Det var noen grupper som tidlig fikk boklig opplæring for å skjønne sitt yrke som prester og lærere, dessuten tjenestemenn og folk som hadde råd til å gi barna opplæring. Allerede omkring 1150 ble det opprettet katedralskoler for opplæring av prester i byene Oslo, Hamar, Stavanger, Bergen og Trondheim. Under dansketida studerte nordmenn i Danmark til vi fikk eget universitet i 1811.

Noen fikk også opplæring i lesing, skriving og regning gjennom yrkesutdannelse som militæret, sjøfolk og for å få mesterbrev i mange yrker. Da Norge ble eget rike i 1814 ble det mer fart i utdanningen på mange områder også med flere fagskoler.

Opplæring lå lenge under kirka og prestene. Alle som var døpt var pliktig til å bli konfirmert. «Å gå for presten» var nok den første opplæring i å lese, kanskje skrive og regne, men særlig kunnskap om religion.. Hadde du ikke kunnskap nok måtte du gå om. Det var det nok noen som fikk erfare til stor skam for foreldrene. En som kom heim med slik melding sa disse trøstens ord: «De bli prestgang fleir år far».

Allmueskoler var starten

I 1827 vedtok Stortinget Lov om Allmueskole på landet. Det var beskjedne krav. Minst en fast skole i hvert prestegjeld (For Ørland prestegjeld som omfattet Agdenes, Ørland, Stjørna, Bjugn, Nes - en skole), resten skulle være omgangsskoler. Skolealderen var fra 7 år til konfirmasjonen det år de fylte 15 år.

Undervisningstiden 2 til 3 måneder pr. år. Fagene var; a) Lesing med forstandsøvelser. b) Kristendom med bibelhistorie. c) Sang etter salmodikon. d) Skriving og regning. e) Om mulig praktiske fag.

I 1837 var det blitt 7000 allmueskoler på landet med 175 000 barn i skolepliktig alder. 87 % hadde omgangsskole, 8 % fastskole og 5 % ingen skole. I omgangsskolen lærte bare 20 % å skrive og 11 % å regne. Fastskolene var noe bedre.

Alle skolene var udelte og en lærer hadde mange elever. De flinkeste elevene ble derfor satt til å undervise de yngste. Skolen la stor vekt på

kristendomsundervisning og det var strenge krav til lærerens vandel og de som ikke tilhørte statskirken, fikk ikke bli lærere.

I 1860 kom en revidert landsfolkeskolelov der fast skole er regelen, omgangsskole unntak. Dette var viktig bidrag til at det ble faste skoler og Stjørna var det i 1874 etablert 6 faste skoler og 3 omgangsskoler.

Byene hadde ikke egen lov som regulerte forholdene og mange byer hadde mer analfabetisme og dårligere opplæring. I 1848 kom lov om allmueskole til kjøpstedene. Her ble kravene til skolen økt mye; Undervisning i 2 dager a 6 timer pr uke og 45 uker pr år. Dette førte til at byene gikk forbi bygdene.

Lærernes kunnskapsnivå og særlig kunnskap om opplæring var mangelfull. Derfor ble det opprettet seminarer. I Trøndelag ble Klæbu lærerseminar opprettet i 1839 og i 1892 ble det avløst av Levanger lærerskole. Fra 1870 årene kom en ordning der kvinner kunne avlegge en eksamen og bli godkjent som lærerinner i småskolen. Fra 1870 til 1890 hadde over 200 kvinner avlagt slik eksamen i Trøndelag. Dette ble en ordning som byene særlig fikk nytte av.

De første skolene i Stjørna

Det tok nok tid før alle distrikter som i Stjørna fikk utdannede lærere. Ved folketellingen i 1865 var det 3 i Stjørna som hadde lærer som yrke. Kristian Jenssen, Volladal hadde tittelen kirkesanger, Ingebrigt Sletvold, Ytre Råk og Ole H. Svebak, Hafella var skoleholdere.

I følge skoledirektøren var situasjonen slik i 1874 i Stjørna sogn av Bjugn prestegjeld (alle lærere unntatt Svebak hadde eksamen fra Klæbu seminarium):

Krets	Skole	Lærer	Ansatt	Elever
Eide	F	Kristian Jenssen	1859	54
Søtvik	L	«		25
Gjølga	O	Ingebrigt Sletvold	1862	23
Råk	L	«		51
Mælan	L	August Sivertsen	1859	54
Rødsjø	F	«		15
Fessdal	O	«		29
Selnes	O	Ole Svebak	1858	19
Fevåg	L	«		56
		Sum		326

Skole: F- fast skole, L- leid skole, O- omgangsskole.
Ansatt betyr ansatt som lærer, ikke i Stjørna, men i 1874 var disse i Stjørna.

Skoleadministrasjon var skolestyrene

Med formannskapslovene i 1837 fikk vi herredstyre og etter hvert ble det oppnevnte skolestyrene. Viktigere var nok det som skjedde fra høyere hold fra kirke- og undervisningsdepartementet og i amtene som i 1919 ble til fylker. Der ble det ansatt personer og valgt styrer som hadde overoppsyn med det som skjedde i distriktene. Fylke og stat ga tilskudd til opplæring og

godkjente det som foregikk. Skoledirektøren fikk hele tiden det var Stjørna kommune, utskrift av møteboka til skolestyret og det ble referert om han hadde godkjent eller hadde merknader.

Skolestyret ble oppnevnt av herredstyret og alle lærerne hadde rett til å møte. Fra 1913 valgte lærerne en representant som medlem i skolestyret. Prest og ordfører deltok som fullverdige medlemmer.

Styret hadde ingen administrasjon så formannen måtte ordne alt kontorarbeid. Det forklarer at i det første skolestyret i Stjørna var både formann og nestformann lærere. Den første skoleinspektør var lærer Herold Foshaug som i 1956 fikk nedsatt undervisnings-tid pr uke for å hjelpe styret. Det var først omkring 1950 at Stjørna fikk et kommunehus i Fritun i Sørfjorden og fikk samlet kommuneledelsen.

I skolekretsene var det et kretstilsyn på 3 medlemmer valgt blant foreldrene. Formannen i kretsstyret ble etter hvert oppnevnt av herredstyret og fast medlem av skolestyret.

Med den sammensetning som skolestyret hadde, både skolekompetanse og medlemmer som forstod hva folk ville ha, var styret godt rustet til å lede utviklingen av skolen. Oppgavene og utfordringene var mange og ressursene små Det ble likevel gjort et godt arbeid.

Eget skolestyre i Stjørna

Fra 1853 var Stjørna del av Bjugn herred med felles skoleledelse med Bjugn og Nes. Da Stjørna ble eget herred i 1899 ble det valgt eget skolestyre. Prest og ordfører var faste medlemmer og alle lærerne fikk innkalling til møtene. I 1899 besto skolestyret av; Formann lærer Kristian Jensen, nestformann lærer Arne Langeland, sogneprest Peder Aarvold, ordfører J. A. Hægviik, Ole P. Indreråk, Hans Bakken, Martin J. Frengen, Jens P. Refsnes, Martin Mælan, Simon M. Fisdal. De øvrige lærerne i 1899 var Edvard Hov, Johannes Husby, Karl Ulseth og Ole Svebak.

Det første budsjett ble satt opp i 1899 og samla lærerlønninger var på kr. 3 777,80 for de 6 lærerne. Lønnen var kr. 8,- til 14,20 pr. uke avhengig av ansiennitet. Lønn var bare for den tiden det var skole, 34 til 36 uker. I tillegg fikk lærerne til kosthold kr. 5 pr. uke. Samlet ble årsgodtgjørelsen fra kr. 447,- til kr. 667,80. Til sammenligning var den skattbare årsinntekten i Stjørna i 1900 kr. 33 pr. skatteyter.

Lønnen var lav, men læreren hadde krav på bolig og lærerjord slik at de kunne skaffe seg mat. En ordning som skaffet problemer var at «etter skolelovens § 24 var hvert herred forpliktet til å skaffe minst en lærer jord hvorpå kan fødes minst 2 kyr og hage, eller hvor omstendighetene ikke tillater det på ansøking til Kongen å utrede en avsavns-godtgjørelse av 120 kr for jordvei og 60 for familiebekvemmelighet, til sammen 180 kr, hvorav amtet bidrar med ¼».

Dette er årsaken til at de første skolene hadde store tomter og hus for dyr og avling. Det framgår av møteprotokollene at skolestyret hadde mye arbeid med

å skaffe brukbare boliger og lærerjord. På skolene var det fjøs til bruk for læreren og med do for elevene.

Staten dekket 1/3 av lærerlønnen med økning etter hvert. Renhold og oppvarming ble leid og betalingen var fra kr. 1,60 til 2,00 pr. uke og de skulle holde vaskemidler og ved. Med husleie, vedlikehold og diverse var det samla nettobudsjettet for kommunen kr. 3000,-. For 1901 ble det satt opp et skolebudsjett med omtrent samme sluttsum.

Skolenes drift opptok skolestyret mest

Skolestyret hadde sterk kontroll med arbeidet på den enkelte skole. Lærerne førte protokoll over oppmøte og elevenes oppførsel og tilstand. Var elevene borte fra skolen uten gyldig grunn, ble foreldrene gitt bøter og det er mange eksempler på dette. Samtidig var det eksempler på elever som manglet klær og sko eller skolemateriell, der skolestyret grep inn og påla fattigstyret å skaffe det som trengtes. Noen elever var tilbakestående eller fysisk ikke i stand til å gå på skole. For dem ble det skaffet plass på spesialskoler.

Skolestyret var også moralens vokter og det var blant annet oppe til behandling om en lærerinne som ikke var gift og hadde latt seg besvangre, skulle sies opp i sin stilling. Det ble ikke vedtatt, men vedtok å henstille til overtilsynet å sende henne en irettesettelse.

Lærerinne kunne bare arbeide i småskolen og denne ordning varte til etter krigen. Det var derfor ikke diskriminerende å søke etter bare menn som lærere. Dissentere kunne ikke være lærere og i Fessdalen hadde de ansatt en lærerinne som skolestyret og presten fant mistenkelig, men saken roet seg da hun var konfirmert.

Kretsinnvidlingen ble hele tiden diskutert

Kretsinnvidlingen hadde sin bakgrunn dårlige veiforbindelser. Elevtallet i kretsene skiftet mye og særlig etter krigen gikk elevtallet sterkt tilbake. Det var derfor en stadig kamp om å legge ned de minste kretsene, særlig Fessdalen, Rødsjø og Søtvika var utsatt. Søtvika ble tidlig delt mellom Eide og Gjølga. På 1930-talet begynte etablering av bruka på Ny Jord og de fikk egen skole og etter hvert overtok de også elevene fra Gjølga.

Kretsen Øerne som omfattet Holsundet og øyene utafør, krevde tidlig egen skole. Skolestyret kjempet mot, men herredstyret ga oppsitterne rett til skole fordi det manglet vei og mange måtte i båt.

Selv med 10 kretser som det var på det meste, måtte elever bo borte. Det gjaldt de som kom fra Holvatnet, Agnetlia, Lysvatnet, Nordsetra, Øyan eller de som bodde på øyene og Holsundet. For disse ble det bevilget penger til opphold. Når det ble skoleskyss, fikk likevel noen lang vei som ble kompensert med penger.

Etter som kravet til skolene økte med undervisning som krevde spesialrom for praktiske fag, skolekjøkken, gymnastikkrom, ble det helt nødvendig å slå sammen kretser.

Skolenes standard var lav med lite penger

De minste skolene hadde hele tiden færre timer undervisning og det var vanskelig å skaffe kvalifisert lærere med stadig skifte. Likevel kjempet oppsitterne for å beholde sin vesle skole så de slapp å innkvartere barna eller frakte dem med båt eller på dårlig veier/stier. I omtalen av den enkelte skole blir disse forholdene nærmere omtalt.

Selv om skolebudsjettene var svært små sett med dagens pengeverdi, så hadde ikke et herred som Stjørna ressurser til å forbedre skolene, øke timetallene og ansette flere lærere. Omkring 1900 var flere av skolehusa uten panel på de tømra veggene. Det var nesten på hvert møte behandling av krav om reparasjoner av vegger og tak, skifte at ovner og nye piper. Skolene hadde ikke innlagt vann før på 1930-tallet.

Selv om de som hadde reinholdet og ansvar for oppvarming hadde ei lita lønn måtte det spares. Lærerne måtte orden med oppvarming, men brensel ble betalt av skolestyret etter regning. Da noen syntes at det ble dyrt med ved, ble det til at flere skoler kjøpte torvland så de fikk tatt torv til brensel.

Elevene måtte gå på skole fra 7-års alderen til de ble konfirmert det året de fylte 15. Prestene var nøye på at elevene fullførte skolen. Det ble krav om at de ikke kunne slutte før de fylte 15 i kalenderåret og hadde nådd skolens mål. Det ville si 1,5 i karakter ved avgangseksamen. Ved eksamen var det oppnevnte sensorer som passet på at alt gikk rett for seg. Dette førte til at noen måtte vente med konfirmasjonen og ha voksenlivets rettigheter.

Fagene var til å begynne med lesing, skriving og regning. Religion var sterkt prioritet og dårlig oppførsel kunne føre til utvisning. Etter hvert kom flere fag til, men slikt som utearealer og gymnastikksaler for lek og gymnastikk og spesialrom for praktiske fag som husstell og snekking, var umulig før det ble bygd skoler med plass til dette. Fullt ut skjedde ikke dette før Mælan skole var utbygd på slutten av 1950-tallet og kretsene slått sammen.

Utviklingen av skolene kom også Stjørna til gode

Som nevnt tidligere var det forskjell på skolene i by og på landsbygda. Med folkeskolelovene fra 1889 skulle det bli forbedringer med større likhet og flere fag og emner skulle få plass. Forbedringene krevde penger og selv om stat og fylke bidro, klarte ikke kommunene å komme opp på nivå med de folkerike byer og tettsteder. Kravene lå der, men kommunene evnet ikke å følge opp.

I 1936 kom nye folkeskolelover med bindende minstekrav, økt lesetid, strengere regler for klasseinndeling og flere fag, blant annet engelsk. Det ble satt frister for gjennomføringen og Stjørna skolestyre prøvde etter beste evne å følge opp, men det måtte søkes om unntak og utvikling. Lengda på

skoleåret var ikke enkelt å oppfylle med stor arbeidsledighet og dårlig kommuneøkonomi.

Muligheter for videre skolegang var dårlige

Folkeskolen skal gi grunnlaget for videre opplæring. I Fosen var det små mulighet for videre skolegang før ut i 1950-åra med faste videregående skoler.

Søndre Trondhjems amtsskole ble opprettet i 1875 og ambulerte mellom kommunene og var forløper til Fosen folkehøgskole. Skolestyret fikk forespørsel om å etablere en fast amtsskole i 1899, men de ønsket fortsatt en ambulerende skole. Den fikk senere navnet fylkesskolen og var flere ganger i Stjørna.

På slutten av 1800 var det kommet tilbud om **fortsettelsesskole** hvor staten bidro økonomisk, men kommunen administrerte og skaffet lærere, elever og rom. Formålet med skolen var å gi voksne med mangelfull skolegang mulighet til opplæring. Det var en skole med vanlige teoretiske skolefag og den første tiden var det 12 ukers kurs. Den ambulerte mellom kretsene i Stjørna 1900 og var nesten årlig i en av de større kretsene.

Som en kuriositet kan nevnes at 1932 da skolen skulle være i Råkvåg, anbefalte skolestyret at skolen ikke hadde undervisning den tid hermetikkfabrikkene drev. Etter krigen ble den ettårig og omkring midten av 1950-åra fast på Mælan med navn framhaldsskole. Da hadde også praktiske fag fått noe plass.

Sørfjord ungdomslag søkte i 1933 skolestyret om å etablere 14 ukers **arbeidsskole** i Sørfjorden med plass til 10–12 ungdommer. Det måtte innkjøpes høvelbenker og verktøy og skaffes lærer. Ungdomslaget påtok seg å skaffe lokaler og dekke utgiftene til renhold, lys og husleie. Skolestyret anbefalte at herredstyret bevilget nødvendige midler og søke om statsstøtte til kurset.

Det meldte seg 11 søkere til lærerstillingen og John Svardsås fra Støren ble ansatt. Det var skole i 48 timer pr. uke og lønna var kr. 50 pr. uke. Snekkerkurset ble svært populært og fram til krigen ble det holdt slike kurs i nesten alle kretsene. Det var yrkesskolen for mange og det ble laget møbler og nyttegenstander av høy kvalitet.

Interessen for slike praktisk kurs var stor på 1930-tallet. I 1937 ble det startet vevkurs på Selnes og slike kurs kom det også i Råkvåg og på Gjølga. I Råkvåg ble det startet skolappingskurs og i Fevåg og andre steder sykurs. Arbeidsledigheten var stor og mange ønsket å skaffe seg inntekter eller være selvhjulpen og spare penger.

Sluttord

Selv om vi vokste opp i en kommune med skoler som var enkle, så var mange av lærerne flinke med de muligheter de hadde. Savnet og mulighetene for videre skolegang lokalt var nok viktigere. Vi kom oss likevel fram i livet og kanskje var det en god lærdom at alt ikke var lagt så godt til rette.

Skolen i Eide krets

Av Tor Stallvik

Først i 1860-åra kom ein tiltaksam kar frå Åfjorden til Eidsbygda i Nord-Stjørna. Han gifta seg i 1863 med Beret, dotter til Hans Heggvikan, som hadde gitt grunn til den nybygde Heggvikkerka.

Christian Claudius Brun Jensen var lærarutdanna, og i 1865 kjøpte han jord av Bengt Jonsa på Eid, og han rydda grunn og bygde gården som han gav namnet Grøneng. Stualåna han bygde var så stor at ho kunne romme ei skolestue, og her vart den første fastskolen i Eidsgrenda halden heilt fram til 1914. Da hadde for lengst Kristian sin son, Einar Jensen, teke over som skolestyrar.

Da det skulle byggast ny skole, vart det da som no mykje diskusjon om plasseringa. Største delen av folk og heimar i kretsen låg vestom Saltnesskaret, så det var forståeleg at dei ville ha skolen sin her. Men kretsgrensene for Eids skolekrets strekte seg innfor Søtvikgårdane, så folk på Heggvikvaldet og innover til Søvika ville ha skolen på austsida av Saltnesskaret.

Klassebilde frå Eide skole med lærer Einar Jensen. Foto privat

Einar Jensen var i periodar einaste læraren i Eide krets. I 1916 skriv han: «Etter ordre fraa doktoren vart ingen skule halde fraa 28/1-29/1 for skarlagensfeberan gjekk mest gardjamt i krinsen.» Einar Jensen slutta i 1940, da Arne Langerland overtok. I 1944 er Aagot Langeland lærarinne.

Skoleåret 1945/46 vart 5 elevar evakuert frå Finnmark. Reidun Saltnes tok til ved skulen i 1946 og arbeidde der til 1965.

«16. mai 1957 fikk vi reist flaggstang ved skoletunet, og 17. mai maia flagget for første gang.»

1965: «Det er vel siste året det undervises i Eide skole. Fra høsten skal barna overføres til Botngård skole. Eide skole hadde forresten 50 års jubileum 25.01.1965.»

Eide skole 1955. Foto frå Norges bebyggelse

Og slik vart det, Fjellheim vart bygd så nære toppen av skaret som det gjekk an, ikkje den beste tomte og utan særleg uteplass. Einar Jensen skriv i skoleprotokollen:

«Maandag den 25de jan. 1915 vart den nye skulen paa Fjellheim teken i bruk. Ingen av foreldri og ingen av tilsynsutvalget og ingen fraa skulestyret var tilstades – Læraren sa nokre ord til borni um den nye skulen og um skulearbeidet og eit par songar vart sunge. Dermed vart skulen teken i bruk. Interessen for skulen og arbeidet i skulen tykkjest ikkje staa i samhøve med, kva som er paaskosta i krinsen.»

Amtskolen i Høybakken. Foto privat

Skoleåret 1918-19 vart den «flyttbare» amtskolen halden i Høybakken. På skolebildet er det 33 elevar.

I 1960 ble det vedtatt at elevane på Eide skole skulle gå på ungdomsskole i Botngård og elevane på Gjølga skulle gå på Eide.

Skolene i Søtvik/Stallvik/Gjølga krets

Av Tor Stallvik

I karakterprotokollen for Bjugn Herred frå 1863 finn vi at den andre kretsen i herredet var Stallvik. Dei 34 elevane mellom 9 ½ og 15 år som fekk vurdert om dei hadde nådd måla hadde adresse Søtвика, Stallvika, Gjølja, Gjøljalja, Duskaret, og Varghiet.

Varghiet gard med den gamle stuelåna med skole i 1870-1880

Det er ingen munnlege overleveringar om at det vart halde skole på Stallvik-valdet. Ingen av dei tre stualånene på valdet var særleg store. Året etter, 1864, er elevtalet og «adressene» det same, pluss at ein elev frå Hoøya også gjekk det året. I 1866 var 44 elevar registrerte.

Innerlåna Søtвика med hvor det var skole i flere generasjoner

Så i 1867 har Gjølja vorte eigen krets med 21 elevar, og i Stallvikkretsen gjekk det no 20 elevar. Det reiser eit nytt spørsmål. Kor vart skolen på Gjølja halden fram til den nye skolen vart bygd? Frå 1871 er kretsen kalla Søtvik, og det er i innergården Søtвика at det etter manns minne var skolestue i kretsen. Hovudlåna på gården vart bygd i 1840 og ombygd i 1875.

I arkivet etter Kristian Brun og Einar Jensen ligg eit brev stila til Bjugns Skolecommision:

«Undertegnede tilstaar herved at jeg i mindste 6 Aar fra dette Aars Begyndelse forbinder meg til at skaffe Lokale til Skolen i Søtviks Kreds for Kr. 60 pr. Aar og i

Tilfælde Skolen bliver delt i 2de Klasser, da for 80 kr. pr. Aar. Deri indbefattet Brænde og Renhold. I Tilfælde at der skulde indtræffe ualmindelige Omstændigheder som langvarig Sygdom eller andet Uheld, forbeholdes enten at Skolen i denne Tid stanses, eller i det mindste afvigler i Ruten.

Søtvik 2. Januar 1886 Mathias H. Søtvik (m.p.h. Pen) Til Vitterlighed J.A. Hægvik, Hans E. Staldvik»

I eksamensprotokollen er Søtvik og Gjølga ført som parallelle kretsar fram til 1877.

Skolen på Gjølga ca 1920 i bakgrunnen.

Nyskolen på Gjølja vart bygd i 1905 og kosta 5.324,12 kr. Skolen var to-delt heile tida. I 1917 vart det kjøpt kjemiutstyr for 75,65 kr. og i 1918 fekk skolen 10 bilder til 70 kr, To lamper, sagatavler, ein salmodikon-boge, Rolfsens Læsebok og S. Schøtt: Dansk-norsk ordbok.

I 1895 vart Edvard Hov tilsett som lærar i Søtvik og Gjølja skolekretsar. Ørlendingen som hadde vore i Amerika nokre år, kom nok til bygda med mange nye idear og vart ein markant lærar for ungane i eit par mannsaldrar.

Gjølga Skole 1955. Foto frå Norges bebyggelse

Skoleåret 1960/61 var det siste på Gjølja. Frå hausten 1961 vart elevane i Stallvikgrenda overført til Høybakken, og elevane på Gjølja- og Slettegrenda overført til Solheim skole på Elveng.

Skolen i Elveng krets

Av Tor Stallvik

«Det nøtta lell» er tittelen på boka om bureisingsgrenda Elveng i Bjugn 1936-85 av Sturla Leth-Olsen. Grenda sjølv kallar bygda si Elveng, utom bygda seier dei Ny Jord/Nyjorda.

Før nyskolen vart teken i bruk, vart undervisninga driven som omgangsskole 14 dagar om gongen, først hos Signe og Harald Nystrom på Berg, så hos Signe og Anton Stallvik på Myrmo og hos Klara Skilleås på Alm. Lærarar var etter tur Borghild Eide, Olav Rasmussen, Ove Sandøy og Ågot Langeland.

Skolen slik den så ut i 1955. Foto Norges bebyggelse.

Nyskolen Solheim vart teken i bruk i januar 1947, men innviingsfesten vart ikkje halden før 19. august 1951. Reidar Hov hadde skrive prolog.

I 1954 var Stortingets landbrukskomité på befaringsferd på Fosen og såg også på bureisingsfeltet på Ny Jord. Dei fekk servering på Solheim skole og i den samanheng gav medlemmane uttrykk for at dette var den vakraste skolen dei hadde sett. Lærer Gustav Sveen var meget interessert i at det var velstelt på skolen og det var fin beplantning og uteplass.

Elevtalet varierte mellom 14 og 36. Skolen var todelt fram til 1961/62. Da vart skolen på Gjølja lagt ned og Solheim tredelt til 1965, da også det kapittelet vart avslutta. Da kjøpte grenda skolen til samlingshus. Fram til 1970 vart det halde gudsteneste her ein gong om året.

Skolen slik den er i dag. Foto Tor Stallvik

Skolene i Nord-Stjørna i 1890-åra

Frå 5-års rapporten 1891-1895 og 1896-1900 til amtstyrelsen er kretsane i Nord-Stjørna nemnd Eide, Søvnik og Vargeide. Mens Eide hadde tredelt skole, var Søvnik og Vargeide todelt. I Varghiet var stualåna bygd i 1890, og vi må vel tru at skolen vart halden her.

Elevtalet i Nord-Stjørna delte seg slik:

	1891	1892	1893	1894	1895
Eide	29 gutar 34 jenter	35 g 32 j	34 g 34 j	41 g 23 j	41 g 26 j
Søvnik	22 gutar 15 jenter	19 g 15 j	20 g 12 j	27 g 14 j	23 g 18 j
Vargeide	16 gutar 13 jenter	18 g 9 j	20 g 10 j	22 g 11 j	18 g 12 j
	1896	1897	1898	1899	1900
Eide	41 gutar 30 jenter	45 g 34 j	45 g 30 j	34 g 30 j	32 g 24 j
Søvnik	18 gutar 19 jenter	15 g 18 j	13 g 18 j	15 g 18 j	13 g 17 j
Vargeide	16 gutar 12 jenter	20 g 11 j	18 g 12 j	12 g 12 j	17 g 16

Skolen i Rødsjø krets

Av Per Husby

Grenda Rødsjø fikk tidlig egen skole. Det foreligger ikke nøyaktig dato for når skolen ble bygd, men i 1874 da lærer August H. Sivertsen ble ansatt skulle han være lærer for Mælan, Fessdal og Rødsjø. I årsheftet nr. 12 for 2016 er en historie om Ole Søraas som bibelbud i Stjørna i 1873 – 1875 hvor han besøker Rødsjø sammen med lærer Sivertsen og de overnatter i skolestua. Skolen må derfor være fra før 1874.

Skolen

Skolen skal være satt opp gratis av oppsitterne og gratis tomt ble gitt av Ola P. Rødsjø. Skolen ligger tett ved husa på gården. Etter det som framgår av skolestyrets protokoller var skolen bygd i laftet tømmer og med spontak. Det ble bygd til gang og et rom for læreren senere. I likhet med de fleste andre skolene var veggene ikke panelt ut- og innvendig før 1915. Nytt spontak ble lagt i 1905 og i 1932 ble det lagt skifertak på skolen. Utvendig ble skolen malt i 1908. Enda senere ble veggene innvendig malt. Uthuset ble satt opp i 1926 og da ble tomta utvidet slik at det plass for å leike uten å trø ned arealene rundt.

Elevene til skolen var først og fremst fra Rødsjøgrenda, men det kom også elever fra Holvatnet, Agnetlia (i Rissa) og Lysvatnet (i Åfjord). Da det ble bosetting i Nordsetra kom barna derfra til Rødsjø og en elev kom fra Øyan. Ved folketellinga i 1875 var det 71 personer som bodde i området, derav 30 barn under 15 år. I 1900 var folketallet 67, derav 20 barn. I 1937 var elevtallet på skolen 9. For elevene som bodde i Rødsjøen mens de gikk på skolen fikk foreldrene støtte til dekning av mat og losji.

Skolen med gammelstue i Rødsjøen på 1930-tallet

Undervisningen

Læreren er viktig for en god skole og de fleste årene hadde skolen erfarne og vel ansatte lærere. Den første

kjente lærer var August H. Sivertsen som var lærer fra 1874 til 1884 da han flyttet til Meløy. Neste lærer var Johan J. Brandvik. Han døde i 1900 og da kom Johannes P. Husby som lærer. Han hadde vært vikar for Brandvik i flere år under hans sykdom. Alle disse var samtidig lærere på Mælan og delvis Fiksdal. Da skolen på Mælan fikk økende elevtall, fikk Rødsjø felles lærer med Selnes og Fiksdal. I 1920 og 1930-åra var særlig Hermod Lykken, men også Martin Ølstørn lærere i Rødsjø. I perioder var det vikarlærere uten særlig utdanning.

Hele tiden var skolen udelt med felles klasse for alle årstrinn. Dessuten var skoletiden kortere enn på de større skolene og undervisning i perioder på 2 – 3 uker. Samlet var det 12 – 14 uker skole høst og vår. Skole begynte rundt 1. oktober og sluttet til påske til vanlig. I 1937 ble skoletiden utvidet til 16 uker.

Undervisningen omfattet lesing, skriving og regning. Bibelhistorie var viktig og skolestyret var nøye på at de riktige bøker ble brukt. Andre fag som historie og geografi kom etter hvert. Det var årsprøver og da var en som skolestyret oppnevnte til stede. Det kunne være presten eller en annen lærer. Formannen i tilsynsutvalget for kretsen skulle også følge undervisningen i blant.

Skolen blir nedlagt

Etter som elevtallet sank og veiforbindelsene ble bedre, ble det aktuelt å legge ned skolen. Elevene fikk også kortere og dårligere opplæring enn ved skoler med klassedeling og flere lærere. Skolen ble derfor lagt ned da krigen startet i 1940 uten at det ble gjort eget vedtak om det i skolestyret. Elevene måtte da bo i Sørfjorden til det kom ordning med skoleskyss etter krigen.

Under krigen fikk Petter Rødsjø leie skolen til bolig mens hus ble oppført på gården hans på Fjøsnesset. I 1947 ble det bestemt å tilby skolen for salg. Oppsitterne protesterte og i 1948 bestemte skolestyret å sløyfe salg og heller foreta de nødvendige reparasjoner. Skolen ble bortleid til Anders Rødsjø i 1948 mens barna gikk på skolen på Mælan.

I 1952 brant alle husa på Rødsjøgården og eieren Alfred Rødsjø bodde i skolen med familien til ny bolig ble ferdig i 1955.

1962 vedtok skolestyret å anbefale at Alfred Rødsjø fikk kjøpe skolen for kr. 200,- da tomte var gitt av den gården og skolehuset bygd av oppsitterne i Rødsjø. Skolen er nå revet og tomte ryddet.

Skolen i Mælan krets

Av Per Husby

I likhet med de øvrige deler av Stjørna startet skoleundervisning i Sørfjorden mest trolig med omgangsskole med lærere av ulik bakgrunn. En slik omgangsskole drev trolig skoleholder Ingebrigt Sletvold fra Børsa som bodde på Råk i 1865 med kone og sønn. Han var 25 år i 1865 og var eneste med yrke som lærer i indre Stjørna. I 1874 var han lærer på Råk og Gjølga.

I skoledirektørens rapport i 1874 er det skole på Mælan i leide lokaler med August Sivertsen som lærer og med 54 elever. I Norges bebyggelse fra 1957 er skolen omtalt og der står det at den ble bygd i 1874. Derfor må det ha blitt fast skole i løpet av 1874.

Bilde av skolen fra før 1900 (Utsnitt fra postkort)

Skolen på Leikvang

Skoletomta Leikvang ble allerede i 1871 gitt til kommunen av Helmer Mælan, men først i 1932 ble den fradelt eiendommen Mælan vestre til Stjørna kommune.

Skolebygningen på Leikvang var bygd av laftet tømmer og ut- og innvendig panelt. I inngangen var det en dør til venstre som førte til skolesalen og rett fram var døra inn til lærerboligen med kjøkken, stue og soverom. I tillegg ble det satt opp uthus for læreren, som også inneholdt do for elevene.

Skolen var nok ikke av høy kvalitet for i møteboka for Stjørna skolestyre er det stadig ting som måtte vedlikeholdes og skiftes som kledninger, tak, murpipe og ovner. Vi som fikk «gleden» av å gå der lærte at det var best å sitte midt i rommet; ved ovnen var det brennheit og ved vinduet ga trekken nok friskluft. Ingen tok skade; verken vi eller våre foreldre eller besteforeldre som fikk sin skolegang i de samme lokaler.

Skoleplassen var bra med nok plass til å kaste på stikka, hoppe paradis eller spille basse. Om våren var isflaka i Ørbekken fine å hoppe på når floa kom, men selvsagt strengt forbudt. Når skoledagen sluttet med «Fager kveldsol smiler» og vinduene var åpne om våren, kunne du høre «berre bekken brusar» fra Ørbekken. Gode skoleminner.

De første lærerne.

At det var fast skole på Mælan i 1874 stemmer med folketellingen i 1875. Da bodde lærer **August Hermann Sivertsen** fra Orkdal på skolen med kona Guri fra Stadsbygd, sønnen Mortinus født 1874 i Stjørna, faren Mortinus som var avgått kirkesanger, de var ofte også lærere, Vilhelmine fra Trondheim og tjenestepiken Sofie Andreasdr fra Sørfjorden. Læreren hadde krav på jord og mulighet for å ha husdyr for lønna var låg. I 1875 hadde de 1 ku, 1 ungnaut, 2 sauer og de satte 1 ¼ tønne potet.

Lærerne var stabile på Mælan. August Sivertsen og kona fikk 2 barn, Mortinus og Nils i 1877, mens de bodde der. De ble nok bra kjent med folket i bygda og engasjerte seg i mer enn skolen, for i 1870-åra solgte Holtermann på Austrått ei skogsdrift i Holvatnet til Andreas Larsen

Søraunet og lærer August Hermann Sivertsen.

I 1884 flyttet familien til Meløy i Nordland. Flere av etterkommerne ble lærere, Mortinus tok navnet Martin og ble rektor på Skogn folkehøgskole. Nils ble folkehøgskolestyret på Sund og er far til Helge Sivertsen som var kirke- og undervisningsminister 1960-1965.

Johan Peter Johansen Brandvik ble neste lærer på Mælan. Han var født 27.04.1863 i Brandvika og sønn av Johan Pedersen og Ane Martha Eriksdatter, begge født i Rissa. Johan P. Johansen Brandvik var utdannet folkeskolelærer og ble i 1887 gift med Ingeborg Anna Petersdr Husby. Datter av Peter Kristian Paulsen Husby og Anne Andersdatter Husby.

Lærerstillingen tok han over i 1884 da forgjengeren dro nordover. Ved folketellingen i 1891 var de etablert på Leikvang, men de var barnløse. Dessverre ble livet kort for Johan P. Johansen Brandvik. Allerede i 1900 døde han av tuberkulose, 37 år gammel. Han døde på Eidsvoll, antakelig på et sanatorium og er gravlagt ved Hegvik kirke.

Johannes Petersen Husby var født 20. november 1870. Foreldrene var Peter Kristian Paulsen Husby og Ane Andersdatter Husby. Han ble gift med Laura Margrete Hansdtr. Bromstad og de fikk 6 barn; Peter, Trygve, Hjørdis, Johannes, Paul og Leidulv. Han er tidligere omtalt i hefte 10 for 2014 så her blir han tatt med for sammenhengens skyld.

Han gikk på Klæbu seminar som var datidens lærerskole. Han vikarierte som lærer på Selnes og ei tid i Tarva krets før han fikk fast ansettelse som lærer i Mælan krets etter sin svoger Johan Brandvik i 1894.

I 1900 fikk Johannes Husby kjøpt det arealet som ligger nord for skoletomt av Mælan vestre og bygde hus der. Arealet var så stort at det ble et lite småbruk. Han hadde da allerede bygd på skolen for å få større bolig og kommunen kjøpte tilbygget slik at de hadde bolig for nye lærere.

Mælan skole ca 1946 med Jacob Børli bak

3. klasse i 1924 med Johannes Husby bak

Johannes var en dyktig lærer, men også engasjert i lokalsamfunnet. Han var kasserer Stjørna Sparebank (den gang Stjørna Spare- og låneindretning) fra 1894 og helt til sønnen Peter overtok etter hans død i 1929. Han tok aktivt del i avholds- og misjonsarbeidet. Var medlem og formann i menighetsrådet i lang tid. Han holdt seg vekk fra kommunale gjøremål. Han arbeidet for å få skrevet ned historia til kommunen. Johannes døde 14. november 1929 etter en operasjon på Trondheim sykehus, bare 59 år gammel.

Jacob Bjarne Børli var født på gården Børli på Kvikne 3. januar 1907. Han tok eksamen ved Elverum Lærerskole i 1928 og hadde et kort opphold i Budalen før han kom til Mælan i 1930.

I 1937 ble han gift med Hjørdis Husby, datter til sin forgjenger Johannes P. Husby så slektskapet med forgjengerne fortsatte. De fikk 2 barn, Helge i 1938 og Liv Bergljot 1939. I 1948 flyttet familien til Vestre Gausdal.

Arne Beversmark kom direkte fra lærerskolen og ble ansatt i 1948. Han var født i 1918 og var da 30 år. Han ville utdanne seg til lærer, men på grunn av krigen hadde lærerutdannelsen blitt utsatt. Han var blitt arrestert sammen med andre fra Åfjord, men slapp fri. Dette førte til at han ikke fikk gå ferdig på Elverum lærerskole, men måtte vente til etter krigen før han fullførte utdannelsen på Levanger lærerskole i 1948.

De fleste som er vokst opp i Sørfjorden og er medlemmer av heimbygdslaget har hatt Arne Beversmark som lærer. Jeg husker han som en snill og flink lærer med ro og orden i klassen.

Han var fra Norddalen i Åfjord og gift med Mary Beversmark. De hadde 5 barn. Arne Beversmark var de første år lærer på gammelskolen på Leikvang der også familien bodde. Da ny lærerbolig ble bygd i 1954 flyttet de dit og i 1968 bygde de egen bolig i Turbekkmo boligfelt. Etter som det ble flere lærere og skolen bygd ut ble han rektor de sist åra før han ble pensjonist.

6. og 7 klasse på Mælan ca 1955 med Arne Beversmark

Skolens utvikling.

Skolen på Mælan dekket helt fra starten bare Sørfjorden fra Kleiva til Bjørnsvika på grunn av manglende veiforbindelser. Elevtallet var 54 i 1874 og med 18 uker undervisning. Skoleåret var i vinterhalvåret.

Gammelskolen på 1950-tallet, Gården Folkvang bak

Etter hvert økte antall uker med undervisning og på 1930-tallet lå elevtallet fortsatt på ca 50. Med 3 delt skole gikk det ved at 3. klasse gikk mandag og tirsdag, 2. klasse onsdag og torsdag og 1. klasse fredag og lørdag. Dette fungerte dårlig når elevtallet begynte å øke og i 1938 vedtok skolestyret å bygge ny skole og benytte arkitekt til planlegging.

En komite med Hans Bromstad, Aage Kleven og Andreas Aune ble nedsatt. Nemda la fram forslag med kostnadsoverslag på kr. 52 000, da var medtatt uthus og ombygging av lærerbolig. Planen var utarbeidet av arkitekt Torleif Vold. Skolestyret godkjente planen og oversendte saken til herredstyret. Året etter ble et beløp på kr. 1000 til å starte arbeidet strøket av herredstyret.

Etter krigen hadde barnetallet økt og det var nødvendig med flere klasser. Elevene fra Rødsjø gikk på Mælan fra 1940 og i 1950 kom elevene fra Fessdalen. Arbeidet med ny skole ble tatt opp igjen i 1946. Det ble foreslått å flytte skolen øst for veien Mælan - Oselv bru, men da det dro ut med kjøpet av tomt kom forslag om tomt på Husby. Kretsmøte gikk med knapt flertall inn for Husby, men skoledirektøren godkjente ikke dette og herredstyret gikk inn for bygging på Mælan. Planene for en 4 delt skole ble

godkjent og byggearbeidet ble ferdig i 1954. Da var også en lærerbolig med 2 leilighet tatt med.

Men før nyskolen kom måtte det skaffes lokaler og i 1948 ble det leid rom i 2. etasje på kafeen til Ole Jansen. I Fritun ble det leid lokale i østre sal i 1. etasje.

Var du heldig fikk du gå på skole på 4 forskjellige steder når nyskolen kom. For oss var det storartet med ny skole og undervisningen ble bedre med flere fag.

Framhaldsskolen på Mælan

Fortsettelsesskolen eller framhaldsskolen som den ble hetende, kom i gang allerede først på 1900-tallet og da som korte kurs for relativt voksne elever som hadde fått mangelfull skolegang.

De første årene gikk skolen på omgang mellom de største kretsene og det ble skole holdt der det var nok elever. Etter krigen ble skolen mer

fast som et påbyggingsår for dem som var ferdig med 7 år på barneskolen, men først etter at Mælan skole var utbygd ble den fast.

Stjørna framhaldsskole i 1956

Skolen måtte bygges ut og allerede i slutten av 1950-åra kom det 1. tilbygg. Etter at Stjørna ble en del av Rissa kommune ble skolen bygd ut i flere etapper. Da Mælan etter hvert var blitt eneste skole i gamle Stjørna kommune ble Mælan full 10-årig skole.

Nå rives den eldste delen for å gi plass for moderne bygninger. Vi som vaks opp etter krigen, vi klart oss vi med skole med bare ett klasserom. Men tida går og utviklinga stiller nye krav. Det er stor enighet om at god skole er viktig for utviklinga i samfunnet.

Skolen i Råk krets

Av Eilert Bjørkvik

Råk krets fikk fastskole først på 1890-tallet etter at de 4 eierne av Råkagårdene 2.9.1890 hadde gitt ca 2 mål fri tomt i felles utmark til skolehus for Råk krets. Tomta grensa i nord til gjerdet mot utmarka, i øst til den offentlige veien, og i vest og sør mot Råkabekken. Råk skole ble så bygd på Fagerbakken som var en gammel plass der det bodde en familie i 1801.

Det vakte visst oppsikt at skolen ble bygd i utmarka, og i *Ørlands Avis* nr 2 i 1891 fortelles det under overskrifta «Praktisk» at det skulle bygges nytt skolehus i Vågen i Stjørna. Tomta skulle være utstukket i utmarka «hvor alskens kryb og firføddede dyr har tilhold». Dette var vel gjort av hensyn til naturfaget, som var innført som skolefag med den nye skoleloven, sa avisa. Fra mi tid som elev ved Råk skole husker jeg ikke så mye «kryb», annet enn dem vi fant i jorda da vi hadde skolehage i bakken nedom nyskolen.

Før den faste skolen kom, er det lite handfast å finne om hvor det ble holdt skole i kretsen. I 1865 var *Ingebrigt Sletvold* (1841-1891) lærer. Han var fra Børsa og ble gift med Olufine Kristine Pettersdatter Foss på Vorphaugen. Sletvold hadde gått på Klæbu seminar, og ble ansatt i 1862 for å holde skole i Vågen og Gjølja kretser. Familien flytta til Trondheim før 1890, der Sletvold var regnskapsfører ved Digres bruk i Ila. Enka reiste i 1892 til Sioux City USA sammen med 4 av barna og ble gift med enkemannen George Norbeck som i 1865 bodde på Monsvollen (se Årsheftet 2009). Det er ikke sagt noe om hvor Sletvold holdt skole, men i 1891 var det kommet en ny lærer til bygda.

Det var den ugifte *Arne Nilsen Langeland* (1860-1912) fra Sunnylvn, som i 1891 losjerte hos Anton Pedersen og Beret Olsdatter, foreldrene til Peder Antonsen og svigerforeldre til søster Gitte. Da var Arne Langeland fast ansatt skolelærer. Anton Pedersen hadde værelser til leie, og det er tradisjon om at det var skolelokale der. Ellers skulle Anton være god til å trekke tenner, så det var ikke langt til skoletannlegen. Arne Langeland ble i 1892 gift med Lovise Kristine Knutsdatter Besholm (1868-1941), og familien bodde i lærerboligen i Råk skole. Etter Langelands død bodde familien ei stue i Juvika, men av frykt for ras fra fjellet oppom stua, ble den flytta til Solglimt like ved Råk skole. Arne Langelands sønn Arne ble også lærer.

Neste lærer ved Råk skole var *Jon Hansen Bugge*, født 1886 i Eresfjord. Han ble i 1912 gift med Karen Sofie Refsnes (1885-1964), datter av Grete Andreasdr. og Ole Bedin Andersen Refsnes. Om det ikke var utlagt skolejord til Råk skole var det innenfor den ca 2 mål

store tomte så mye jord at Jon Bugge ved jordbruks-tellinga i 1918 hadde et areal på 0,4 mål havre, 0,3 mål poteter, 0,2 mål kål og 1,1 mål kunsteng og ei besetning på 1 ku og 15 høns. Fjøset vises på fotoet av grunnmuren, men det ble senere revet.

Grunnmuren til nyskolen mures i 1929. Det gamle fjøset ble senere revet. Foto tilhører familien Stallvik, Råkvåg.

Da Bugge flytta sørover med familien, hadde han 12 lass torv på lager, og skolestyret vedtok 13.11.1918 å kjøpe torva til skolen for 250 kr, og Bugges bærbusker på lærerjorda skulle kjøpes for 50 kroner. Samtidig ba skolestyret om at herredsstyret kjøpte Bugges torvbua for 200 kr., torvbua på Pevikmyra ble kjøpt for 125 kr.

Elever ved Råk skole ca 1917. Bak fra venstre Arne Danielsen, Alfred Kristiansen, Johan J Vågen, Johan Norvik, Wilhelm Kvalvik, Georg Harbak, Peder Pevik, Bjarne Kristiansen, Oskar Dueskar og Anton Antonsen. 2 rekke: John Pevik, Åsta Vorpvik, Oline Nøstvik, Ingrid Dypvik, Oline Ytterråk, Signe Berg, Solveig Sandøy, Margit Witsø, Sofie Bugge, f Refsnes, og lærer Jon Bugge. 1. rekke: Gudrun Småvik, Margrethe Martinsen, Gurine Stilleberg, Karen Johansen, Anna Johansen, Amalie Hellesvik, Klara Askim, Karoline Arntsen og lærerbarna Gudlaug og Bergljot Bugge. Fra Fosna-Folket 9.1.1979.

Albert Bjørsvik (1876-1952) kom som lærer til Råk skole fra Gildeskål i 1919. Før jul 1920 kom Mary Pedersen (1888-1959) som husholder fra Gildeskål, og de ble gift i Lademoen kirke 6.8.1921. Mary Bjørsvik deltok i foreningsarbeid og huskes særlig som formann i Råkvåg husmorlag i mange år. Hun dreiv ei tid med

kransbinding. Interessen for hagearbeid ga seg utslag den flotte hagen hun opparbeidet på Haugerud, som de fikk utskilt i 1931. De skulle ha rett til å ha ei ku på beite i hovedbrukets utmark. De bygde stue og uthus der. Et uttrykk etter Albert Bjørsvik, er «å, tydelig».

I Albert Bjørsviks lærertid ble nyskolen på Fagerbakken bygd. Allerede i 1920 ble det krevd at skolen måtte utvides med en klasse til 4 klasser, og det ble lagt fram plan om å bygge ny lærerbolig og ombygge skolehuset slik at det ble 2 klasserom. Saken ble utsatt i påvente av mer utredning, men det skulle bli 4 klasser fra høsten dersom man fikk leie klasserom og skaffet lærerkrefter. Det kunne ikke skaffes passende lokale til en fjerde klasse, så det skulle fortsatt være 3 klasser. Det var ikke bare ny skole som behøvdes. Fjøset måtte også settes i brukbar stand, hevdet Bjørsvik i 1921, og en komité som besto av Bjørsvik, A O Indreråk, Lars Bromstad og Martin J Sørheim skulle utrede reparasjon eller flytting, men det ble bare nødvendig reparasjon.. I 1925 ble det konstatert at fram til 1932 ville det bli 90-100 elever ved skolen. Det kunne opprettes en småskolepost på 12 uker med ei hjelpe-ærerinne inntil videre, men en annen løsning var å sende elever fra Nedre Juvika, Ramsvika og Kleiva til Mælan skole. Denne løsningen var lite vellykket, for 4 av elevene møtte verken på Mælan eller Råk skole. Det var flytta inn flere barn til Mælan krets, så reguleringa ble vanskelig å gjennomføre.

Råk skole ca 1925 med elever og A. og M. Bjørsvik. Ukjent fotograf

Skolestyret drøfta 2.6.1926 kravet som var kommet fra Råk krets om å få plass til en fjerde klasse, men skolestyret kunne ikke foreta seg noe før herredsstyret stilte midler til disposisjon. Først på 1929 forelå det et kostnadsoverslag både for tilbygg og nybygg, og 28.2. vedtok skolestyret å sette opp en ny bygning. Dermed fikk man både et klasserom og en fullstendig lærerbolig samt en større sal som kunne brukes til sløyd. Komitémedlemmene Einar Jensen og Peder Helland hadde vært på Sund folkehøgskole på Inderøya og sett på en ledig bygning som kunne selges for 2900 kroner. Bygningen var i god stand, og det ble anbefalt at den ble kjøpt, noe skolestyret slutta seg til og søkte

kommunen om finansiering. Det skulle bygges kjeller med tanke på at den kunne innredes om nødvendig.

Og så gikk det fort. Da skoleåret starta i 1929, ble et klasserom i nyskolen tatt i bruk, og det ble regnet med at hele skolen skulle være ferdig våren 1930. Fra den nedlagte Losje Stjørnværingen ved Nils Langeland var det kommet tilbud om å gi 250 kroner til inventar i den nye skolesalen dersom en mulig losje i framtida fikk bruke skolesalen til møtelokale. Det ble bestilt 14 2,5 m lange benker fra Peder Helland til en pris av kr 17,50 pr benk. Hvor det ble av benkene er det visst ingen som vet i dag, men den nye losjen fikk i 1950 leie skolesalen til et møte hver 14. dag mot å betale kr 2,50 i reinhold for hvert møte og betale for brensel etter regning. Skolesalen eller blåsalen ble brukt til møtelokale både av kommunen og av lag og foreninger.

Lærer Bjørsvik med elever foran nyskolen. Ukjent fotograf.

Hvor lenge Albert Bjørsvik var lærer ved nyskolen er litt uklart, men han var i tjeneste de første krigsåra. Olav Rasmussen var også ei tid lærer der. En som var lærer under krigen, var Egil Mjølkalid, og han og hans kone som også var lærer, minnes for streng justis. Mjølkalid flytta fra bygda i 1944.

En lærer som bygda lærte å sette pris på var *Kristian Ofstad* (1916-99). Han var født på Geitastranda og døde i Skogn. Han var lærer i «storskolen» 1946-51. Mens han var lærer ved Råk skole, dirigerte han Indre Stjørna songlag. Senere var han lærer i Botne i Vestfold og til slutt i Markabygda i Skogn. Olaus Rossvoll fra Verdal var lærer i småskolen omtrent samtidig, og hun ble senere gift med Leif Ofstad, bror til Kristian.

Johan Hukkelås (1920-1982) var neste lærer i storskolen ved Råk skole 1951-1957. Også han var født på Geitastranda og døde i Orkdal. Familien flytta til Børse i 1957. Mens familien var i Stjørna, deltok de i kristelig arbeid, og Johan Hukkelås starta og redigerte Stjørna Blad 1956-1957. Etter ham kom *Jarle Skillestad* som skolestyrer. *Helge Lund* var lærer i 3. klasse ved Råk skole fra 1949 til 1953 samtidig som han var lærer på Våknøya. Han ble etterfulgt av *Helge Skarsvåg*. *Ove Sandøy* hadde noen år småskolen, så kom *Brita Bjørkvik* (født Navelsaker). Skoleåret 1962/63 ble det siste for Råk skole, og lærere og elever ble overført til Mælan skole.

Skolen i Øerne krets

Av Eilert Bjørkvik

Den 8. august 1899 behandla Stjørna skolestyre et skriv fra en del skattepliktige i den såkalte Øerne krets. De ville ha en egen skolekrets for Øyene og Holsundet. Med 6 mot 2 stemmer ble søknaden avslått. Da de fleste av skolebarna bodde på fastlandet, ville skolestyret henstille til herredsstyret om å virke for at det ble opparbeidet framkommelig vei eller gangsti fra Holsundet til Bjørkvika for å lette skolesøkingen.

Men yttergårdingene ga seg ikke så lett. 23.11.1899 kom saken opp igjen i skolestyret. Skoledirektøren hadde sett på lokalitetene, og han fant ingen grunn til å utskille Øyene og Holsundet som egen skolekrets, men han anbefalte at det ble opprettet en midlertidig småskolepost i Holsundet inntil det ble gjort noe for å få til vei fra Holsundet til Råk. Skolestyret var enig i dette, og fra nyttår 1900 skulle det opprettes en 9 ukers småskoleklasse i Holsundet eller på Våknøya etter beboernes egen bestemmelse. For å få til dette måtte det kortes av 3 uker på Råk småskole. Læreren i Råk krets, Arne Langeland (1860-1912), var villig til å påta seg undervisning ved småskolen for Øyene. Denne ordninga ville koste 82 kroner årlig, men det var en foreløpig utgift i påvente av ny vei.

Så hører vi ikke mer om skolen i «Øerne» krets før i skolestyremøtet 29. mars 1901. Da møtte Ola Sandøya og Nils Harøya og mente at det måtte betales husleie for skolelokalet, og det måtte bestemmes hvor skolen skulle holdes. Skolestyret foreslo 3 kroner i husleie, reinhold og oppvarming for hver uke det ble holdt skole. Skolen skulle holdes på to steder, 5 uker på fastlandet eller på Våknøya, og 4 uker på en av de andre øyene etter som læreren bestemte. Arne Langeland var lærer i kretsen til høsten 1901. Da overtok Edvard Hov (1863-1943) de 7 siste ukene, og dermed kom kretsen sammen med Søtvik og Varghiet kretser.

Yttergårdingene ville nå ha eget skolehus slik tilfellet var de fleste steder i kommunen, og en søknad om dette ble behandla i skolestyret 25.3.1902. Mot 1 stemme ble saken utsatt i påvente av ny vei fra Holsundet til Vågen. Man ville fortsatt leie skolelokale så lenge barnetallet var så lågt. Skolen for kretsen kom etter hvert i gjenge, og i 1902 fikk småskolekretsen egen tilsynsmann i Nils Nettet (1864-1937). I 1904 og 1905 var Helmer H Våbenø (1872-1919) tilsynsmann for småskolekretsen, i 1907 Ole Markussen (1870-1940).

Den 4. mai 1903 hadde skolestyret fått veimesterens beregning over kostnadene ved opparbeiding av gangsti fra Holsundet til Bjørkvika. Skolestyret sluttet seg med 5 mot 3 stemmer til forslaget for å gjøre det lettere for barna å komme til skolen på Råk. Ellers måtte det bygges skole, da det var vanskelig å få leid et høvelig lokale. Det var dessuten dyrt å leie. 2.11.1903 ba

skolestyret om at herredsstyret snarest opparbeidet skolevei fra Holsundet til Bjørkvika, da det nå var så få barn at kretsen burde inndras.

Til skolestyremøtet 9. mai 1904 forelå det søknad fra skattyterne i Øerne krets om å få 12 uker skole fra neste skoleårs start og få bygd skolehus. Saken ble utsatt til neste møte. I mellomtida skulle det tas opp fortegnelse over skolepliktige barn i kretsen. Men i neste møte 30. mai ble saken utsatt til et senere møte. Og det gikk over et år før det ble snakk om ny skole. I møtet 29.8.1905 hadde skolestyret til behandling en ny søknad fra oppsitterne i kretsen om å få bygge skole. Skolestyret viste fremdeles til veiplanene og henstilte til herredsstyret om å bygge vei for å gjøre det lettere for ungene å komme seg til skolen i Vågen. Det var «for tiden» ikke aktuelt å bygge skole.

Men herredsstyret ville ikke bygge vei. 8. desember 1905 ble vedtaket referert i skolestyret. Grunnen var at oppsitterne var imot det! Fra nyttår 1906 ville man nå leie skolelokale hos Johan Eilertsen Hulsund (1867-1949).

Det gikk tregt med å få orden på skolen, og nå prøvde yttergårdingene seg med sivil ulydighet. I skolestyremøtet 9.12.1907 ble det kjent at 3 elever i kretsen som skulle opp i storskolen på Råk, ennå gikk i småskolen i Øerne krets. Lærer Langeland fikk i oppdrag å få foreldrene til å sende barna til Råk skole fra nyttår. Hvis dette ikke hjalp, skulle skolestyret ta affære.

Men saken gikk sin gang. I skolestyremøtet 17. mars 1908 forelå det igjen søknad fra oppsitterne om at det ble bygd skole i Holsundet og at barna ble undervist i samla skole. Det ble foreslått at det ble opprettet egen skolekrets for «Øernes oppsittere», og at det ble ansatt en hjelpelærer som skulle holde 20 uker skole i kretsen for to klasser. Det skulle leies lokale i Holsundet. Bare 1 av 8 i skolestyret gikk inn for dette. Derimot vedtok skolestyret enstemmig å holde fram som før med småskole, mens storskolebarna gikk på Råk, eller om de heller ønsket det, Selnes skole. Herredsstyret ble nok en gang bedt om å bygge vei fra Holsundet til Råk. I samme møte fikk «aksjonistene» Oliver Wold (1858-1922), Johan E Hulsund og Ole Markussen Hulsund pålegg om å sende barna til storskolen på Råk innen 8 dager fra påleggets dato. Hvis ikke ville de få mulkt for skoleforsømmelse.

I 1909 kom Johanna Lyng (1873-1951) fra Bjugn for å holde 5 uker småskole i resten av skoleåret 1908/09. Hun søkte om skyssgodtgjørelse, men dette var det oppsitterne som skulle sørge for. 19.11.1909 behandlet skolestyret søknad fra Johan Hulsund om husleie på kr 4,50 pr skoleuke. Det ble besluttet å tilby 35 kroner for

hvert skoleår for 9 ukers skole. Dersom Johan eller andre ikke fant å kunne skaffe lokale for denne prisen, ville man gå over til omgangsskole. Skolestyret vedtok 17.2.1910 å gi Johan Hulsund 40 kroner for at han tok imot skolen. I samme møte ble Johanna Refsnes, som lærer i Øerne krets, pålagt å avvise barna i kretsen som skulle gå på storskolen på Råk eller Selnes.

Skolestyret påminnte igjen herredsstyret om veien fra Holsundet til Råk og sa at skolestyret «finder at denne plan som er ganske gammel nu, bør komme til sin løsning. Skoleforholdene gjør det mere og mere umulig at utsætte dette spørsmål længere». Det var stadig flere som ikke sendte barna til storskolen på Råk. 21.4.1910 fikk skolestyret referert skriv fra lærer Langeland som fortalte at det var 4 foreldre som ikke hadde respektert skolestyrets vedtak om at barna i Øerne krets skulle gå på storskolen på Råk eller Selnes. Forsømmelsen var på 20 dager pr barn. Grunnen var misnøye med krets-inndelingen, og de «sivilt ulydige» var Johan Eilertsen Hulsund, Ole Markussen Våbenø, Nils Olsen Bjørkvik og Helmer Henriksen Våbenø. Med 8 mot 1 stemme ble de ilagt en mulkt på 15 kroner. En stemte for 5 kroner.

Skoledirektøren mente at skolestyret kanskje hadde vært vel strengt med å ilegge mulkter og mente at barna kunne få gå i småskolen inntil skoleveien kom i stand, men det hadde nok gått prestisje i saken, så skolestyret fastholdt mulktvedtaket i nytt møte 5. august 1910. Skoledirektøren hadde ikke noe imot vedtaket, så mulktinndrivingen gikk til lensmannen.

Neste trekk fra yttergårdingene var å få innflytelse gjennom de lovlige organer, og de søkte herredsstyret om å få en representant i skolestyret, noe skolestyret ikke hadde noe imot. Dermed ble Nils O Bjørkvik (Nesset) valgt for 1911-1913 med Helmer H Våbenø som varamedlem. Ole Markussen, Nils Olsen Bjørkvik og Helmer H Våbenø søkte nå om at barna (Olise, Ninni og Lise) fikk fortsette i småskolen i stedet for å gå på storskolen. Dette ble innvilget for resten av skoleåret.

Skolestyret var nå på gli for å bedre skoleforholda i kretsen. Nå ble det vridt slik at det sto foreldrene fritt å sende storskolebarna enten til Råk eller Selnes skole. Det kunne også være aktuelt å forandre skoleordningen slik at hver klasse fikk to dagers skole etter hverandre. Lærerne ved Råk og Selnes skulle få liste over hvem som skulle søke den enkelte skole. Dette ble Nils Olsens første oppdrag etter at han ble medlem av skolestyret. Nytt av 1911 var for øvrig at det skulle anskaffes 6 tomannspulter til småskolen.

Skolestyremøtet 20. april 1911 fikk flere saker fra "Øerne krets". Nok en gang søkte oppsitterne om at det ble bygd skolehus i kretsen med samlet skole. De garanterte 200 kroner som frivillig bidrag. Benjamin Våbenø (1876-1948) tilbød fri tomt med lekeplass i Holsundet på fastlandet. Det var 21 skolepliktige barn og et lignende antall yngre. Vedtaket var, kanskje som ventet, at saken ble utsatt, men en komité på to, O P Indreråk (1848-1919) og Anders Refsnes (1879-1939),

skulle innhente opplysninger og komme med overslag over kostnadene med foreløpig eller fast skolehus. Ordfører Lars Bromstad (1857-1935) ble anmodet om å få veiplanen Råk-Holsundet kalkulert snarest mulig.

11. august 1911 ble O P Indreråk, Jakob Hafeld (1864-1943) og Johan A Bjørkvik (1839-1924) valgt til å komme med overslag over nytt skolehus i Holsundet. Komiteen skulle dessuten innby til tegning av frivillige bidrag i kretsen. Skolestyret behandla igjen søknaden om skolehus for kretsen. Nå var det eksakte tall fra komiteen å ta stilling til: Nybygg kr 1950, Flytting av Fessdal skole kr 700, veianlegg kr 11000. Det var 17 skolepliktige barn, og ved folketellinga 1910 var det 23 barn under skolepliktig alder. Ut over tilbud om fri tomt på fastlandet, hadde Ole Sandøy (1863-1937) garantert fri tomt på Våknøya. I begge tilfellene hadde oppsitterne garantert 200 kroner som frivillig bidrag.

Skolestyret ga seg nå ut på en rotur. Enstemmig – også Nils Olsen Bjørkvik stemte for – holdt man fast på vedtaket om at kretsen skulle legges til Råk så snart det var bygd vei, men at det til veien kom skulle holdes småskole i øykretsen. Det skulle bygges skole til småskolen, men dersom herredsstyret ikke satte i gang veibygging snart, skulle «Øerne og Hulsund» utskilles som egen skolekrets med felles skole i det lokale som ble bygd. Selvfølgelig ble billigste alternativ valgt: «Da skolehuset i Fissdalen var for lite, foreslås Selnes skolehus flyttet til Øerne krets. Dette under forutsetning av at Selnes og Fisdal kretser slås sammen og at skolen i Selnes inntil videre holdes i leiet lokale. Hvis dette ikke går i orden, anbefales nybygg». Skolehuset ble foreslått oppført på Våknøya på 1 mål tilbudt av Ole Sandøy, ovenfor Ole Markussens stue. Verdien av tomte ble satt til 100 kroner.

Skolen fra 1957. Foto Sch. Fra Adresseavisen 21.1.1957

I skolestyremøte 8.2.1912 fikk Anton J Selnes (1865-1939), lærer Edvard Vatn (1885-), Ole Sandøy og Nils Bjørkvik i oppdrag å være byggekomité for flyttinga av Selnes-skolen til Våknøya. Tomta skulle utpekes av komiteen sammen med ordfører Bromstad og skolestyrets formann Johan Storli. Skolestyret fikk 3.8.1912 referert kjøpekontrakt der Benjamin Våbenø avsto tomt til skolehuset. Ennå var ikke Selnes-skolen

flytta, men den var tatt ned for å flyttes, så Johan J Selnes (1855-1937) var for seint ute når han ville kjøpe skolen, for nå var byggesaken godkjent av alle instanser.

Skolebygningen står på øya i dag. Den er godt vedlikeholdt og brukes til fritidsbolig. Foto Morten Fenstad 2017.

Dermed er det forholdsvis stille i skolestyre-protokollen om skolen for øykretsen, bortsett fra at det gikk noe tregt med å få inn det frivillige bidraget på 200 kroner. Ole Sandøy hadde i 1913 betalt inn 100 kroner, men nå ville herredskasserer G R Johansen (1875-1972) ha inn resten, og Ole Sandøy og Johan Besholm (1858-1941) ble stilt ansvarlige. I 1914 etterlyste også herredskassereren de 100 kronene, og nå skulle pengene om nødvendig inndrives rettslig, men pengene kom nå inn i løpet av året, og så blir skolesøkningen karakterisert som meget god.

Ove Sandøy med elevene Oddmund Wåbenø (f 1937), Liv Hulsund (f 1939), Anna Hulsund (1937-2012), Willy Hulsund (f 1934), Øystein Hulsund (f 1938), Tore Wåbenø (f 1939) og Marna Hulsund (f 1938). Foto tilhører Hans Hulsund.

I skolestyremøte 26.9.1919 ble det lest et brev fra innbyggerne i kretsen av 20.7.19 om at det var rykter om at kretsen skulle inndras og legges til Selnes, men noe slikt spørsmål hadde ikke vært oppe i skolestyret. I 1921 hadde lærerinne fru Olea Claussen (1877-1954) overtatt både storskolen og småskolen i Øerne krets sammen med post ved Selnes skole. Olav Rasmussen var vikar 1927-1928 i kombinasjon med post ved Råk skole. Ove Sandøy (1903-1978) var flere perioder lærervikar på Våknøya som ved andre skoler i Stjørna.

Ove Sandøy med elevene Jarle Hulsund (1929-2011), Malvin Hulsund (1928-1984), John Hulsund (1926-1942), Ester Besholm (1928-, Siff Frengen (1925-2016). Fra Magne Sandøys album

Lærerposten var kombinert med post ved Råk skole, helt til «Øerne» krets ble inndratt i 1957 og de elevene som var igjen i kretsen gikk på Råk skole fra skoleåret 1957/58. Men før skolen ble nedlagt hadde den blitt landskjent gjennom avisene fordi den hadde landets yngste lærer. Skoledirektøren, som også leste aviser, fant at læreren på 15 år var både for ung og uerfaren, så han fikk sparken etter en måneds tjeneste. Ungdommen har han vokst av seg, men lærererfaringen er som den var kyndelsmess 1957. Veien kom noen år seinere.

Læreren Eilert Bjørkvik og elevene Gunnvor Sandøy og Karin Hovd. Øverst førsteklasingene Olav Harøy og Ingolf Hovd konsentrert om kuleramma. Frå Adresseavisen 21.1.1957.

Skolen i Fessdalen krets

Av Per Husby

Historia om skolen i Fessdalen viser at fessdalingene kjempet mer halsstarrig for skolen sin enn de fleste. Med rettsaker og inngrep fra departementet bestod skolen til etter krigen. Det som til slutt gjorde at skolen måtte stenges var fessdalingenes egen skyld. Det ble for få elever.

Skolen ved gården Myra. Bilde av Johan A. N. Selnes

Egen skole i 1874

Det var allerede egen skolekrets i Fessdalen i skoledirektørens oversikt i 1874 over skolene i Stjørna. Skolekretsen omfattet grenda i Fessdalen, Saga med Stavikstranda og i tidlig periode også muligens Tøndervika. I følge oversikten var det i 1874 bare omgangsskole, men i 1879 ble det holdt branntakst over skolen i Fessdalen så da var det blitt fast skole. Branntaksten beskriver detaljert hvordan skolen var bygd. Det er grunn til å anta at oppsitterne bygde skolen på dugnad. Skolen ble plassert på eiendommen Myra, like sør for husa på bruket. Skolen var nok lik de fleste av enkel standard. Det ble i 1900 -1902 foretatt en betydelig oppgradering.

Lærerne skiftet mye.

Mens det enda var omgangsskole før 1874 var det mest trolig Edvard Hov som var lærer og da sammen med Selnes og Fevåg. I 1874 var lærer August Sivertsen ansatt på Mælan. Da lå Fessdal og Rødsjø under han. Senere skiftet lærerne mye, men oftest var læreren i samarbeid med Fevåg/Selnes eller Mælan. Som lærer etter Sivertsen på Mælan kom Johan Brandvik og før 1900 var Johannes Husby blitt lærer på Mælan. Videre har følgende vært lærere; Karl Ulseth, Arne Langeland, Ida Bjerkgager Refsnes, Johanna Hårberg Refsnes, Klara Kolbeinsen, Ågot Langeland, Olav Rasmussen, Anna Sæter, Hermod Lykken, Martin Ølstørn, Borghild Eide, Ove Sandøy.

Elevtallet varierte, i 1874 var det 29 elever og omgangsskole. Tøndervika var da mest trolig med i tallet. I 1937 var tallet bare 7. Den store variasjonen gjorde at det vekslet mellom en fellesklasse eller todeling i små- og storskole. Var det todeling var det ofte to forskjellige lærere. Undervisningen omfattet

lesing, skriving og regning. Religionsundervisning var med, men der var konfirmasjonsforberedelse med prest viktigst. Andre fag kom etter hvert. Det var årsprøver og da var en som skolestyret oppnevnte til stede. Det kunne være presten eller en annen lærer. Formannen i tilsynsutvalget skulle også følge undervisningen i blant.

Skolestyret passet på at alle i skolepliktig alder møtte opp på skolen. Lærerne måtte legge fram for skolestyret oversikt over

oppmøte. Var det fravær uten gyldig grunn ble foreldrene ilagt bøter. Dette skjedde for 6 foreldre i Fessdal. Vanligvis slapp de bøter når forholdne bedret seg. Det ble også tatt affære om elever hadde det dårlig, eksempelvis hjalp skolestyret med å skaffe sko eller skolebøker til elever som manglet dette.

Skolestriden i Fessdalen

I 1913 skulle det bygges skole på Selnes og skolestyret bestemte at elevene på Fessdal skole skulle gå der. Fessdalingene nektet, men skolestyret fastholdt sitt vedtak. Etter flere omganger ble skolen i 1919 stengt og elevene skulle gå på Selnes. Oppsitterne i Fessdalen nektet fortsatt og holdt barna heime. Etter uttalelser fra skoledirektøren måtte saken behandles av herredstyret som støttet skolestyret.

Ansatte egen lærer, men.

Skolestyret fant ikke å gjøre noe med saken da fessdalingen hadde skaffet egen lærerinne. Det ble påsett at undervisningen var tilfredsstillende og skolestyre fant ikke noe kritikkverdige med undervisningen, men lærerinnen Anna Sæter var dissenter og utmeldt av statskirken. Dette ble meddelt sogneprest og skoledirektør. Det var lovstridig at barn som tilhørte statskirken mottok undervisning i religion av en dissenter. Lærer og foreldre ble derfor tilskrevet om dette. Simon Fisdal ble pålagt å møte på Selnes skole med sine barn på årsprøven i religion. Skolen var også benyttet til møter for dissenter og dette var ikke godkjent av skolestyret.

I 1921 ble skolen nedlagt, men

Herredstyret ba 1921 skolestyret å overveie hva som skulle gjøres med skolestua, men saken ble utsatt til forholdet var avklart. Skoledirektøren krevde oppfølging overfor foreldrene og skolestyret fastsatte mulkt for 5 barn på kr. 80 - 150. Formannen ble pålagt å oppsøke foreldrene og hvis de sendte barna til skolen så skulle mulktene bortfalle. Det ble oppnådd enighet om at de ville sende barna på skole på Mælan og skolestyret godkjente dette, men de ville ikke gi godtgjørelse for overnatting, noe de ville hvis skolen på Selnes ble valgt. Hvorvidt skolestua skulle få stå var opp til herredstyret. I neste møte anbefalte skolestyret at skolen kunne selges til oppsitterne for en rimelig pris eller selges til høystbydende.

Skolen var fra 1921 ikke i bruk, men i 1926 blusset striden opp igjen. Da det var for mange elever på Mælan og plass på Selnes, ville skolestyret at elevene fra Fessdal skulle gå på Selnes. Ingen elever møtte opp og oppsitterne i skrev brev der de nektet å sende barna til Selnes. Så igjen holdt skolestyret på sitt og ila bøter på 3 foreldre med 4 barn. Nå blandet skoledirektøren seg inn med en uttalelse om at sammenslåingen av de to kretsene ikke var lovlig behandlet da det hadde foregått på et felles kretsmøte. Skolestyret holdt på sitt og ville ha en uttalelse fra departementet, skulle den støtte skoledirektøren så måtte de gjenåpne skolen i Fessdalen. På neste møte forelå uttalelsene som mente at kretssamlingen ikke var rett foretatt. Flertallet i skolestyret ville ikke gi seg og ville innhente opplysninger fra de som deltok på det felles kretsmøte. Forslag om å åpne skolen fikk 1 stemme. 10 mot.

Skolestua etter at skolen var nedlagt. Foto fra kalender

Skolestyret tapte mot fessdalingene og øvrigheta

På neste møte forelå vedtak i herredstyret at skolen skulle gjenåpnes og bøter frafalles. Herredstyret hadde også bevilget penger til dette og skolestyret vedtok å sette i gang skolen. Likevel vedtok de i neste sak å ta opp kretssammenslåingen med nye møter slik at dette skjedde etter loven.

På neste møte forelå vedtak i fylkesskolestyret der de påla kommunen å gjenåpne Fessdal skole og holde skole i 12 uker. Skolen skal ikke brukes for elevene fra

Saga, de skulle gå på Selnes. Skolestyret vedtok å ansette lærer og åpne skolen på nytt. Dette skjedde ikke uten protester. Beboerne i Saga ville ha skole i Fessdalen og i Fessdalen protesterte de ved å stenge skolen så læreren ikke kom inn. Skolestyret svarte ved at det ikke skulle holdes skole i Fessdalen, men at elevene ble pålagt å gå på Selnes. Hvis ikke må de ordne egen undervisning. Søknad fra Saga om å få bruke skolen i Fessdalen ble avvist i 1929 og bøter ble fastsatt for de som ikke holdt seg til dette.

Striden var igjen oppe i fylkesskolestyret som påla fessdalingene å holde seg til deres vedtak hvis ikke ble de pålagt å bruke Selnes. Skolestyret ga en frist til 28. januar 1929. Dette ble ikke overholdt og skolestyret utferdiget bøter til 5 foreldre. Hele tiden hadde fessdalingene holdt privatskole for sine elever, delvis med lærer fra Selnes. Skolestyret holdt hele tiden igjen og godkjent motvillig deres skoleopplegg. Ingen fra Fessdalen gikk på Selnes, men etter hvert alle fra Saga.

I 1931 får skolestyret brev fra skoledirektøren om at fylkesskolestyret har vedtatt at skolen må åpnes med 12 ukers hjelpelærer. Skolestyret gir sterkt uttrykk for at dette er feil, men bøyer seg og skolen åpnes.

Skolen blir etter hvert fullt overtatt av kommunen og med lærer Hermod Lykken fra Selnes. Fra 1937 blir skoletiden utvidet til 14 uker fellesskole. I 1940 ble det gitt samtykke til at barn fra Saga også skulle få gå på skolen i Fessdalen.

Etter krigen stemte oppsitterne mot å slå skolen sammen med Selnes om felles ny skole på Mælan. Resultatet ble til slutt at elevene fra Fessdalen skulle gå på Mælan. I 1949 vedtok herredstyret å nedlegge Fessdal skole og overføre barna til Mælan. Dette ble godkjent av departementet og skoledirektøren. Det var vanskelig å få lærere med full utdanning så i flere av disse stridsårene ble lærerbehovet dekket med konstituerte lærere som Odlaug Jamtfall og Herdis Lykken.

En av de få som lever i dag og gikk skoletida si på Fessdal skolen er Kåre Fiksdal. Han forteller at skolen bestod av klasserommet og gang. Oppvarminga var en etasjeovn og elevene hadde doble pulter. Alle elevene var samlet i en fellesklasse fra de minste til de ble ferdige og ble konfirmert.

Kåre er født i 1936 og begynte på skolen i 1943 under krigen og ble ferdig i 1950. Da ble skolen også nedlagt. Han forteller at mange lærere var innom skolen; Ove Sandøy, Olaug Jamtfall, Herdis Lykken og broren Sivert Lykken. Lærer Martin Ølstørn kom til Stjørna 1938 ble gift med Mary Kristiansdtr Fiksdal. Han var lærer i indre Stjørna fram til de flyttet i 1945.

I 1963 anbefalte skolestyret at skolen i Fessdalen blir solgt. Skolen er revet, men eierne av eiendommen i dag, Anita og Richard Hanssen som begge er lærere, har planer om å bygge opp skolestua slik den var.

Skolen i Selnes krets

Av Bjarne J. M. Selnes

Den første læreren på Selnes var Ole Hansen Svebak. Han kom fra Ringebu i Gudbrandsdalen. Han ble ansatt i 1858 for å holde omgangsskole. Da var han ca. 30 år. Han hadde småbruket i Hafella og bodde der. På Selnes leide han lokaler på gårdene som egnet seg for undervisning. Etter 20 år ble det vanskelig å finne egnede plasser for å holde omgangsskole. Da var det 19 elever på Selnes.

Grenda Selnes. Vi kan se den gamle skolen på Selnes mellom gårdene «Hagenmarka» og «Jensmarka». Foto: Johan A. N. Selnes, ca 1900, (utsnitt.)

Fast skole på Selnes vedtatt 1878.

I Bjugns skolekommisjons forhandlingsprotokoll vises at det ble holdt skolekommisjons møte på Eritsvik 14. mars 1878. (Bjugn omfattet også Stjørna til 1898.) Som sak nr. 9 står det: «Man besluttete endvidere at indgå med andragende om bidrag til ny skolebygning i Selnes krets hvor det har vist seg umulig at få leiet et nogenlunde hensiktsmessig beliggende lokale. - Man antager at en sådan skolestue med værelse for læreren vil komme på 1800 kroner, og man har fra kretsen erholdt tilsagn om bidrag av tomt, fremskaffing av sten, og opkjørsel av alt træfang fra søen og et bidrag av kroner 200, hvilket tilsammen kan settes til et bidrag av kroner 400. Det bemerkes at tomten er 1 mål dyrket jord. Man tillater sig at andrage om et bidrag av kroner 900 til dette arbeide.» - Underskriverne var: A. Riddervold, C. Jensen, Ove N. Fevåg (mp), Nils J. Kleven, Ole G. Lien, Petter A. Næs, Elling E. Olsvik, Lorentz Lyng, A. Antonsen. - Av medlemmene møtte ikke Melkjor Melum og Matis Søtvik, som var borte på fiske.

På høsten i 1894 ble Karl Ulstad lærer i Selnes krets. Han var også lærer i Fevåg, og en må bare beundre han, da han bodde i Hafella og gikk fram og tilbake den lange veien. Den gangen var det ingen vei, så han gikk i terrenget både sommer og vinter!

Som tilsynsutvalg for året 1901-02 i Selnes krets ble Erik Larsen Selnes, Johan Jensen Selnes og Ole B. Refsnes valgt. Fra tilsynsmannen på Selnes er det

opplyst at skolehuset der er benyttet av ungdomslaget, men ikke brukt på en sømmelig måte. Det ble derfor besluttet enstemmig å gå bort fra den gitte tillatelse for sine møter for ungdomslaget. (Se «Årbok for Fosen», 1981, angående ungdomslaget «Nybrott».)

På skolehuset i 1902 legges ny kjøll på taket, som tjæres. Det ble også panelt innvendig og malt både loft, vegger og gulv, samt utført en del andre reparasjoner og malt utvendig. Gjertine Selnes fikk kr. 0,50 for vask i skolen!

I 1903 ble disse valgt av tilsynsutvalget: Erik Gangstø, Ole B. Strand og Ole Hagen Selnes og i 1905 Ole N. Stranden, Johan Nilsen Selnes og Iver Olsen Selnes. Dette skiftet nesten for hvert år.

Omkring 1910 pålegges lærerne å kjøpe inn den nye utgave av Rolfsens lesebok, riksmålsutgaven. Det bevilges også penger til skolebiblioteket med komplettering av innkjøpet i 1899.

Det betales kr. 39,77 til Leonard Sagen for utført reparasjon i forbindelse med brannen ved ovnen i skolen i 1910. Senere ble det bevilget kr. 50,- for ny rundovn i skolen. Martinus Møller utførte også endel reparasjoner i skolen.

Lærer Edvard Vatn tillates å leie lærerinne Johanna Refsnes som vikar i småskolen i Selnes og Øerne - 14 dager i hver krets i september måned 1911. - Da det skulle være julefest i skolen på Selnes, hadde de glemt å skaffe juletre, men lærer Vatn visste råd. Han «lånte» juletreet på Refsnes og bar det med pynten på helt til skolen! En strekning på ca. 2 km. Dette skjedde antagelig i den siste jula før skolen ble revet.

Selnes nye skole, Bjørklund. Foto «Norges bebyggelse»1957

Ny skole- og kretsstrid i 1911

I et møte i 1911 foreslås å flytte Selnes skole til Øernes krets, under forutsetning av at Selnes og Fisdal kretser slås sammen, og at skolen på Selnes inntil videre holdes i leide lokaler. - Til byggekomite valgtes Anton J. Selnes, lærer Vatn, Ole Sandøy og Nils Bjerkvik.

Det ble skrevet kontrakt med Ole B. Refsnes om å få leie en stue i huset på Refsnes til midlertidig skolelokale for Selnes krets. Stuen ble godkjent 11. mai 1912 av helserådets formann.

Johan J. Selnes ville kjøpe skolehuset på Selnes og bruke det til forsamlingshus, men det ble nedstemt, da det allerede var bestemt at det skulle flyttes til Øerne krets. Overslagssummen for flyttingen av huset ble anslått til kr. 6000,-.

Edvard Vatn. Foto: Johan A. N. Selnes, 1920-årene.

I 1913 fortsatte som byggekomite ved oppførelsen av det nye skolehuset på Selnes: Anton J. Selnes, lærer Vatn, Lars Dahlen, Kristian J. Fisdal, Simon Fisdal. - Tomten, ca. 10 mål udyrket mark, ble innkjøpt fra Ole K. Strands eiendom ved Tøndervikstranda, og skolen fikk navnet Bjørklund og byggmester ble J. P. Dale.

Det ble klager fra endel oppsittere i Fisdal mot sammenslåingen av Selnes og Fisdal kretser, men det ble nedstemt da det allerede var godkjent av skolestyret 8. nov. 1911. Skoleveien ble ganske lang fra Fisdal til den nye skolen på Selnes. Det er vel ca. 4 km. Nesten like langt er det også fra Hafella og Gangstøa som skolebarna måtte gå.

Edv. Vatn søkte om å få tillatelse til å få benytte Selnes skole for sangforeningen og avholdsfolkets møter, og det ble enstemmig vedtatt.

I et skriv fra Anton J. Selnes, anser han seg fritatt som medlem av byggekomiteen for Selnes skole, og det godtas. Kretsformannen Lars Dahlen sammen med de øvrige komites medlemmer pålegges å besørge og utføre det resterende byggearbeidet, og fremlegge omfattende regnskap over skolebygningen på Selnes. Det ble pålagt å anskaffe gardiner og 2 spyttbakker til alle skoler i 1918! Fjøsbygningen ved Selnes skole ble oppført i 1919-20. Skolestyret anbefalte i 1922 lærerne å drive leke- og gymnastikkøvelser.

I 1929 kom det skriv fra Kirke- og Undervisningsdepartementet om å innføre sangundervisning i skolene. - Her kan jeg nevne at min far Johan A. N. Selnes i 1930 startet et barnekor med elever fra Selnes og Fisdal. Han fikk en sølvskje med inskripsjon "Fra Selnes Barnekor julen 1934". Koret opphørte i 1937.

Det ble besluttet å forbedre drikkeforholdet ved skolene og til utbedring av lekeklassene i 1932 for kr. 250,-. For arbeidet ved Selnes skole ble det utbetalt kr. 44,75 til Olaf Selnes og kr. 35,- til Edvind Larsen. Det pålegges også Martin Nilsen å istandsette "privetene" på skolen. - Krisen i 30-årene virket også på skolene.

Lærer Hermod Lykken søker permisjon i skoleåret 1935-36 for å gå et kurs ved Norges lærerhøyskole. Vikar ble Martin Ølstørn.

Stor interesse for kurs på Selnes

Valborg Refsnes søkte om bruk av skolesalen for leikarkurs i 1924, men det ble ikke innvilget.

På et møte i november 1935 ble det vedtatt å holde en trearbeidsskole på Selnes, på betingelser av at elevene holder hus, lys og brenne. Kommunen holder fellesverktøy og de 10 høvelbenker den har til rådighet. Elevene må selv holde seg med materialer og verktøy. Kursets varighet blir 14 uker. Lærer er J. A. Svardalsås, som får en lønn på kr. 50,- pr. uke. Som tilsyn valgtes: Størk Refsnes, Olaf Selnes og Lars Dahlen.

Snikkerkurset i Åsvang på Selnes i 1936.

Første rekke fra venstre: Kristian Frengen, Trygve Skårstad, Einar Dahlen, lærer John A. Svardalsås, Jakob H. Frengen, Anker Dahlemo og Yngvar Hagen. Andre rekke fra venstre: Jørund Dahlen, Ola E. Refsnes, Olaf Selnes, John Selnes, Ole Hafell, Jan Johansen, Fevåg og Anton Larsen, Frengen. To av elevene, Asbjørn Larsen (bror til Anton) og Hans Husby, fra Sørffjorden var ikke tilstede da bilde ble tatt. Foto: Johan A. N. Selnes.

På vårparten 1937 ble det satt i gang et 10 ukers vevkurs på Selnes. Kommunens andel i utgifter ble anslagsvis beregnet til kr. 232,-. Kurset ble avviklet i forsamlingshuset, Åsvang. Som tilsyn valgtes Johanna Refsnes, Klara Mollan og Anne Hagen. Til lærerinne

for kurset ble valgt: 1 Gro Dalstrøen, 2 Halgerd Elnan, og 3 Olaug Strand.

I 1937 blir skoleboksamlingen i Selnes krets forsikret med kr. 300,-. Lærer Hermod Lykken holder 2. klasse 16 uker og 1. klasse 14 uker på Selnes og 10 uker i felles klasse i Rødsjø. På Selnes skole var det den gang 29 barn.

Kommunen fikk i 1931 kr. 429,88 fra Vinmonopolets avgifter til helseundersøkelser. Helselagene bidro ved legeundersøkelsene som etter hvert kom i gang, og i 1938 ble legeundersøkelse obligatorisk. - Ny rettskrivning ble innført i 1938.

Lærer Hermod Lykken utafor skolen.
Foto: Karen Stallvik Hårsaker, ca. 1944.

Lærer Lykken hadde en robåt ved navn "Kobben", og det var fast hver sommer at elevene bar båten utover til naustet til Ove Dahlemo og satte den på sjøen der, forteller min bror Harald. Fra en stor bjørk ved skolen gikk det en kraftig løpestreng og opp til fjellet. Denne var brukt til å frakte ned brensel, ved og torv i sin tid.

Ordningen med potetferie på en uke fortsatte etter krigen, og det ble en fast ordning. Skoletannpleie ble satt i gang og Størk Sagen påtok seg jobben, mot at kommunen anskaffet utstyr. Undervisningen ble modernisert, og det ble etter hvert innkjøpt filmfremviser, og filmer ble lånt fra Filmcentralen. Det ble også kjøpt inn radio, slik at en kunne høre på skolekringkastingen.

6. februar 1948 holdt Stjørna skolestyre konstituerende møte på Råk skole, etter lovlig innkalling. Det ble valgt nye medlemmer for skolestyret 1948-1951. For Selnes krets ble Jens Selnes valgt og O. H. Stallvik varamann. Valg av formann ble Olaf Nilsen og varamann Harold Foshaug. Begge med 10 mot 1 stemme.

Mens Asbjørg Selnes var lærerinne på Selnes laget jeg forskjellige «duppeditter» som jeg demonstrerte i naturkunnskapstimene. Det var bl.a. ringeapparat, morseapparat og små elmotorer, som gikk på lommelyktbatterier.

Det pålegges i 1948 kretsformannen på Selnes, John Selnes, å undersøke med elektriker Arthur Hårberg om installering av elektrisk lys i Selnes skole. I 1950 ble det lagt inn telefon, og året etter ble skolen modernisert.

I 1951 ble det innført obligatorisk forplantningslære, og skolestyret stilte spørsmål om lærerne kunne ta opplæringen. I 1952 innførte også Kobberrød engelsk i skolen

På skolen i Fevåg var det sløyd for elevene i 1950. Fra Selnes var jeg den eneste som deltok, og syklet dit. I 1952-53 hadde lærer Kobberrød sløyd i andre etg. på Selnes skole. Da var det fire elever som deltok, og det ble laget mange ting.

Den 17. mai møtte elevene og noen foreldre opp ved skolen, og gikk i tog til Refsnessletta hvor det ble utført en del leker. Etterpå gikk toget til Selnes, og det var fast regel å gå opp og forbi gården til Ove Hagen, da han hadde bursdag den 17. mai. Senere gikk toget til forsamlingshuset hvor det ble fest.

Fra 1953 ble det framhaldsskole på Mælan skole. Det var også blitt skolekjøkken og undervisning i matlaging for både jenter og gutter. Året etter ble det startet skoleskyss for framhaldsskolen fra Fevåg og Selnes. Formskrift ble innført i skolene i 1961.

Skolen blir nedlagt i 1963

I 1963, sak nr. 22: Beslutningen var å legge ned Råk og Selnes skole og transportere elevene fra disse plassene til sentralskolen på Mælan er nå godkjent, og på høsten 1963 ble elevene på Selnes overført til Mælan skole, og elevene ble fraktet med skolebuss dit.

Fredrik Lillegraven. Foto: Ukjent.

Fredrik Lillegraven ble den siste lærer på Selnes, men han bodde fortsatt i leiligheten i skolen og var med skolebussen til Mælan. - Dermed var det slutt med folkeskolen på Selnes, etter nærmere 85 år. Nå er skolen i privat eie.

Skolen i Fevåg krets

Av Didrik Frengen

I 1858 ble det etablert omgangsskole i Fevåg og Selnes av lærer Ole Svebak. Han bodde i Hafella ved folketellingen i 1865 sammen med kone og sønn. Ole var født i Ringebu i 1838, kona Marit var fra Rennebu og sønnen Sivert var 6 år og født i Stjørna.

Det viktigste på den tida var å lære elevene å lese, for undervisningen var forberedelse til konfirmasjonen der presten skulle prøve kunnskapen i bibelen og katekismens forklaringer. Skrivning og regning var også med, men mange hadde dårlig ferdighet der og kunne knapt skrive sitt navn.

I 1874 var fast skole i Fevåg, men i leid hus. Før det ble egen skole, ble det leid skoleplass på gardene – garden Gjerdet ble brukt blant annet til dette formålet

I 1896 søkte oppsitterne i Fevåg krets om oppføring av eget skolehus. Bygging av skolehus og kjøp av tomt var anslått til å koste 3500 kr. Kretsen hadde frivillig tegnet seg for et bidrag på kr 312,50 samt framkjøring av stein til grunnmur uten betaling. Med noe små endringer ble dette godkjent av herredstyret i 1896. Skolen var ferdig i 1898.

Senere ble det bygd hus for lærer og fjøs for dyr. Arealet ble også utvidet for på denne tiden var det vanlig at det skulle følge med dyrket mark til tomta, slik at læreren kunne ha ei ku og småfe, ha bærbusker og dyrke potet og grønnsaker. Lønna var lav og lærerne fikk betaling for den tiden de underviste.

Det var flere ganger skolestyret behandlet krav om utvidelse av arealet og bedre plass for husdyra. I 1910 ble det kjøpt til jord som skulle bortforpaktet til læreren mot at han skaffet brenntorv til skolen.

Fevåg skole 1940. Foto ukjent

De første årene var det vanlig at skolen varte i 12 uker – for da måtte læreren flytte til andre bygder. Fevåg og Selnes samarbeidet i mange år om lærere. Fra 1916 var det 28 uker storskole og 12 uker småskole i Fevåg.

Fevåg var i mange år den kretsen med flest elever. Allerede i 1874 hadde Fevåg 56 elever, mens Mælan og

Eide hadde 54 og Råk 51. I 1937 var elevtallet i Fevåg 91 og hadde 4 klasser som var flest i Stjørna.

Framhaldsskole i Fevåg. Foto ukjent

I 1909 ble det holdt fortsettelsesskole i Fevåg med Karl Ulstad som midlertidig lærer. Den starter fra 12. oktober 1908 med 12 uker skole. Plan for skolen ble laget og godkjent. Som fast lærer ble ansatt Jon Bugge.

Navn på lærere i denne tiden var Karl Ulstad, Hans Gitlestad, Johanne Lyng. Fra 1922 ble Wilhelm Claussen (1877-1965) ansatt – han var en god lærer som virket frem til 1942, da Martin Ølstørn og Olav Rasmussen tok over under krigen. Kona Olea Claussen melket kua og underviste litt i barneskolen.

Skolen slik den var på 1950-tallet. Foto fra Widerøe

Under krigen var det vanlig at nazisympatisører hengte opp plakater i klasserommet – disse var det ikke lov til å røre, men ungdommene skjøt strikk på plakaten for å ødelegge dem, og det likte ikke lærerne for de var redde for å bli fengslet.

Etter krigen ble Martha og Ottar Aasen ansatt i 1946 – de var ansatt ved skolen til den ble lagt ned våren 1968, og elevene ble flyttet over til Hasselvika skole. Både familiene Claussen og Aasen er eksempel på lærere som bosatte seg i bygda er også gravlagt på Frengen gravplass.

Kåre Bromstad

Av Eilert Bjørkvik

Bakgrunn og produksjon

Kåre Bromstad var født på Stranda i Sør fjorden 12.12.1915 som den yngste av Kristiane og Lars Bromstads barn. Han døde 19.8.2001 og er gravlagt på Vestre Gravlund i Oslo.

Han var i mange år en ansett maler ved Den Norske Opera. Han har etterlatt en mengde tegninger og maleri. En stor del eies av familien, men det er mange som har maleri signert Kåre Bromstad.

Stjørna heimbygds lag fikk i sommer lånt et bilde med motiv fra Sør fjorden som mor til Tor Stallvik vant på en utlodning i 1939. Det er lånt inn og henger nå i Heimhaugan. Dette maleriet ga ideen om ei utstilling av Kåre Bromstads arbeider neste sommer. Og planleggingen er begynt.

Temaet ble aktualisert da Mælan skole ble revet og hans to veggrelieffer der forsvant under rivingen. Bildene var spesielt interessant fordi han der hadde brukt en avansert teknikk med pålegging av bladgull.

Nå er både bildene og bladgullet borte, men det er blitt tatt bilder, og kopi av bildene vil bli utstilt sammen med malerier og tegninger.

Trenger malerier ol.

Dersom noen har maleri eller tegninger etter Kåre Bromstad vil Stjørna heimbygds lag gjerne låne eller få kopier av dem. Vi er takknemlig for alle opplysninger. Ta gjerne kontakt via epostadresse; eilerbj@online.no

Maleri med motiv fra Sør fjorden 1938. Eier av Tor Stallvik, foto John Arthur Winsjansen.

Et av veggrelieffene med bladgull, Foto Maria Husby Gjølga.

Bygdeslakteren

Av Torstein Hårsaker

På Selnes hadde vi Petter. Petter Dalemo, 1922 – 2005, var slakter på Selnes i bortimot 60 år fra han begynte på slutten av krigen. Petter var sønn av Jacobine og Lars Dalemo og hadde tre søsken, han bodde hele livet på Dalemoen, huset ved sjøen rett over veien for Selnes skole. På sykkel, senere mopeden, med slakterkassen bakpå syklet han rundt i bygda på slakting.

Petter slakter gris på Nordahl. Bak er Beretstua. Foto Jarle Dahlen

Det var faren som lærte Petter slakterfaget. Petter slaktet alt fra store okser til kaniner. Men mest var det griser, og det var typisk sesongbetont arbeid, så det ble mange kalde turer rett oppunder jul. Petter kunne slakte opptil 12 griser på en dag! Som den beskjedne mann han var, tok han i slutten av sin karriere bare 100 kroner per gris.

I tillegg til sin virksomhet som slakter arbeidet Petter mye på gårdene på Selnes, Fevåg og Sørfjorden, både med vanlig gårdsarbeid og som avløser. Han leide seg også jord for å kunne dyrke poteter og havre. Havren ble solgt som kornband oppunder jul, dette drev han med helt til det siste.

Petters slaktekasse

Petter slaktekasse med de nødvendige redskaper. Den er laget av broren Anker og tilpasset bagasjebrettet på sykkel

Dette var redskapene som måtte til for å ta livet av grisen. Taulokka som holdt grisen, piggen som ble plassert på rett sted og klubba for å slå med. Det ideelle var at det var tre mann på denne jobben, da hadde de bedre kontroll og at alt da skjedde momentant uten mislykkede forsøk

Slakterknivene, heina og kvessefila. Det var viktig at kniven var sylskarp!

Bustskrape for å få av busta og med krok for å renske klauvene. Det ble brukt vann inntil 75 grader for da løsna busta lettere.

*Disse redskapene ble brukt for å heise opp slaktet.
Det skulle henge en tid før det ble partert.*

Takk

Torstein Hårsaker har gjort en verdifull innsats med å få fram historia om bygdeslakteren Petter Dalemo. Petter var alltid blid og hyggelig og hjalp mang en villagris-eier med å sikre juleribba og alt det andre gode fra grisen. Sammen med Jomar Dahlens samlinger fra hans private museum på Selnes og Stadsbygd har vi fått vist hvordan bygdeslakting skjedde i gamle dager.

Jeg håper mange blir inspirert til å sende historier om hvordan arbeid eller husflid skjedde i gamle dager. Bilder er minst like viktig som tekst. Per Husby

Jomar Dahlen

Disse opplysningene har jeg fått av Lars Jomar Dahlen. Jomar er en ivrig samler av mange gamle ting, deriblant Petters slakterkasse.

Jomar er fra Nordahl på Selnes, har i mange år drevet gård på Stadsbygd sammen sin kone Inger. Inger og Jomar har nå Beretstua ved Nordahl som sitt annet hjem. I tillegg til stua som er skjønnsomt restaurert er det også oppført et gammelt stabbur på tomta. Både her og på et stabbur på Buan i Stadsbygd er nå innredet som museum. Her er det mange gamle ting som har en historie fra Stjørna som vi kan komme tilbake til.

Jomar Dahlen er ivrig samler av gamle gjenstander

Helmer Ludvig Hybertsen Fævaag.

Av Inger-Lisa Lillemo

Min oldefar på morsiden Helmer Ludvig Hybertsen ble født i Fevåg 26. september 1843. Han døde 11. mars 1926. Han ble gift med Grethe Pedersdatter født 30. desember 1844 i Verran og døde 4. september 1914. Når det gjelder fødselsdato på Helmer er jeg usikker da den i kirkeboka er oppgitt til 26. september, men på gravstøtta står det den 20. september.

Helmer åpnet landhandel med bakeri og startet den første dampskipsekspedisjonen i Fevåg. Fævaag Poståpneri kom i virksomhet fra 1. juli 1885 med handelsmann Helmer som poståpner. Han ble avløst av handelsmann Johan Dybhavn i 1906. Det er mulig det var i 1906 han solgte forretningen og dro til Hommelvik hvor han startet med sild- og fiskeforretning. Som gammel mann kom han tilbake til Fevåg hvor han også døde. Han er begravet på Tilfredshet kirkegård i Trondheim hvor også hans kone Grethe ligger.

Grethe og Helmer hadde barna Hans Parelius 1868, Karoline Ludvika 1870, Anna Jacobine Ludvika 1872, Adolf 1874, Elida Hansine 1879, Gustav Kornelius 1881, Nanna Amalie 1884, Konrad 1886, Ingvald Mætæus 1892 og en stor etterslekt.

Silda, folket, og boplassene

Litt historie fra Nordfjorden og Råkvåg.

Av Harald Sommerseth

Slektsstevne på Monsvoll

Denne historia er skrevet i forbindelse med utgivelse av boka om slekta etter Charlotte (1885–1962) og Eleseus (1878–1953) Monsvoll. De fikk 12 barn og har en stor etterslekt spredd over nesten hele verden. De kom begge fra små kår, giftet seg i 1907 og etablerte seg på Monsvoll i Nordfjorden. Fiske var viktigste næringsgrunnlag derfor handler denne historia mest om det.

Sildeeventyret som varte i 400 år.

Det store sildeeventyret startet i Stjørnfjorden i siste halvdel av 1500-tallet. Sildeinnsiget av feitsild som tidligere var omkring Oslofjorden og Båhuslen, forandret seg. Det flyttet nordover kysten, blant annet til Trøndelag. Der ble Stjørnfjorden og Bjugn fjorden de mest kjente sildefjordene. Det var sikkert sild ute på kysten også, men en var avhengig av at fiske foregikk inne på fjordene. Den tiden fisket man fra små og åpne båter. Og for å fange silden i not, var en avhengig av at silden kom inn til land. Da var Nordfjorden med Indreråkvågen, Svartvika, og Kvernhusvik gunstige plasser for sildeinnsig. Likedan Nøstvika i Råkvåg.

Monsvoll med bryggerekka ca 1942. Foto Ludwigsen

Bosetting.

I følge Aslak Bolts jordebok av 1430, var det liten bosetting i Nordfjorden og Råkvåg. Det er nevnt en ødegård på sørsiden, der Nordelva renner ut, Høgsetmarka. Det er noe usikkert, men det er antydning at det kan være Gammelsetervolden, eller der setra til gården Indreråk lå. Likedan er Harbakken nevnt som hamnehage, og en ødegård på andre siden av vågen med navn Hals.

Bygda den gangen hadde navnet Høwaga, senere Høvåg. Fikk navnet Råkvåg etter at det ble postkontor ca. 1900. Det var Erkebispesetet og Reins kloster som eide det meste av områdene rundt Nordfjorden/Råkvåg. Senere ble det Austrått med Bjelkefamilien som tilegnet seg disse eiendommene etter makeskifte med de andre eierne. Det var for å sikre seg inntekter av det gode sildefiske.

De som bosatte seg her måtte leie tomt av Austrått, og betalte en avgift for leien. Tomtene var så store at det kunne høste for til noen småfe, eller kanskje ei ku. Disse ble da strandsittere under Austrått.

Det kom etter hvert gårdbrukere som bosatte seg i Nordfjorden og Råkvåg. Gårdene ble frikjøpt fra Austrått omkring 1770. Det var Indre-Råk i Nordfjorden, og Råk i Råkvåg. De som senere bosatte seg, bygslet litt jord av disse gårdene. De ble husmenn under hovedbruket. Godtgjørelse for leie av jordstykket var pliktarbeid på hovedbruket. Som husmann kunne du også ha mulighet til noen husdyrhold, likedan rett til å ta torv til brensel. Eleseus hadde torvland på Runddalan. De hadde en lang og tungvint vei, særlig når torva skulle heim på vinterføre.

Sildeinnsig.

Sildeeventyret varte fra siste halvdel av 1500-tallet, til ca. 1960. Sesongene kunne variere. Enkelte perioder var det gode sildår. Andre perioder mindre. Sildefiske ble hovednæringa for mange Stjørnvæinger i denne tiden, ikke minst for familiene på Monsvollen, gjennom flere generasjoner. Sildeinnsiget fra havet kom i tidsrommet fra juni og utover sommeren og tidlig høst. Silden kunne stå på fjorden til omkring nyttår, og fisket foregikk i denne perioden.

Garnfiske.

Garnfiske foregikk til vanlig fra små båter, (færing eller seksring) med et mannskap fra 2 til 4 mann. Det var helst om høsten etter at det ble mørkt at garnfiske foregikk. Når silden kom opp til overflaten, sprette den seg utover sjøen, og ble derfor lett å fiske med garn. Garna ble festet til land på den ene enden, og med en sten eller dregg (lite anker) på den andre enden.

Var silden lenger ute på fjorden, ble garnlenken satt ut, og båten lå og drev i enden av lenken. (Å være på

drevet) De kunne ligge hele natten, alt etter hvor mye silda som gikk på garna. Det gikk på skift å sove. Søvnene kunne være så som så, særlig i surt og kaldt vær. Denne metoden var drivgarnsfiske, et fiske som fortsatt er i bruk.

Det ble etter hvert tatt i bruk lys på garnlenka for bedre fiske. Petromax var en lampe som ble mye brukt, da den gav godt lys, og brant om det var vind og nedbør. Bruk av lys under fiske, er forbudt i dag.

I stille vær, og silden går høyt i sjøen, kan en se silda i morellen. (Lysblink i sjøen) De var datidens ekkolodd. Dette fiske foregikk helst om høsten, og silda befant seg lengere ute på fjorden. Eleseus drev dette fiske. Likedan hans forfedre og etterkommere.

Landnota tas i bruk.

Ut på 1600-tallet kom også landnotfiske i gang. Det var ingen Stjørnværingene som hadde utkomme til å skaffe seg landnot. Folk fra Trondheim som var bemidlet, investerte i sildenøter og båter for å drive fiske i Stjørnfjorden og Bjugn fjorden. Fiskere fra Stjørna og Bjugn bemannet og drev brukene. Betalingen (lotten) var i forhold til det de fisket. Denne brukstypen kom selvfølgelig i konflikt med fiskerne som drev garnfiske.

I slutten av 1700 var det to gårdbrukere, en fra Nordfjorden og en fra Råkvåg, som skaffet seg notbruk. Husmennene var ofte mannskap, og fikk en viss del av pengene som fangstene gav. Utover 1800-årene var det flere fiskere om skaffet seg notbruk. Det foregikk på den måten at flere gikk sammen om å skaffe båter og bruk. Det var helst fiskerne som var mannskap på notbruk. Eleseus kjøpte seg part i Monsvoll notbruk. Det var flere slike bruk i Nordfjorden. Du fikk lott som fisker, og etter hvor stor part du eide i bruket.

Sildverking var kvinnfolkarbeid.

Oppkjøpere, helst fra Trondheim, kom med fartøy (større båter) og kjøpte fangsten. Silden ble stort sett solgt til utlandet. Det var kvinner blant annet fra Nordfjord og Råkvåg som mot betaling ganet (verket) og saltet silden i tønner. Det var akkordarbeid, (ikke timebetaling) med betaling pr. tønne. Det var ikke alltid så store inntekten, men det kom godt med. Og så slapp de å be en gnien ektefelle om penger.

Fra omkring 1900 var Charlotte med på sildarbeid. Senere også døtre og svigerdøtre. Dette foregikk i alle de årene det var fiske på Stjørnfjorden. Det betyr at de fleste kvinner i Nordfjord var yrkeskvinner i perioder av sine liv. Arbeidet var sesongbetont, og det var mengden sild som ble fisket som avgjorde hvor mye arbeid det ble.

Dette arbeidet kom i tillegg til at de fødte unger, laget mat, stelte hus, strikket og sydde klær, og kanskje stelte sine gamle og syke foreldre eller svigerforeldre som lå til sengs. Det kunne også være noen småfe eller ei ku som trengte stell.

Torskefiske i Halten.

I sin ungdom begynte også Eleseus å drive torskefiske i fiskeværet Halten. Halten ligger et stykke ut i havet utenfor Stokksund. Det var turer som varte 1,5 - 2 måneder. Da foregikk fiske fra åpen båt, der årer og segl var drivkraften. Eleseus ordnet seg etter hvert med garn og nødvendig tilbehør som tauverk, oppvakere, og dregger. Lotten ble større når en hadde eget bruk. Han var sammen med andre fiskere fra Nordfjord/Råkvåg. Jeg tror ikke Eleseus hadde egen båt, men muligens part i båt.

I Halten bodde fiskerne i små fiskarbuer. Det kunne være en kummerlig tilværelse. De hadde med det beste av mat og klær med heimefra. Heime kunne forholdene ofte være dårligere. En kan vel si at i mange tilfeller reiste fiskerne fra elendigheta.

Motoren kommer.

Etter 1900 og utover begynte forholdene å endre seg til det bedre for fiskerne. Båten ble større og bedre utstyrt. Etter hvert skaffet de seg motorer i båtene, noe som førte til at seglet og årene ble overflødig. Det tok en del år, men utviklingen var på gang. Det skjedde mye på dette området frem til 1940. Men færingen og geitbåten hadde fortsatt årer. Etter at motoren kom begynte de som fisket med landnot, å reise til andre fjorder og fiske, blant annet på Innherred, som i Åsenfjord og Borgen.

Snurpenot som fangstmetode.

Omkring 1920 ble snurpenota i bruk. Den var ikke avhengig av at silda kom inn til land for å fange den. Snurpenot kunne fiske silda ut på fjorden. Det fiske var ikke landnotfiskerne særlig begeistret for. Det førte til diskusjoner og protester i Fiskarlaget. Fiskarlaget var fiskernes organisasjon. Det kom en nordlending og bosatte seg i Råkvåg som var snurpenotfisker. Han var ikke bare populær blant landnotfiskerne.

Båter med snurpenot fra andre deler av kysten, fisket på Stjørnfjorden i sildesesongen. Fiskerne fra Nordfjorden og Råkvåg investerte ikke i snurpenot før omkring 1940-tallet. Men mange av landnotfiskerne begynte etter hvert og reise på fiske med båter som fisket med snurpenot. Det var feitsildfiske om høsten, og storsildfiske på Vestlandet om vinteren. Med snurpenot var en mere fleksibel. En kunne raskere forflytte seg til andre fiskefelt. Landnota ble etter hvert et fiske som stort sett foregikk i sommerhalvåret.

Brødrene Monsvold.

Brødrene Monsvold var fiskere fra de ble konfirmert. Dette kunne de fra de var barn. Laurits var skipper på båter som gikk i hermetikkfart, eller bestmann på større fiskebåter. Ove ble notbas på landnotbruket etter sin onkel Johan Hellesvik. Han var også flere år bas på storsildfiske på Vestlandet. Trygve, Herold og Sverre drev også sildefiske flere år av sitt yrkesliv.

Hermetikkfabrikk i Råkvåg.

I 1914 kom en hermetikkfabrikk i drift i Råkvåg. Det var blant annet investorer fra Nordfjord og Råkvåg med å starte bedriften. Alle de ansatte var uerfaren med slikt arbeid. Det kom en kar fra Stavanger, med navn Oftedal, som ble bestyrer på fabrikk. Han lærte opp arbeidere som falset hermetikkeskene, samt flekking og røyking av sild.

*Raakvaag Canning Co A/S hadde mange fine eskemerker.
Foto og eier Morten Fenstad*

Arbeidet var sesongbetont, der kvinnelig arbeidskraft var i flertall. Betalingen i starten var 10 øre timen, 1 kr. om dag. For å sammenligne lønn med varer, så kunne man gå i bakeriet å kjøpe 5 brød for denne krona. I disse årene var det også en ren kvinnelig streik på fabrikk. Streik for bedre betaling. Jeg er ikke sikker på om streiken førte fram, men det var en av de første rene kvinnelige streiker i landet.

Den største delen av produksjon gikk til Tyskland. Fabrikk ble lagt ned på grunn av dårlige vassforhold i Råkvåg, noe som skjedde først på 1930-tallet. Den ble flyttet til Saga, men brant ned i 1939. Den ble ikke gjenoppbygd.

Arbeiderne på bergene overfor fabrikk. Fotograf ukjent

Silda blir borte.

Fra 1960-årene og utover, ble silda nesten borte på alle felt. For fiskerne i Nordfjorden og Råkvåg ble dette en katastrofe. Det ble en nedtur for hele bygda. Mange flyttet i denne perioden. Noen tok seg hyre i utenriksfart. Andre fikk seg arbeid i Trondheim.

Uføretrygden kom i 1962 og berget noen. Det var en del hjerteinfarkt blant den eldre garde. Mye slitsomt arbeid med unormal arbeidstid, svart kaffe, og rød mixtur eller karva blad. Ikke den sunneste kosten. Mange flyttet fra Nordfjorden og Råkvåg i disse årene.

Tilreisende fiskere.

I sildesesongen kom det mange fiskere fra andre deler av kysten. Ved folketellingen i 1910 var det omkring 700 utenbygds fiskere. De tilreisende fiskerne var fra Mørkekysten og nordover til Lofoten. De lå med sine båter og bruk rundt omkring i Stjørnfjorden. Det førte også til stor aktivitet på land. Med sildarbeid for den kvinnelige del av befolkningen, og økende omsetning for de som drev handel. Men det hadde også sine bakdeler, særlig for heimguttene. De fikk konkurranse av møringer og nordlendinger om de unge damene i Stjørna. Heimguttene var ikke alltid like fornøyd, noe som også kunne føre til slagsmål. Vi er kjent med noen slike episoder.

Gudstrua.

Men i denne tiden hadde også kristendommen stor plass i befolkningen. Tilreisende predikanter kom til Råkvåg med det gode budskap, og mange av fiskerne mottok sin tro ute i fiskeværerne. Oppbyggelsesmøter ble arrangerte rundt om i heimene. Senere ble det bygd bedehus.

I Nordfjorden og Råkvåg var det flere trossamfunn. Det var indremisjon, baptistmisjon, og etter hvert pinsevenner, og de som var trofaste kirkegjengere.

Tilreisende fiskere møtte på møtene med musikk, sang

og vitnet om hvor viktig troen var. Blant mange i fiskerbefolkningen var troen en viktig del. Troen var en trygghet for de som var heime og ventet på sin ektefelle eller sønn, også en trygghet for fiskeren selv. Å være fisker var et farlig yrke. Det var ikke alle fiskere som kom heim fra havet. Slik var situasjonen, særlig den tiden fiskebåtene var åpne, og seglet og årene var drivkraften. Været hadde ingen makt over, og værmelding var ikke meldt i tidligere tider. Mang en «hardhause» har gjennom tidene ligget på kvelvet og tenkt på sine der heime, kona og ungflokken, men til slutt måtte han gi tapt for naturkreftene.

Slåttonn

Av Per Husby

Fra «I slåttene» av Arne Garborg:

«Ja, svinga du slåttar, og vollane snøy!
Det angar så godt av det nyslegne høi,
som verdi var full utav blomar.
Det legg seg ein god-dåm om bakke og bygd;
det er som ei ørske av nøgd og av trygd;
det angar så hjarteleg sumar.»

Å lage høy av gras var arbeidskrevende.

Har du opplevd gammeldags slåtttonn med tørking av fôr, så minnes du lukta – angen. Det gir gode minner om sommer og folk i arbeid. I dag er det nesten ikke ei hesje eller såte å sjå – graset pakkes inn i plast, det utvikles syrer og graset blir lagringsdyktig på en enkel måte og været er ikke så viktig.

Heldigvis har de fleste av oss opplevd hvordan graset ble til høy på låven i gamle dag. Går vi 100 år tilbake var ljaen redskapen for å få slått gras. En lja består av skaft av tre (orv) og et skjæreblad av jern. Ljaen måtte være kvass, så starten på økta var å kvesse ljaen på slipestein. Finslipingen gjennom dagen skjedde med bryne.

Slåttekarer i Hogsdalen (bildet er fra Øian)

Var det mye å slå gikk karene etter hverandre i skårgang og slo hver sin skår. Så kom kvinnfolka etter med riva og snudde grasen så det tørka lettere.

Skulle graset tørke fort, måtte det vendes flere ganger. Treriva var redskapen og rivemakerne var ofte rene kunstnere som laget river med utskjæringer. Rivpinnene kunne skiftes for var du sterk og uøvd var det lett å brette pinnene. En kjent rivemaker var Edvard Lysvand som bodde på Aune.

Med riva kunne du snu grasen så den tørka, rake den sammen og kaste den utover. Folk var ikke umaksredde før, så om kvelden raka de grasen sammen i små såter eller reker slik at dogg og skodde ikke skulle fukte den. Så var det neste dag og kaste den jevnt utover igjen.

Damer med river på Berge i Råkvåg
Fra v. Serianna Foss, Helene Antonsen, Margit Antonsen, Ellen Worpvik, Anna Bjørkvik, Foran Solveig Sommerseth

Ikke alle hadde låve eller høyløe like ved så da laga de høysåte eller høystakk. Det var vanlig å sette en staur godt i bakken og legge det tørre høyet lagvis rundt stauren slik at regnet rant av uten å skade høyet.

Fine såter og festklede folk på Sandøya på 1900-tallet

På slutten av 1800-tallet kom de første slåmaskinene for hest til Norge. Ei knivstang med mange trekanta blad lå i ei kamplate. Knivstanga beveget seg ved hjelp av hjula på maskina. Best var det å slå med to hester for maskina var tung å dra.

Slåmaskina letta arbeidet og ble populær

Hestslåmaskina var mest vanlig langt ut på 1950-tallet, men da traktoren kom tok den over. Mange dro hestslåmaskina med traktoren til det kom spesielle maskiner for traktor. Slåmaskina kunne være midtmontert foran bakhjulet eller montert bak og løftet med hydraulikken og drevet fra kraftuttak på traktoren.

Fortsatt måtte graset tørkes. Det kunne vendes og tørkes på bakken, men nå var det blitt vanlig med kunstgjødsel som ga større avlinger. Bakketørkinga tok derfor lengere tid og var mer usikker, særlig i Trøndelag med mye regn.

Hesjing på Mælan, Ane Jansen nærmest. Privat foto

Derfor ble hesjing den vanligste måten. I Stjørna var det vanlig å sette staur på 2 meter med 2-2,5 meter avstand så langt som enga rakk. Så ble det trukket galvanisert jerntråd fra stolpe til stolpe. Tråden ble festet godt i begge ender, vanligvis på endepåler som var slått godt i bakken. Her var det viktig å være nøye, staurene måtte stå godt i bakken og tråden godt festet og passe høgt. Når ett lag gras var lagt på skulle neste tråd legges på passe høgt over. 3 til 4 tråder var vanlig.

Hesjer på rekker og rad i Sørkjolen på 1950-tallet. Privat foto

Hesjing var tungt arbeid. 3-tinda gaffel med eller uten handtak var redskapen for å legge på graset. Skulle det bli rasjonelt måtte graset transporteres inn til hesja. Treriva kunne brukes, men det kom egen rive for hest der det på en rørbjelke var festet ca 1 m lange tinder av

stål. På hver ende av rørbjelken var det drag for hesten og på midten handtak som kunne løses ut av kjøreren. Når en kom med passe mengde til hesja, flyttet en handtaket ned, løftet riva opp så tindene gikk i jorda, riva veltet over og graset ble liggende igjen.

Her kom også traktoren og tok over da silosvansen kom. Den var mye lik hesteriva og kunne monteres på løfterammene bak på traktoren. Den var utviklet for å transportere gras til siloen, men ble like mye brukt ved hesjing.

Når høyet skulle i hus var det hest og vogn som var redskapen. Høyvogna var litt forskjellig etter distrikt. I Stjørna var det mest vanlig med 2-hjuls vogn med høge karmar. Skulle en få på stort lass måtte noen opp i vogna og tråkke. Ungene likte godt å få være med og sitte på lasset inn til låven. Her kom også traktoren og overtok. Påmontert høysvans ble det arbeidet effektivt og mye slit ble spart.

Innkjøring av høy på Råk med trækker i vogna. Privat foto

Høyonna var trivelig, men slitsomt og krevde mye arbeidskraft. Derfor kom metoden med å legge rått gras i silo tidlig i bruk. Ved å tilsette syre og dekke godt til så det ble et surt miljø som stoppet forråtnelsesbakteriene. Utover 1960- og 70-tallet var det blitt mer vanlig enn høytørking.

Som student på Ås var jeg med på en tur til Tyskland i 1964. En ivrig landbrukssjef fortalte at de hadde prøvd å pakke inn graset i plastpakker og fått et godt og lagringsdyktig fôr. I dag er dette blitt den dominerende måte å lage fôr av gras på. Det er mengder av gode bakterier på graset og når lufta holdes bort lager bakteriene organiske syrer som melkesyre som gir surt miljø der forråtning ikke kommer til. For kua blir det å gå fra høy til surfôr som for oss å gå fra tørrfisk til spekesild. Lettere fordøyelig, og godt begge deler.

For meg heng likevel igjen minnet om; «*Det angar så godt av det nyslegne høy, som verdi var full utav blomar*».

Steinras i Gangstøa.

Av Bjarne J. M. Selnes.

Raset i 2017

I den senere tid har det vært endel prating om at de kjente turistattraksjonene Prekestolen og Trolltunga hadde sprekker og kom til å falle ned omsider. Og ikke å forglemme Fjellmannen, som skulle falle ned for en tid tilbake. Men alle disse fjellpartiene står fortsatt på plass.

Her ser vi hvor steinraset gikk. Foto.: Bj. S.

Nå i påsken i år var jeg og mine sønner, Johan og Magnar, på påsketur i Gangstøa. Påskeaften hørte vi et bulder, men visste ikke hva det var før en tid etterpå. Det viste seg at det hadde gått et steinras fra fjellet et stykke nedafor huset til Egil Furunes. Store steiner på flere tonn hadde ramlet ned. Stig Furunes som bor i huset, hadde foruten å høre brakket, også merket rystelser i huset, sier han.

Herfra løsnet steinraset. Foto.: Bj. S.

Raset i 1920-åra

Edvind Larsen (1902-1984) fortalte meg engang at det hadde gått et steinras i Gangstøa mens han var ungdom, omkring 1920. Dette steinraset kan ses på et fotografi av Gangstøa, tatt først i 1920-årene av min far.

Gangstøa først i 1920-årene. Legg merke til raset. Foto.: Johan A. N. Selnes. (arkiv nr. 754.)

- Vi kan også se en "snarvei", som går fra Gangstøveien og til eiendommen "Øvre". Dette er sannsynligvis restene av den opprinnelige veien til denne eiendommen før eiendommen "Nedre" kom.

Her ser vi hvor steinraset gikk. Foto.: Bj. S.

Bjarne J. M. Selnes

Av Per Husby

Bjarne har vært en dyktig og flittig bidragsyter til årsheftene fra første stund. Det har alltid vært kvalitet og nøyaktighet over det vi har fått fra han og det har vært ja hver gang jeg har spurt om han hadde stoff på lager eller noe han kunne bidra med.

Han har tatt vare på det hans far Johan A. N. Selnes (1882-1949) hadde laget gjennom et langt liv som korrespondent for Dagsposten og som forfatter både av dikt og fortellinger. Han var også en dyktig fotograf.

Alt dette har heimbygdslaget fått; hefter og bøker, men ikke minst hans store samling av mange hundre bilder etter faren. Vi takker hjerteligst for alt dette verdifulle stoffet.

Bjarne fylte 80 år i slutten av oktober, men er en aktiv pensjonist som besøker heimen i Gangstø hver sommer.

Eventyret om han Enok

Dagbladet 1. Mai - onsdag 14. juli 1948

Noen eventyr er sanne og sjølv om denne historia er nesten utrolig, så har dette hendt. Å komme til Amerika var ikke alltid bare enkelt. Det fikk Enok erfare.

- Kom no ungar, so skal de få høyra eit eventyr. Um han Enok. Veit dokk, kven han er?

- Det er vel han far til Metusalem det. Han som skul' bli so stykkgamal.

- Ja. Du sei noko. Men han Enok lever enno, han. Han er frå Stjørna. Trønder kan du vetta. Ein av desse som det skal en kule til. Endå lever han like godt. Det er ikkje ho Krestine Haugen som har fortalt om han. Og ho plar segja sant. Stykket hennar finn du i Washington Posten som han Eide steller med. Trøndera alle i hop, ser du.

Folket hans Enok var frå Skjetnan i Børsa-Skogn og kjøpte seg gard i Stjørna. Mor hans var endå ho Marie Linåker frå Stadsbygda. Han Enok hadde slik hug til å sjå ut i verda, just som andre oskeladdar. Da han var vel vaksen sette han i veg til Amerika. Det var enda tri år fyrr han Haakon vart konge i Noreg.

Da båten kom over, hadde folk pest med seg, og vart sette inn på ei øy, der dei hadde det styggeleg vondt. Soldatar med skarpt gjekk vakt om brakkane, roma var ufyselge og kalde, rottane krabba ut og inn, vinden isa so dei laut opp om nætene og banka varmen i seg. Vatnet var ureinsleg og helsefarleg og illteven frå gravene etter pestsjuke stod inn over brakkane.

Han Enok var mest dødssjuk av feber, då dei endeleg vart sende vidare med toget. «Eg har ein galen mann på toget», telegraferte togføraren. Då toget stansa i Seattle, fekk dei han ut, og på eit sjukehus. «Smittsam heilebrand», sa doktoren og telgrafera til ein slektning: «Kom straks, om du vil sjå han Enok levande».

Det rare hende: Han Enok døydde ikkje. Men han vart dauv. 18 år gamal, i eit framandt land. Kunde ikkje målet der. Hørde ikkje ein ljod. «Stakkars gut», sa sjukesystra, og kyste han kvar morgon.

Anten det no var doktoren, han O. A. Loe, eller den snille jenta, eller trønder-toet, det veit eg ikkje. Men frisk vart han. Snille folk tok seg av han. Og ein dag stod han i matsalen og vaska opp. «Du må saksøkja båtlina for stellet» sa vettuge folk. Også vart det ei rettsak som folk i Washington ikkje hadde hørt make til: Ein dauv unggut frå Noreg, ein som ikkje kunde engelsk, ikkje hørde eit steins ord, førde sak mot eit grunnrikt selskap. «Me skal nok vinna», sa sakføraren, han Martin Lund.

-« Gruv ikkje for det», sa presten Stub som var tolk, og sette om til engelsk alt som vitna frå båtturen og øya

fortalde. «6600 dollars skal guten ha for høyrsla si», sa domaren. «Me går til Høgsterett» svara selskapet. «Ver så god å betal», sa Høgsterett. «Me kan ikkje betala, for me eig ingenting i denne staten», sa selskapet. Så vart det sak på nytt. Då vann selskapet i baa rettane.

- «Forsyne meg, dei skal til pers», sa Lund. «Ja, og amen», sa Stub, han var prest må vita. Så la dei ny sak i Boston, - der hadde selskapet båtane sine. «Me tek ein båt hjå dei no», sa Lund. – No tapte selskapet, og betala. Seks år etterpå.

Då hadde han Enok alt vore två år på skulen for dauve og gjekk ut som nr. 1. Han var utlært bokprentar, skreiv og las engelsk så det stod etter. Så bar det til St. Olav College i Minnesota. Han ville gå norsklina der, og studera til bladmann. Eg skal sei at gamle professor Eikeland og han Enok vart vener. Og slik ein lærar gut. Eg gjekk berre ein dag hjå Eikeland, straks etter at han Enok hadde vore der. Enno hugsar eg mest alt han sa.

Två år etter gifte han Enok seg med lærarinna si frå dauveskulen. Ho hadde vel set kva han var til kar. Så tok dei dugeleg med land i Sør Dakota. Mest halvannan norsk mil frå den vesle byen Dupree. Om dagen var han bokprentar i byen. Om kvelden og natta arbeidskar på Farmen. Jamt laut han ut på prerien i myrkret og leita opp at krøtera. Til byen reid han att og fram kveld og morgon.

Enoch Larson Schetnan. Ukjent fotograf

I 40 år har han no slite i Amerika og vorte ein velstandsmann. Han gjev ut två engelske blad som han eig sjølv, og eig mykje land utanfor byen. Tre born har han og alle er gifte. Det er ei heil ætt av Schetnanfolk derute no.

Det han Enok har sett seg i hovudet, det sit. I 25 år masa han på Stortinget der i Staten at riket skulle taka over utlegga til dauveskulane, slik det var heime i Noreg. «Lat det bli folkeavrøysting, so er me kvitt han i 25 år til», sa Stortinget. Men då kjende dei ikkje han Enok. Han er ikkje trønder og bladmann for ingenting.

Han klemde på i blada og dreiv igjennom saka fyrr dei fekk sukk for seg. Eg tenkjer dei var glade då.

Her ein dag kom han innom ho Krestine; dei hadde bytt brev ofte, slik som storfolk plar det. Dei var tri brør i fylgje og hadde konane sin med. «Schetnan, det må då vera han bladeigaren som eg har bytt brev med», tenkte ho Krestine, og grov og spurde. Han Enok smilte og sa ikkje et steins ord. – «Du får nok skriva», sa broren, «han Enok høyrer ikkje han. Han har ikkje høyrte eitt engels ord enno». – Då vart Krestine mållaus; og det skal mykje til. Då ho vakna til att, tok ho til å grava: Her var då skire gullet frå Stjørna, og ho var flink til å finne gull, ho Krestine. Ho gav seg ikkje fyrr ho hadde greia på heile saga hans.

- «Ja menn har du hatt eit bra glasberg å koma opp, du og», sa ho. «Å, eg har no hatt gode hjelpesmenn og», sa han Enok.

- «Kva er det beste du har fått i Amerika?»

Han Enok smile, såg på kona og svara: «Lutefisk og lufse». Slik er han alltid, Askeladden: Det gjævaste han finn er arven frå mor og barneheimen.

Etterord ved Per Husby:

Historia er fra avisa Dagbladet 1. mai. Avisen kom ut i en kort periode etter krigen. Forfatter av historien er ukjent og den skrives i fortellerstil med gammelmodig nynorsk. Hovedsakelig er det korrekt det som er skrevet.

Enok Larsen Schetnan, var født 09.05.1884 av foreldre Lars Enoksen (1859 – 1940) og Marie Knutsdtr. Ekset (1863 – 1962) fra Stadsbygd. Han vokste opp på Jamtgården 140/14 i Fevåg. De var 11 søsken, 8 sønner og 3 døtre. Ei av døtrene døde ung. Etternavnet har han tatt etter slekt på farmorsida fra Børsa for resten av søskenene kalte seg Larsen

Enok reiste først og 2 av brødre; Harald og Sverre, emigrerte til Everett i staten Washington, USA og døde der. Når det i historia nevnes tre brør så er det nok Enok, Harald og Sverre.

Broren Ludvik (1893 – 1978) tok over Jamtgården og sønnen Johan Larsen (1928 – 2004) tok over etter han. Enka Gerda er i dag eier av gården

Et billig næringsmiddel

North Atlantic Canning Co AS er begynt å fremstille fiskemel
Dagsposten, lørdag 13. oktober 1917

Dette skrev Dagsposten i 1917. Det var slutten på 1. verdenskrig og matmangel. Her har iderike stjernværingene funnet en løsning på å skaffe næringsrik og billig mat. Hvordan det gikk med saken er ukjent. Hvis vi husker noe år tilbake så ble samme løsning brukt for å skaffe proteinrik mat ved hungersnød i Afrika

Blikkmangel har som tidligere nevnt gjort at de fleste hermetikkfabrikker har måtte forberede seg på å innstille driften eller å omlegge den. The North Atlantic Canning Co AS som har fabrikk her i byen og i Saga i Stjørna, har den senere tid drevet eksperimenter med fiskemel. Det har nå lyktes firmaet å fremstille utmerkede produkter både av fersk fisk og klippfisk og firmaet akter derfor nå helt å gå over til produksjon av dette utmerkede næringsmiddel. Om et par ukers tid vil de nødvendige maskiner til driften være installert produktet vil da være å få i handelen i ½ og 1 kgs pappesker. Fiskemelet er inndampet til et vanninnhold på bare 10 % og er holdbart i lang tid. Det er velsmakende og kan brukes til alle fiskeretter som fiskeboller, fiskekaker, gratenger, bacalao osv. Dessuten vil fiskemelet – og det har ikke minst betydning i disse tider – bli meget billig. Det skal ved hjelp av dette

næringsmiddel være mulig å skaffe middag til 4 personer for 90 øre!

Firmaet skal etter hva vi erfarer, ha tilbudt provianteringsdepartementet å stille oppfinnelsen og fabrikk til deres disposisjon. Det vil være ønskelig at man her i landet hadde sin oppmerksomhet henvendt også på fisken som næringsmiddel, ikke bare på mel. Vi nordmenn har ellers, som en politiker har sagt, en viss tilbøyelighet til å gå over havet etter mat.

Røyken fra Saga fabrikk er vanddamp ved tørking av sildemel. Der kunne en også ha tørket fiskemel til mat.

Rim, regler og gåter.

Av Inger-Lisa Lillemo

Enten vi skulle hoppe tau eller leke gjemsel, så hører det med ei regle eller en elling. Disse fins det mange ulike varianter av. Både ellingen, mellingen vasslandsguten og endiken, bendiken, bakklandsguten. Ikke minst finnes det mange dialektiske variasjoner av ulike regler. Om vi ikke forstår hele innholdet, er det artig å si reglene likevel. Vi hadde det også moro med å gjette gåter. Her kommer noen eksempler:

Ellinger:

Elle melle deg fortelle
Skipet går ut i år
Rygg i rand
To i spann
Snipp, snapp, snute
Du er ute.

Akka bakka
bonka rakka
etla metla sjong dong
fiffi fjong
issa bissa topp
du er ute

Ole dole doff
kinkliane koff
koffliane birkebane
Ole dole doff.

Fingerregler:

Den første lille grisen
– fikk lov å gå på isen
Den andre lille grisen
– fikk lese i avisen
Den tredje lille grisen
– fikk jakka til politisen
Den fjerde lille grisen
– fikk slått av litt på prisen
Den femte lille grisen
– fikk bare slutte visen
Og visen slutter her
– og derfor kan den aldri
Bli lenger enn den her

Den første ville lirke
den andre ville pirke
den tredje ville steke
den fjerde ville leke
den femte, den lille lill
ville også hjelpe til

Om klær:

Kristian kakk skulle ut å gå
Men han hadde ingen bukser på
Da tok mora en rutete stakk
Og sydde bukse til Kristian kakk
Men Kristian likte ikke bukse si
Med slike striper og renner i
Da tok mora et pølseskinn
Og sydde bukse til gutten sin
Men da Kristian bena i bukse stakk
Begge bukselåra sprakk.

Kari, Mari, Mette
Sloss om ei gammel hette
Kari slo, Mari dro
og Mette fikk nye sko

Ro, ro til Relte
kjøpe barnet belte
nye sokka, nye sko
så ska barnet ut å ro
og ro og ro til Relte

Katta og musa

Katta satt attmed omna og spann
Så kom ei lita mus trippan fram
Du spinn rant, sa musa
E spinn grovt og e, sa katta
E sopa huset mitt i går, sa musa
Så er det reint hjå deg, sa katta
Så fann e en skilling inni gælva, sa musa
Så e du itj fattig, sa katta
Så kjøft e me kjøtt for skillingen, sa musa
Så e du itj kjøttlaus, sa katta
Så la e det på gloa og stekte det, sa musa
Så åt du det itj rått, sa katta
Så la e det på taket for å kjøle det, sa musa
Så brendte du deg itj, sa katta
Så kom fuglan å snappa det, sa musa
Så snapper e deg, sa katta
og så åt ho opp musa.

Tungegymnastikk

Det var en gong tre brødre,
den første het Skratt
den andre het Skratt-skratte-ratt,
og den tredje het Skratt-skratte-ratt-skratt
skruvenskratt.
Det var også tre søstre.
den første het Sipp
den andre het Sipp-sippenipp
og den tredje het Sipp-sippe-nipp-sipp-surensipp.
Så ble det bryllup og
Sipp fikk Skratt,
Sipp-sippenipp fikk Skratt-skratteratt
og Sipp-sippenipp-sipp-surensipp
fikk Skratt-skratteratt-skratt-skruvenskratt.

Gåter:

Lille Trille lå på hylle,
Lille Trille ramlet ned.
Ingen mann i dette land
Lille Trille bøte kan.
(Egget)

Kvitt som et laken
og svart som en brann
Hopper som en hare
og er i alle land.
(Sjura)

Rundt som et egg
og langt som en
kirkevegg
(Garnnøstet)

Rundt som sol,
svart som jord.
Drar en svart hale
etter seg
(Steikepanna)

Gården Stranda og setra Stampen

Av Lars Bromstad

Årets høsttur i Heimbygdslaget gikk til setra Stampen i Hogsdalen. Det var stort oppmøte og godt vær. Lars Bromstad orienterte om forholdet mellom gården Stranda og setra Stampen sin historie.

Deltakerne på turen samlet foran setra slik den er i dag

Gården Stranda (Opprinnelige kalt Søraunsstranden) Anders Paulsen Stranda født 1785, bygslet gården fra Ørlandskirka. Anders var gift med Ingeborg Stormo (datter av Kristoffer Stormo), hun var født i 1784. De hadde ikke barn, men hadde en pleiesønn Odin Olsen.

Gården ble senere solgt til Hans Bromstad (1822 - 1893), han kom som skomaker hit til Sørfjorden. Han ble gift med Lovise Larsdatter Stormo f. i 1834. Lovise var brordatter til Ingeborg, kona til Anders. Da Hans Bromstad overtok Stranda ble gården kjøpt fra Ørland kirke.

Anders Paulsen, Lars Moen og Ole Arntsen Øian kjøpte det halve av Haugsdalen av Nils Olsøy, Skaudalen. Handelen foregikk i 1813. Stampen var en tredjepart av det halve. Anders Paulsen bygde hus i Stampen og begynte å bruke det som seter. De første husene sto lenger nede på kanten av Stamphålet. Stampens egentlige navn er Haugsdalsåsen. Anders Paulsen eide gården Stranda så sent som i 1852. Han var da gammel og skrøpelig

Odin fikk denne eiendommen av pleiefaren, og flyttet opp til Stampen med kona Gunelie og pleiefaren Anders da Hans Bromstad overtok Stranda. De bodde der nokså lenge og flere av barna til Odin er født der. Der døde også Anders.

Hans Bromstad kjøpte av Skaudalen, stykket Stubteigen og en del rettigheter. Det var flata framved elva, der Simen Hagen og Arthur Nornberg senere hadde seter.

Hans skulle ha rettigheter i Larsmyrhåla. Jorda hørte Skaudalen til, men Hans skulle få ta virke til et seterhus, 2 sommerfjøs, 2 høybuer samt brennved til setra. Han tenkte altså å bygge seg en seter der.

Odin Olsen flyttet nå ned til Sørfjorden og kjøpte Turbekmo østre. Odin og Hans byttet eiendom, Hans fikk tak i Stampen og Odin fikk Stubteigen og der bygde han seter. Odin tok med seg husa fra Stampen og bygde opp stua på Turbekkmoen østre, fjøset ble solgt til Strandalia da det på Turbekkmoen sto et fjøs fra før. Det er mulig det ha vært en plass der tidligere. Dette var stedet hvor senere Andreas Odinsen bodde og hvor det nå er byggefelt.

Hans Bromstad bygde så nye hus i Stampen, de husa som står der i dag, og han drev med seterdrift i mange år. Trine Strand var setertaus. Hun hadde Anton Bromstad, onkel Anton i Amerika, som gjeter hos seg. De hadde besøk av bjørnen. Trine fortalte oss ungene mange ganger om det. Anton måtte gå ned til Øian for å hente hjelp.

Odin solgte setra Stubteigen til Anton Aune, senere Arthur Nornberg, og så kjøpte Odin igjen Stampen av Lars Bromstad, (min farfar) i 1895. Lars beholdt skogen som tilhørte Stampen og Odin hadde jorda og begynte med seterdrift. Da Odin døde i 1908 ble det sønnen Andreas som overtok Stampen. Andreas var eldste bror av Ove Odinsen Tokstad, og Ove fortsatte med seterdrift og drev med geiter, og flere til leide der. I dag er det døtrene etter Nils Tokstad som eier den. Denne setra har ført en omtumlet tilværelse.

Setra slik den var da den var i drift i 1940-åra

Det stedet som i dag heter Stamphålet er et rassted. Det raste ut store stein- og leirmasser så elva ble helt stengt. Hele dalen demtes opp, og først da det løsnet ble folk i bygda oppmerksom på vannføringa og leirfargen. Det ble en ren valfart oppover for å se. Dette hendte kanskje rundt 1750. Det bodde ikke folk i Haugsdalen den gangen.

Et liv før stillongsen.

Av Øystein Syrstad

Inger-Lisa Lillemo:

Jeg har funnet ei historie som er skrevet av Øystein Syrstad fra Skaun om oppveksten på 1960-tallet, den står i ei bok fra Sør-Trøndelag Bygdekvinnelag. Det var nok ingen stor forskjell på klesdrakten fra Skaun og Fosen, og jeg er sikker på at flere kan kjenne seg igjen, faktisk både gutter og jenter.

«Nei, det er slettes ikkje sant at alt var så mykje bedre før. I hvert fall ikkje før strømpbukse og stillongs gjorde sitt inntog i ei lita grisgrendt trønderbygd i starten på 60-tallet.

Dette var enno den tida då ein vilter femåring måtte klatre over eit «tekstilhinder» for å kome seg ut i vinterleiken. For det var om vinteren, eller rettare sagt frå seinhausten til langt ut på vårparten, den vesle framvokstringen måtte lida seg gjennom påkledninga. Kvar einaste morgon. For vintrane den gongen var som vintrar skulle vera. Bitande kalde, snødekte marker som lokka til leik i li og lende. Før ein liten pjokk fekk sleppe ut i dette kvite eventyret, sørga ei omsorgsfull mor for at vinterkulda ikkje beit på kropp og lemmer.

Starten var ikkje den verste. Lang, kvit underbukse, med til saman fem hol. To der føtene stakk ut, eitt midt framme for avtapping, og eitt på kvar side om lag ved hofta. Kva desse to hola vart brukte til, finst det ei god forklaring på, som du snart skal få høyre.

Så starta elende. Lange, blågrå ullstrømper, gjerne av nokså grovt garn, kom til syne. Enno kan eg minnest kor dei klødde, heilt fra tåspissen, ja oppover heile foten. Gjennom underbuksa klødde det. Slik kjentes det

i hvert fall ut. Men med strømpene dukka det opp eit problem. Dei seig ned. Løysinga var eit liv. Ikkje eit levande eit. Nei, eit plagg i kvit stoff til bruk på overkroppen. Nedst på livet var det ei festeanordning for strømpene, eit strikk med hol i. Viseleg var det slik at livet, altså klesplagget, skulle stappes ned i underbuksa, medan strømpene var utanpå. Og no er vi attende til dei to hola på sidene. Strikket fra livet ble tredd ut gjennom hola, festa til ein knapp på ullstrømpa. Vips var dei to strømpane sikra mot «hosso-sig».

Utanpå livet kom ei kvit makkoskjorte på plass. Det var berre som eit vakkert preludium å rekne, samanlikna med skammens plagg, «mettibroka». Dette var ei nokså tynn, lysbrun ullbukse, i storleik som ein shorts. Kvifor eg måtte bruke ho forsto eg aldri. Truleg var det for å unngå frostskafer på dei små, edlare delar hos ein femåring. Kan hende var det for å sikre framtidig reproduksjon? I så fall hadde «mettibroka» ein misjon. Men så hata var ho, at eg fleire gonger gøynte ho vekk i den naive tru at mor ikkje oppdaga tildraginga.

Deretter kom skjorte og genser på. Til slutt heimestrikka lue og vottar, for ikkje å gløyme vedmålsbuksa. Tjukk og varm og god var ho. Men du verda så tung ho vart til kvelds, fullstappa av store snøklankar, som først forsvann etter en hardhendt omgang med sopelimen ute på trappa. Sjølv om påkledninga var omstendeleg, kan eg aldri minnast at eg fraus. Vi leid inga naud. Men du verda så glad og stolt eg var første gongen eg kjende den mjuke stillongsen mot bar hud. Sidan har eg aldri sakna «livet».

*Jente i finstas med solide ullstrømper
Foto NTNU Fotosamling*

*Gutt i matrosdress med ullstrømper
Foto NTNU Fotosamling*

Meiersker ved Sørffjord meieri

Sørffjord meieri ble etablert i 1898 og ble drevet fram til 1965 da det slått sammen med Rissa meieri. I hele perioden var det smør som var produksjonen og da måtte det fagfolk til.

Smør lages ved å skille ut fløten i en separator og kjerne melka slik at smøret skilles ut i små klumper og så skilles smøret fra kjernemelka eller saupet. Smørklumpene måtte knas for å skille ut vannet så det blir en fast masse slik vi kjenner smøret vi kjøper.

Det var kvinner som hadde ansvaret for å få laget smør av melka og ved Sørffjord Meieri var det en rekke meiersker i årenes løp. De hadde utdannelse fra meieriskoler; en av landets første skoler var på Reins kloster og senere ble det meieriskole ved Brekstad meieri. De som kom til Sørffjorden var unge damer og de ble attraktive koneemner. Derfor skal vi omtale dem som ble gift her i første rekke da de fikk stor slekt etter seg i bygda.

Sørffjord meieri på 1950-tallet

Kristiane Skiveland (1876-1967)

Av Lars Bromstad

Kristine Bromstad på sine eldre dager

Kristiane Sikveland ble født 8/6 1876 i Gjesdal i Rogaland. Hun ble utdannet meierske på Bryne Meieriskole på Jæren og ble den første meiersken ved Sørffjord meieri.

Kom til Trøndelag ved en misforståelse.

Hun søkte på stilling som meierske i Soknedal meieri. Hun trodde det var Soknedal i Rogaland. Da hun fikk svar på søknaden forsto hun det var Soknedal i Trøndelag. Hun fikk stillingen og reiste med båt til Trondheim.

Så var det å ta Rørosbanen til Støren og hesteskysse videre til Soknedal. Dette var om høsten og det var surt og kaldt, språkproblemer var det også. I Soknedalen stiftet hun sitt første møte med skinnfellen, den hadde hun ikke sett før. Hun ble i Soknedalen fram til sommeren, da ble hun mer og mindre arbeidsløs fordi kyrne ble sendt til seters. Det ble således ingen leveranse til meieriet.

Hun fikk da høre det var ledig stilling som meierske på Reins kloster i Rissa. Hun søkte og fikk stillingen. Reiste så til Rissa, klosteret hadde eget meieri den gangen. I 1898 ble Rissa Meieri startet og meieriet på

klosteret ble nedlagt. Arbeidsledig igjen. Horneman visste det skulle starte med meieri i Sørfjorden samme år. Der var det ledig stilling som meierske.

Meieriet på Rein, Kristiane Skiveland i midten foran

Slik kom hun til Sørfjorden i 1898 og jobbet som meierske til 1901. Hun ble gift med min farfar Lars Bromstad 6. juni 1901. Lars var regnskapsfører for meieriet fram til 1930. De fikk 7 barn; en dødfødt og 3 døde som små. De som vaks opp var Hans Kristian Bromstad, Lovise gift Moholt og Kåre Bromstad. Kristiane døde i 1967, 91 år gammel.

Karoline Bjørhovde (1886-1962)

Av Lars Bromstad

Anton og Karoline med 10 av barna

Karoline Bjørhovde ble født 31. juli 1886 på Eid i Nordfjord. Hun var ansatt ved Sørfjord meieri fra 1910 til 1911.

Hun ble gift med Anton Tokstad født 9. mars 1882 i Stjørna. Anton var handelsbestyrer ved Skjørn Handelssamlag som lå ved på Stranda. I 1911 ble han handelsbestyrer på Brekstad handelslag og familien flyttet da til Ørlandet hvor de kjøpte gård.

De fikk 12 barn: Carsten 1911, Odin 1912, Alf 1914, Kåre 1915, Kåre 1916, Ivar 1918, Trygve 1919, Anders 1922, Aslaug Karoline 1923, Martin 1925, Ingeborg 1927, Vidkun 1928.

Anton døde 30. mars 1936 og da gården på Ørlandet ble konfiskert av tyskerne flyttet Karoline og barna så nær som den eldste, med hele gårdens besetning til Biri. De slo seg ned på Biri ved Gjøvik og det er mange etterkommer etter dem der. Karoline Bjørhovde døde 25. august 1962 på Biri og er gravlagt der.

Lydia Kammen (1905-1964)

Av Alfred Skoglund

Lydia Kammen var født 6. sept 1905 på Myra ved Høybakken av foreldre Kirsten og Paul Kammen. Hun kom til Sørfjord meieri i 1924, men allerede 8. nov 1924 ble hun gift med Johan Alfred Nyland (1899-1926). De fikk 2 barn; Svanhild, gift Fredriksen født 15. des 1924 og Johan Alfred 26. mars 1927. Ektemannen var død da sønnen ble født.

Lydia begynte på meieriet igjen i 1928 og arbeidet til 1933. I 1934 fikk hun sønnen Karl med Leif Aune.

Det ble ikke noe ekteskap og Lydia flyttet til Hovin i Melhus der hun fikk huspost hos Kristoffer Sørtømme. Barna Svanhild og Karl ble igjen i Sørfjorden. Datteren Svanhild vokste opp i Nylandet hos sin farfar Johan Arnt og sin tante Inger, gift Skoglund mens Karl vokste opp hos sin far Leif på Aune.

Sønnen Johan Alfred ble med mora til Hovin og vokste opp der. Han ble gift med Ingeborg fra Ålen og de flyttet til Sunndalsøra og bosatte seg der.

Lydia Kammen som ung student

Lydia døde 27. juli 1964, 59 år gammel og er gravlagt ved Horg kirke.

Klara Evenhus Stormo (1910-1969)

Av Lars Bromstad

Klara Evenhus ble født 24. januar 1910 på Frosta. Hun gikk på Ørland meieriskole i 1932-33, ble ansatt ved Sørfjord meieri i 1934.

Klara Evenhus Stormo som ungdom

I 1937 ble hun gift med Emil Stormo, født 4. april 1903 i Stjørna. De fikk to barn, Liv født 21. juli 1940 og Sverre født 5. desember 1943. Emil og Klara tok over gården Stormo og drev denne til sønnen Sverre tok over.

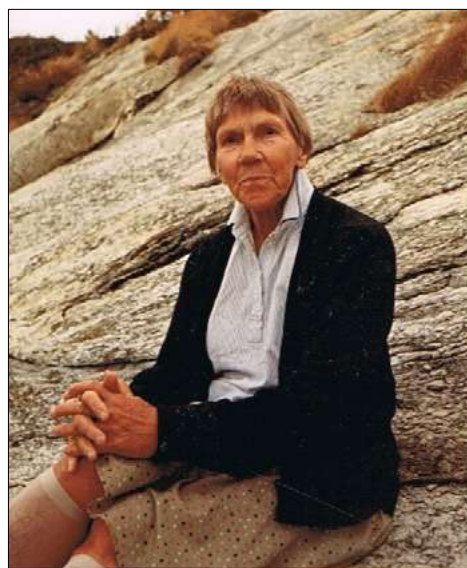
Klara døde 17. mai 1969.

På bildet er Klara Evenhus Stormo nr. 4 fra venstre i 2. rekke og Borghild Buvik Husby nr. 3 i 1. rekke

Borghild Buvik Husby (1911-2002)

Av Trine Paulsen

Borghild Buvik Husby som pensjonist

Borghild var født i Buvika på nordsida av Ranafjorden den 22. mars i 1911. Der vokste hun opp yngst av ni søsken, på gården Heggesletten med utsikt til Hennesberget, over den vide Ranafjorden.

Borghild var glad i å gå på skole. Etter folkeskole på Hennesberget og fylkesskole på Nesna reiste hun som 19 åring til Ørlandet for å gå på meieriskolen. Etter eksamen fikk hun jobb på Sørfjord meieri i 1934. Her traff hun etter hvert Peder Husby, som ble hennes mann. De bosatte seg på Husby og fikk tre barn, hvorav to vokste opp; Rigmor (1937-1972) og Hallgerd (1941-).

Borghild var mye alene om ansvaret for barn og hjem, men med kunnskap, klokskap og stor arbeidsinnsats ga hun barna det beste. Borghild trivdes godt i Sørfjorden, men savnet etter Rana var nok alltid der.

Borghild jobba på Sørfjord meieri i flere perioder, seinest på 60-tallet fram til meieriet ble nedlagt i 1964. Hun trivdes godt sammen med kolleger og kunder, møtte dem med respekt og krevde også respekt for seg selv. Etter at meieriet ble nedlagt jobbet hun på vaskeri og bakeri som holdt til i meieriets lokaler.

Hun reiste også til sjøs sammen med Peder, noe hun trivdes veldig godt med. I huset på Husby, som hennes barn, barnebarn og oldebarn bruker som feriested i dag, er det mange minner fra fjerne himmelstrøk.

Borghild var samfunnsengasjert. Hun var opptatt av at utdanning var viktig, særlig for jenter. Hun leste mye og da synet ble svekket i hennes siste leveår ble hun en av Lydbokforlagets mest aktive brukere. Hun fulgte med i nyhetsbildet via radio og TV helt til det siste, og tok gjerne en diskusjon om aktuelle tema.

Da Borghild døde den 4. desember 2002 var hun 91 år. Hun er gravlagt sammen med Peder på Husby kirkegård.

MonRadio

Av Endre Stormo og Ronny Enebakk

MonRadio presenterer mye godt stoff der folk forteller om gamle dager. Den kan anbefales hvis du liker gode historier og folk som forteller uten avbrudd. PH

Søker du etter monradio.no på internett kommer du hit

Opptakten av MonRadio var tilfeldig. Ronny Enebakk traff Dag Arne Rødsjø før jul i 2014 på Jansen bensinstasjon. Dag Arne hadde sendinger på Stjørna Radio denne gangen og Dag Arne spurte Ronny om han kunne tenke seg å starte amatørradio. Ronny ringte Endre og han svarte ja.

Så hadde vi prøvesending jula 2014 under Stjørna radio. Januar 2015 startet vi egne sendinger og navnet på radiokanalen ble da MonRadio. Det er en nettbasert radiokanal med adresse monradio.no.

Vi startet med sendinger hver fredag fra peisestua til Ronny. Etter hvert gikk vi over til sending annen hver fredag. Vi flyttet studioet til annekset til Ronny. Da fikk vi større plass til gjester i studio. Vi baserer våre sendinger på lokalnytt fra Sørfjorden og Råkvågen. Våre lyttere sender inn plateønsker og vi har en quiz hver sending. Premien er en kopp med bilde av oss i MonRadio og navn på våre sponsorer som er Coop Stjørna, Joker og YX Jansen bensinstasjon.

Vi har egen hjemmeside og egen FB side og alle våre sendinger ligger som reprise på hjemmesida monradio.no. Vi har sendinger fra september til juni annen hver fredag fra kl 2230 til 0000 vi har lyttere fra hele verden. Som nettbasert radio når vi alle.

Onsdagen før skjærtorsdag 2017 arrangerte MonRadio påskequiz i Fritun med ca 30 lag og 8stk pr lag. Det var fest etter quizen med levende musikk av Ove Dalemo. Vi hadde også skjenkebevilling. Det er et folkekrav at vi gjør det samme påsken 2018.

Er det er noen som vil annonsere noe på MonRadio så kontakt Ronny eller Endre.

Gammeldagan

Internett kan være nyttig til mangt. Nå er det etablert 4 Facebook-grupper med tittelen Gammeldagan i Fevåg, Råkvåg, Selnes og Sørfjorn. Der er det lagt ut en stor samling av gamle bilder med kommentarer.

Dette er et flott tiltak til stor glede for mange. En masse fine gamle bilder kommer fram. På den måten blir det også mulig å ta vare på bildene. Bilder forteller historia bedre enn mange ord.

Heimbygdslaget har samlet en stor mengde bilder som er skannet og lagret digitalt. Gjennom Facebook er det samlet inn mange nye bilder og bildene har navn på personer og steder. Stor takk for tiltaket.

I en billedsamling blir det lett mye personer, men mindre fra dagliglivet. Det finnes nesten ikke bilder fra kjøkken og matlaging. Få fram bilder fra arbeid og dagligliv. Stå på og kom med flere bilder!

Gammeldaga i Råkvågen

@raakvaagbilda

Gammeldaga i Sørfjorn

@sorfjorden

Gammeldaga på Selnes

@gammeldaga.selnes

Stjørna Heimbygdslag

Vaskemaskin fra Stjørna

Denne notisen stod i Nordlands avis 17. oktober 1950

Alle kan lage en billig og god vaskemaskin.

I det siste er det kommet mange nye ting som letter arbeidet for husmødrene. Især er det en rekke forskjellige modeller av vaskemaskiner. Det er bare det leie at disse maskinene er uforholdsmessig dyre og dessuten har det hittil vært på markedet så å si bare utenlandske fabrikata og derfor i svært begrensede mengder. Nå ser det imidlertid ut til at vi skal få flere norske maskiner av forskjellige typer.

Men en vaskemaskin er i grunnen en så enkel innretning at enhver nevenyttig mann kan lage den selv når en har noe å se etter. Den opprinnelige konstruksjonen i maskinen som ble demonstrert arbeider etter samme prinsipp som de amerikanske Hoover, er utarbeidet av en mann fra **Stjørna**, men senere er det flere som har laget slike vaskemaskiner.

Det som trengs er en liten skovle som skal bringe fram sirkulasjon i vaskevannet uten at det medfører slitasje på tøyet, et lager med fettkopp og en remskive. Til drivkraft kan en bruke en hvilken som helst elektrisk motor, men best passer en liten enfase motor på

omkring 1000 – 1200 omdreininger. Beslaget og skovlen vil komme på om lag 30 kroner. Skal en kjøpe motor vil det kontante utlegg bli omkring 200 kroner.

Selve beholderen kan en lage selv. På maskinen som ble demonstrert, var tverrgavlene laget av tre med bunn og sider av sink. En kan bruke aluminium, bare tre eller hva materialer en vil.

Ved demonstrasjonen viste det seg at maskinen vasket tøyet godt i løpet av 2 – 3 minutter og en kan også bruke maskinen til å skylle tøyet med.

Så langt Nordlands Avis; Mannen fra Stjørna som nevnes var ganske sikkert Matheus Johansen (1909 – 1996) fra Tøndervika. Han var flink til all slags mekanisk arbeid og laget blant annet tørkestativ som ble solgt i hele Fosen. Det er usikkert om han laget flere vaskemaskiner for salg, men en hadde han heime ifølge datteren Randi. Best er han nok kjent som drosjesjåfør i en mannsalder.

Kornelius Aune laget også en slik vaskemaskin. Han var gårdbruker og smed og flink med alt som skulle repareres. *Tillegg ved Per Husby*

Kullseiling på Stjørnfjorden

Av Alf Worpvik

Årstallet husker jeg ikke, men det må ha vært omkring år 1900. Sofia fortalte:

Det var kuling den dagen, antakelig sydlig. Han Stinus var på vei fra Høybakken til Råkvåg. Han seilte, og båten var ikke stor, antakelig en færing. Kristine Besholm og Sofie Sandøy var på besøk hos Anton og Elise Larsen. Elise var søster til Sofie.

Som øyboernes vane var i ro- og seilbåtenes tid, «fulgte de med» båten som kom seilende. Marie Steffensen, nabo til Larsen, var også i huset hos Larsen. Da Stinus var kommet innafor Hoøya, fikk han en byge som ble for sterk, og båten kantret. De tre kvinnene sprang så fort de kunne ned til sjøen i Akseldalsfjæra. På fjære sjø er fjæra i Akseldalen temmelig lang. De fikk likevel til slutt båt på vannet og rodde så fort de greide utover mot den kullseilte Stinus. Han satt da på hvelvet og holdt seg fast.

De fikk ham over i båten og fikk ham med til lands. Om de også berget båten hans husker jeg ikke, men det er vel tvilsomt om de greide det. Sofie som fortalte meg dette syntes ikke dette var noen bragd. Den eneste kommentar hun hadde var at: «Han Stinus vart no så glad han fer at vi kom og berga'n». Dette var vel

en dagligdags hendelse i ro- og seilbåtenes tidsalder, og ikke noe å snakke om.

Stinus var vel far til Peder Dueskar og bestefar til Peder Dueskar som nå bor i Råkvåg.

Storm på Stjørnfjorden av John Arthur Winsjansen

Merknader.

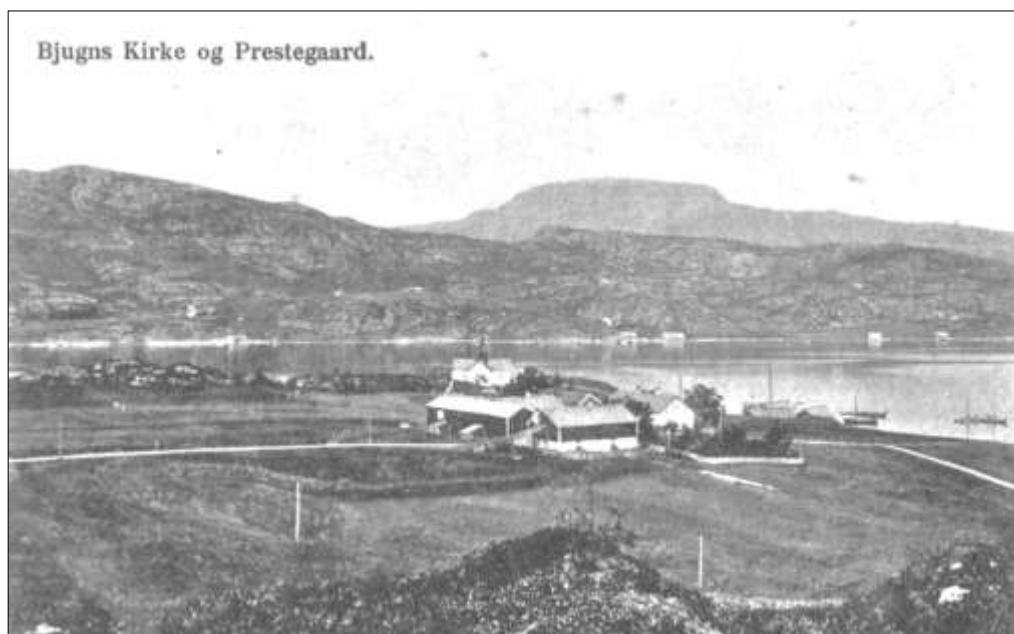
Alf Worpvik (1912-1996) vokste opp på Sandøya. Sofia (Sofie) som forteller, var tante til Alfs mor, som også het Sofie. Stinus var Augustinus Pedersen Dueskar

Bjugn sognekall

Fra Trondhjems Adresseavis, onsdag den 2. mars 1921

En beskrivelse

I det siste utkomne nummer av «Lutherske Kirketidende» finner vi under rubrikken «ledige embeter» en omtale av Bjugn Sogne kall i Fosen, hvorav vi hitsetter et utdrag.

Bjugn prestegjeld er et vidløftig kyst og fjordlandskap på nordsiden av Trondheimsfjordens munning og består av 3 sogn, Bjugn, Nes og Stjørna. De to første ligger omkring Bjugnfjorden og Valsfjorden og det siste omkring den dypt inngående Stjørnfjorden, en arm av Trondheimsfjorden. Til distriktet hører øygruppen Tarva.

Etter forrige telling var innbyggertallet 4637, derav 22 dissenter; folketallet skal være vokst betydelig, særlig på grunn av tiltagende fabrikkvirksomhet. Befolkningen består hovedsakelig av fiskere og småbrukere.

Hovedkirken står på prestegården, på Bjugnfjordens sørside, herfra er det 14 km landevei over til Stjørna kirke og 6 km sjøvei pluss 5 km landevei til kirken i Nes. Gudstjeneste holdes vekselvis i de 3 sogn, dog slik at det 6 søndager forrettes i Ramsvik bedehus i Indre Stjørna.

Kirkesøkningen er god og presten er en velkommen gjest i hjemmene, forutsatt at han er en omgjengelig mann. I det siste har det vært utfoldet en pågående agitasjon fra baptistisk hold. Dette har medført en del uttreddelser av statskirken og delvis virket hemmende på kirkesøkningen. Presten bør være en helsesterk mann som kan tåle strabaser, da reisene delvis kan være besværlige.

Prestegården regnes for en av bygdas beste gårder. Tidligere var den også et stille, behagelig og sunt sted å bo på. Det bør ikke forties at dette forhold er helt forandret siden 1912, da Tinboden sildolje- og kraftforfabrikk ble anlagt innen gårdens grenser med disponibolig og uthusbygning klint opp til hovedbygningens vinduer; dette har påført den fratredende prest mange ubehageligheter – særlig i sanitær henseende (som især sommertiden har vært under all beskrivelse.

Gården før 3 hester, 14 kyr, et par kviger og noen småfe og har 3 husmannsplasser. Gården er bortforpaktet til 1. mai 1924 mot årlig avgift i penger kr. 700 og i naturalytelser til verdi kr. 334; forpakteren holder besetning, mens presten svarer gårdsskattene, men oppbeholder tomte- og husmannsavgiftene. Nettoutbyttet er ansatt til kr. 1000. Ved prestegården er det anløpssted for dampskip fra Trondheim.

Gårdens hus består av: Hovedbygning (70 år, nokså god, men liten og kald), borgstue (god), fjøs med låve, stall med låve og kornlåve (alle i god stand, men for små for sitt bruk, liksom de delvis trenger nyinnredning, stabbur (meget bra), svinhus og wc (dårlig) samt sommerfjøs. Menighetens vedlikeholdsplikt er avløst mot kr. 1600, hvorav presten får rentene. Til gården hører en gammel hage og vannledninger er anlagt.

Kommentarer ved Per Husby:

Dette er en uvanlig klar beskrivelse til å være en omtale ved utlysning av et embete som prest. Dessuten er det interessant som en historisk beskrivelse av forholdene i distriktet og for prestene på 1920-tallet. Fabrikken som omtales lå i Tinboden ved prestegården og ikke der nåværende fabrikk ligger.

Det ble ikke lett å få prester; Gotfred Petersen (midl. 1921-1922), Theodor Hesselberg (1923-1924) samt 7 vikarer 1923-1925. Nikolai A Horneman (1925 -1928) ble den første som ble mer enn 1 år, men så kom Ola Tungesvik (1928-1938) og Mauritz Løge (1938-1962).

Drukningssulykke ved Frengen Slip

Dagbladet 1. mai – fredag 16 juli 1948

Ung kristiansunder omkommet under eksperiment med ny dykkerdrakt

Sent fredag kveld omkom Ulf Eriksen, Fevåg i Stjørna, under et *eksperiment* med en ny dykkerdrakt uten luftledninger. Hans mening var å tilbakelegge en strekning på 200 m under vannet, - men han kom ikke opp. To timer etter ble han funnet og var da død, skriver Tidens Krav.

Ulf var sønn av verkseier Eriksen ved Frengen Slip og Motorverksted. Ved 19 – 20-tiden gikk han ut fra bredden ved en vik med den nye dykkerdrakten som hadde surstoffbeholder i stedet for luftledninger.

På Adresseavisens henvendelse opplyser Eriksen at hverken han eller hans hustru hadde noen som helst rede på det eksperiment Ulf skulle foreta. De visste ingen ting før de ble varslet om at Ulf var forsvunnet. Det ble straks satt ut båt og søkning igangsatt, liksom det kom en dykker til fra Saga fabrikk i Stjørna, og militærlegen fra Agdenes ble hentet. Det gikk dog ca. 2 timer før Ulf ble funnet og alle opplivningsforsøk var da forjeves.

De undersøkelser som er foretatt etterpå viser at Ulf hadde passert det dypeste sted i bukta, ca. 10 m under

havflaten, og hadde vært på vei opp da ulykken inntraff. Årsaken til ulykken er ikke brakt helt på det rene, men en mener at det muligens er vann som har trengt seg inn i surstoffbeholderen mens Ulf befant seg på det dypeste der trykket var størst.

Ulf Eriksen ble 30 år gammel. Han etterlater seg hustru og 2 barn. Han var verftseier Eriksens eneste sønn.

Etterord ved Per Husby

Ulf Eriksen var født 29. april 1919 i Kristiansund av foreldre Hjørdis Bottolfsen og Erik Eriksen. Mora døde i 1923 og faren ble i 1936 gift med Gerda Åsgård fra Trondheim. De fikk datteren Inger Kristine i 1939. Hun ble gift med Asbjørn Aune og døde i 2017

Ulf ble i 1940 gift med Mary Skagen fra Sandstad på Hitra. De fikk barna Bjørn født 1940 og Hjørdis født 1943. De vokste opp hos besteforeldrene og gikk på skole i Stjørna.

Mary ble som enke gift med Anders Lilleli fra Elveng i Bjugn. Familien bodde på Ørlandet og Mary døde 1998, 75 år gammel. Anders døde i 1976, 51 år gammel. Begge er gravlagt på Ørland.

Laksefiske i 2017

Av Per Husby

For 50 år siden og tidligere var laksefiske i sjøen en betydelig del av inntekta for bruka så lå langs sjøen og hadde rett til fiske. Det var mange småbruk som skaffet mat og inntekt til de vanlig utgifter fra bruket. Skulle det investeres var et godt kilnotfiske som skaffet pengene. Laksefiske i sjøen er så godt som helt slutt nå.

God fangst Fotograf Ukjent

Jeg har sett på noen tall for dagens situasjon for hele landet:

Sjøfiske etter laks og aure 2017 kg:

Landet	294 744
Sør-Trøndelag	20 257
Finnmark	138 430

Elvefiske etter laks og aure 2016 kg:

Landet	392 934
Gaula - totalt	27 435
Gaula – derav avlivet	12 443
Gaula – slippet ut	14 992

Oppdrettslaks 2016:

Totalt kg	1 233 619 000
Førstehåndsverdi kr.	35 300 000 000

Når førstehåndsverdien av oppdrettslaks nå utgjør 35,3 milliarder kroner, er det lett å skjønne at vanlig sjøfiske ikke kan konkurrere. Det er mye tungt arbeid og kostnader med kilnotfiske som det ikke er lett å rasjonalisere seg bort fra. Oppdrett av laks har i dag enorm stor betydning for kystkommunene, ikke minst i Trøndelag med mange arbeidsplasser.

Returadresse:
Stjørna Heimbygdslag
v/Elin Worpvik
Nordfjordveien 37
7114 RÅKVÅG

Aktiviteter i Heimbygdslaget i 2017

Styret består av:

Leder Eilif Rødsjø, nestleder Knut Nesset, kasserer Elin Worpvik, sekretær John M. Aas, Styremedlem Tor Stallvik.

Medlemstallet

Vi er nå 281 medlemmer. En forutsetning for at laget skal fungere, er aktivitet blant medlemmer. I den sammenheng har vi arrangert turer og hatt temamøter.

Gammeldagan.

Vi har i år møtes i biblioteket på Mælan skole. Disse møtene har vært fast klokka 18.00 andre onsdag i måneden. Temaene har vært: Navnsetting av utstyr/båter i notfisket, eierforhold og betydningen av land notbruk, kvinneyrker i Stjørna, arbeid med bygdeboka, skolehistorie i Stjørna og juletradisjoner. Møtene har vært kunngjort ved oppslag, på hjemmeside og for de vi kjenner adressen til, på e-post.

Anno 1930

Som foregående år har vi også i deltatt. Dette året flyttet vi til Bedinbrygga – hos Erik Arntzen. Der hadde vi bildeutstilling som står fremdeles. Her ligger permer med bilder også utlagt. Tippekonskurranse hadde vi også dette året. Videre hadde Eilert foredrag både lørdag og søndag.

Vårtur

Vårturen siste vår gikk til Ramsbakken. Været var noe utrygt, men det holdt bra hele turen. Ved Ramsbakk-tjønn. ønsket Eilif de ca 25 oppmøtte velkommen og det var innlegg fra flere av deltakerne om området og det som hadde skjedd der. Turen gikk derfra videre nedover til Øra hvor det ved stien ble funnet ramsløk. Her ble det kaffepause, samtidig som Petter Larsen fortalte om hvordan gras ble høstet og transportert til Råkvåg. Vi gikk oppover langs elva i et vakkert landskap før vi returnerte til bilene.

Høsttur

Høstturen gikk til Stampsetra andre søndag i september. Været var litt utrygt, men de 18 – 20 deltagerne var heldige. Se egen omtale i årsheft.

Foreninger og lag

Fremdeles registrerer vi gamle protokoller og andre papirer fra foreninger og lag for å ta vare på dem på en betryggende måte.

Heimesida

Det er kjent at vi har hatt ei heimeside som ikke har fungert helt bra. Derfor vi har nå fått laget ny med samme inngang (www.stjorna.no) som etter hvert skal fylles med stoff om Stjørna. Har du tips eller spørsmål kontakt (inger.lisa@hotmail.com). Vi annonserer møter og nyheter på heimesida, så følg med.

Gamle bilder

Vi har en betydelig samling av gamle bilder som er skannet og trygt oppbevart, men det plass til flere. Vi skanner dem og eieren får bildet tilbake. Å beskrive det/de som er på bildet er også en jobb som skal gjøres.

Seterprosjektet

De resterende setre er blitt merket. Etter hvert vil vi legge ut informasjon om den enkelte seter på vår heimeside. Kanskje noen har gamle bilder og artige historier, det vil vi gjerne ha.

Utstilling i Råkvåg/ Fossbrygga

Samarbeid med Museet Kystens Arv på Stadsbygd, Salteriet Kulturbrygge og eier av Fossbrygga, Karl Idar Frengen om å lage en lokal museumsutstilling av gamle fiskeredskaper i Fossbrygga med inngang via ei gangbru fra Salteriet fant i vår sin løsning. Det laget en utstilling som ble åpnet for publikum i løpet av sommeren.

Turstiprosjektet

Heimbygdslaget har engasjert seg noe når det gjelder merking av turløyper. Løyper som er merket er fra Husby til Vardhøgda og Langvatnet, fra Lakshaugan over Laulikammen til Aune og fra Osen – Øyan – Stampsetra – Lakrillan – Kjerringskaret – Osen.

Grasrotandelen

Dette er en flott ordning for å skaffe midler til lokale kulturtiltak, så registrer deg, for å støtte Stjørna Heimbygdslag, orgnr. 993 808 350. I 2017 fikk vi inn kr. 17 941. Stor takk til alle som deltar.

